

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DİJİTAL DİPLOMASİNİN KULLANIMI: 15
TEMmuz DARBE GİRİŞİMİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK **Büşra KARABEKMEZ KARS**

MALATYA-2021

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DİJİTAL DİPLOMASİNİN KULLANIMI: 15 TEMMUZ
DARBE GİRİŞİMİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra KARABEKMEZ KARS

**Danışman
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK**

MALATYA-2021

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DİJİTAL DİPLOMASININ KULLANIMI: 15
TEMmuz DARBE GİRİŞİMİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
**PROF. DR. ABDULKADİR
BAHARÇİÇEK**

HAZIRLAYAN
**BÜŞRA KARABEKMEZ
KARS**

Jürimiz **23.06.2021** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu Yüksek Lisans Tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak **Siyaset ve Sosyal Bilimler** Ana Bilim, **Siyaset ve Kamu Yönetimi** Bilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Ünvanı Adı Soyadı	İmza
1. PROF. DR. ABDULKADİR BAHARÇİÇEK	
2. PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN	
3. DOKTOR ÖĞRETİM ÖĞESİ BEKİR GÜNDOĞMUŞ	

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Dijital Diplomasinin Kullanımı: 15 Temmuz Darbe Girişimi Örneği**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların referans gösterilerek kaynakçada yer aldığını belirtir, onurumla doğrularım.

..../...../2021

Büşra KARABEKMEZ KARS

ÖZET

KARABEKMEZ KARS, Büşra, “ Dijital Diplomasinin Kullanımı: 15 Temmuz Darbe Girişimi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2021.

Uluslararası ilişkilerde Westphalia sonrası müzakereler, anlaşmalar, devletler arası sert güç, jeostratejik ve jeopolitik düşünce, barış ve savaş kavramları modern anlamlara dökülmüştür. Özellikle Soğuk Savaş dönemi uygulanan kamu diplomasisi “Kalbe ve Düşüncelere Dokunmak” sloganıyla hareket etmiştir. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde kamu diplomasisinin kılavuzu olarak isimlendirilen dijital diplomasi kavramı doğmuştur. Dijital Diplomasi; diplomasinin herkes tarafından, her yerde, 7/24 yapılabilen bir formu haline gelmiştir.

Bu çalışmada klasik diplomasisinin dijital diplomasiye dönüşümü anlayabilmek için öncelikle diplomasinin tarihçesi incelenecektir. Kamu diplomasi ve yumuşak güç kavramları ele alınacak, dijital diplomasi kavramı tanımlanıp, yerel ve küresel dijital diplomasi faaliyetleri ve stratejileri örneklendirecektir. 15 Temmuz Darbe Girişimi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımı incelenerek, Türkiye’nin dijital diplomasiyi nasıl aktif bir şekilde kullandığına değinilecektir.

Özellikle 15 Temmuz gecesi ve sonraki güne odaklanılmak üzere dijital diplomasinin hükümet yetkilileri tarafından, vatandaşlar ve devlet dışı aktörler tarafından kullanımı, konuyla ilgili sosyal medya hesapları ve paylaşımları incelenecektir. Araştırma yöntemi olarak daha çok Twitter esas sosyal platform olarak ele alınmıştır. Twitter, dijital diplomasi yöntemlerini sunmayı ve analitik boyutunu ifade etmeyi daha mümkün kılmaktadır. Aktörler ve aktörler arası mesajların içeriğine, mevcut iletişimine daha sağlıklı bir şekilde ulaşılabilir.

Çalışmanın amacı, devletlerin özellikle Türkiye’nin dijitalleşen dünyada ayakta kalabilmesi için dijital diplomasi uygulamalarına önem vermeleri gerektiğini vurgulamaktır. Bunun için ne tür çalışmalar yapılabileceğine dair fikir oluşturabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Klasik Diplomasi, Kamu Diplomasisi, Dijital Diplomasi, 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü

ABSTRACT

KARABEKMEZ KARS, Büşra, “The Use of Diplomacy: The Example of the 15 July 2016 Turkish Coup D'état Attempt”, M. S. Thesis, Malatya, 2021.

After the Westphalia treaties, in international relations, the concepts of negotiations, agreements, hard power, geo-political thought, peace and war have been translated into modern meanings. Especially during the Cold War, the slogan of "Touching the Heart and Thoughts" was used in public diplomacy. Thanks to the developing information and communication technologies, the concept of digital diplomacy which is named as the guide of public diplomacy was born. Digital Diplomacy is a form of diplomacy that can be done by anyone, anywhere.

At this study, firstly, the history of diplomacy will be examined in order to understand the transformation of classical diplomacy into digital diplomacy. The concepts of public diplomacy and soft power will be discussed, the concept of digital diplomacy will be defined, and local and global digital diplomacy activities and strategies will be exemplified. In the July 15 Coup Attempt, the use of information and communication technologies will be examined and how Turkey actively uses digital diplomacy will be discussed.

Focusing on the night of July 15 and the next day, the use of digital diplomacy by government officials, citizens and non-state actors, and relevant social media accounts and posts will be examined. As a research method, Twitter has been studied as the main social platform. Twitter is more possible to present digital diplomacy methods and express their analytical dimension. In this way, the content of the messages between the actors and the actors can be reached properly.

The purpose of study is to emphasize that states, especially for Turkey, should attach importance to digital diplomacy practices to survive in the digitalizing world. It is to be able to create an idea about what kind of studies can be done for this.

Keywords: Diplomacy, Classical Diplomacy, Public Diplomacy, Digital Diplomacy, 15 July 2016 Turkish Coup D'état Attempt

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi	4
1.3. Araştırmanın Varsayımları	4

İKİNCİ BÖLÜM

DİPLOMASİ

2.1. Diplomasinin Tanımı ve Etimolojisi.....	5
2.2. Diplomasinin Tarihi.....	6
2.2.1. Eski Diploması.....	6
2.2.2. Yeni Diploması	9
2.3. Yeni Dünya Düzeni	15
2.4. Kamu Diplomasisinin Varlığı	17
2.5. Kamu Diplomasisinde Yeni Bir Boyut.....	19
2.6. Güç Kavramı.....	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL DİPLOMASİ

3.1. Dijital Diploması Nedir?	22
3.2. Dijitalin Dönüşümü	24
3.3. Dijital Diploması ile İlişkili Kavramlar	26

3.4. Dijital Diplomasi Aktörleri	28
3.5. Dijital Diplomasi Çalışmaları	34
3.5.1. Dünyadan Örnekler	37
3.5.2. Dijital Toplum Hareketleri	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL DİPLOMASİNİN KULLANIMI: 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

4.1. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Yaşanılanlar	46
4.2. 15 Temmuz Darbe Girişimi: Dijital Diplomasinin Kullanımı	47
4.2.1. Hükümet Yetkilileri Tarafından Kullanımı	49
4.2.2. Vatandaşlar Tarafından Kullanımı	56
4.2.3. Devlet Dışı Aktörler Tarafından Kullanımı	60

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖNERİLER, GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5.1. Araştırmanın Önerileri	67
5.2. Araştırmanın Genel Değerlendirmesi ve Sonuç	68
KAYNAKÇA	75

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CDO	: Dijital Yönetici
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIO	: Bilim Kurulu Başkanı
CNN	: Cable News Network
EBYS	: Elektronik Belge Yönetim Sistemi
ETA	: Bask Yurdu ve Özgürlük
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
IBM	: Uluslararası İş Makineleri
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İŞİD/DAEŞ	: Irak ve Şam İslam Devleti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilatı
MORC	: Yaygın Çevrimiçi Kurs

MSN	: MicroSoft Servis Ağı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NBA	: Amerikan Basketbol Ligi
NTV	: Nergis Televizyonu
OHAL	: Olağanüstü Hal
PDY	: Paralel Devlet Yapılanması
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TNC	: Çok Uluslu Şirketler
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TT	: Trend Topic
TV	: Televizyon
USIA	: Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. 8 Temmuz - 16 Temmuz 2016 Arasındaki Günlük Tweet Sayısı	48
Tablo 4.2. 15-19 Temmuz Tarihleri Arasında Darbe Teşebbüsüne Karşı Çıkmak İçin Kullanılan Sosyal Medya Hashtag Örnekleri	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Halkı Meydanlara Davet Ettiği Sosyal Medya Paylaşımı	50
Şekil 4.2. T.C. Cumhurbaşkanlığı'nın Halkı Meydanlara Davet Ettiği Sosyal Medya Paylaşımı	50
Şekil 4.3. Başbakan Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz Gecesi Sosyal Medya Hesabında Yaptığı Paylaşım	51
Şekil 4.4. Başbakan Binali Yıldırım'ın Hükümet Yetkililerinin Bilgilendirmelerinin Yer Aldığı Paylaşımlar	52
Şekil 4.5. Başbakan Yıldırım'ın Siyasi Parti Liderlerinden MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Sözlerini İfade Eden Paylaşım	52
Şekil 4.6. Başbakan Binali Yıldırım'ın Halkı Meydanlara Davet Ettiği Paylaşımı	53
Şekil 4.7. Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliğinin Resmi Twitter Hesabından Darbe Girişimi Konusunda Uyarıda Bulunduğu Paylaşım	53
Şekil 4.8. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Attığı İlk Tweet	54
Şekil 4.9. İçişleri Bakanı Soylu'nun 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Attığı Tweetler	55
Şekil 4.10. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Attığı İlk Tweet	55
Şekil 4.11. CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun 15 Temmuz Darbe Teşebbüsüne Karşı Demokrasi Vurgulu Tweetler	56
Şekil 4.12. TBMM'nin Resmi Twitter Hesabından Ortak Bildiri Hakkındaki Tweetleri	56
Şekil 4.13. Yeni Şafak Gazetesi'ndeki 15 Temmuz Gecesi ve Sonrasında Google Aramalarına Ait İnfografik Grafik	59
Şekil 4.14. Operatör Şirketi Turcell'in 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı	61
Şekil 4.15. Operatör Şirketi Türk Telekom'un 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı	61

Şekil 4.16. Vodafone’nun 15 Temmuz Darbe Girişimindeki Sosyal Medya Paylaşımı.....	62
Şekil 4.17. Türk Telekom’un 15 Temmuz Darbe Girişimindeki Sosyal Medya Paylaşımı.....	62
Şekil 4.18. Memur Sendikası’nın 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü Hakkında Sosyal Medya Paylaşımı.....	63
Şekil 4.19. Kadın ve Demokrasi Derneği’nin 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı	64
Şekil 4.20. Ticaret ve Sanayi Odası’nın 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı	64
Şekil 4.21. Yunus Emre Enstitüsü’nün 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı	65

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Tarihsel süreçte değişen küresel düzenle beraber diplomasinin içeriğinde dönüşümler görülmüştür. Uluslararası ilişkilerde hâkim olan sert güç, hiyerarşik ilişkiler, müzakere ve dış politikada tanınma gibi prosedürlerden bir süre sonra uzaklaşmıştır. Böylelikle Soğuk Savaş öncesi kullanılan sert güç ve propaganda yerini yumuşak güç ve stratejik iletişime bırakmıştır. Uluslararası politika yapımında devlet dışı aktörler etkin hale gelmiş ve diplomatlar birbirleriyle bağımlı hale gelmiştir. Caydırma ve tehdit kavramalarının yerini eğitim, bilim, sanat, kültür, turizm ve medya gibi daha yumuşak araçlar almaya başlamıştır. Diplomatlar, artık sadece kendi meslektaşlarını değil; dengeli bir şekilde sıradan kişileri de muhatap almaya başlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi uluslararası arenada kamu diplomasi çalışmalarının ivme kazandığı bir dönem olmuştur. İki kutuplu dünya düzeninde yaşanan ideolojik çatışma iki tarafın da fikirlerini daha fazla kişiye ulaştırma zorunluluğu hissettirmiştir. Silahlar ile üstünlük sağlanamayıp, algıları değiştirmeye çalışmışlardır. Kısacası kapitalizm ve komünizm mücadelesinde kamu diplomasi araçlarına sıklıkla başvurulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde diplomasi, değişen uluslararası konjonktüre bağlı olarak çeşitli isimler almıştır. Kamuoyunun uluslararası politikada öneminin artması ile beraber 1965 yılında yeni bir tarz olarak Kamu Diplomasisi ortaya çıkmıştır. 1970, 1980'li yıllarda ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başka ülkelerdeki insanlarla televizyon, radyo, medya aracılığı ile iletişim kurması, çok uluslu şirketlerin diplomasi alanına girmesiyle beraber diplomasinin dönüşümü ve değişimi devam etmiştir.

Zamanla, gelişen teknoloji; inovasyon ile dijital yenilikler de kurumsallaşmış, iletişim ağlarıyla uluslararası ilişkilerde ve devlet sürecinde diplomasi kavramı değişmeye başlamıştır. Çağın getirisi olan internet kullanımının artması, kişilerin; fikirlerini hızlı bir şekilde paylaşmasına imkân sağlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte sıradan kullanıcılar, hiyerarşik aşamaları aradan tamamen çıkarıp; kendi başlarına

hareket ettikleri yeni bir iletişim tarzı geliştirmeye başlamıştır. Zamanla sosyal ve dijital medyanın nimetlerinin oldukça farkına varılmıştır.

Klasik diplomasinin değişime uğramış hali olan dijital diplomasi; diplomasinin herkes tarafından, her yerde yapılabilen bir formu olmuştur. Diplomatik konuları, dijital platformlar üzerinden ele alma ve bu konuda çözüm geliştirme yöntemi olan dijital diplomasinin öncüleri Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'dir. Bununla birlikte İsrail, Fransa ve Hindistan dijital diplomasiye büyük yatırımlar yapan ülkeler arasındadır. Diplomasinin değişen dünyasına tüm dünya ayak uydurmaya çalışırken; Türkiye'nin işin neresinde olduğu ortaya koymak önemlidir. Küresel dijital diplomasi hareketinin gerisinde kalmak, dünyanın gerisinde kalmak demektir.

Türkiye'de dijital diplomasi üzerine pek fazla konuşulmamaktadır. Yapılan araştırmalarda ise dijital diplomasi kamu diplomasisinin bir kolu olarak ele alınmıştır. Ayrıca şimdiye kadar dijital diplomasi genellikle Arap Baharı üzerinden incelenmiştir. Bu çalışma dijital diplomasinin bu konulardaki eksikliği gidermek adına büyük bir önem taşımaktadır.

2016 yılında meydana gelen 15 Temmuz darbe girişimi, Türk diplomasisinin sanal ortamdaki varlığını ortaya koyan önemli bir örnektir. Cumhurbaşkanı, bakanlar, başbakan ve parti liderleri olmak üzere hükümet yetkilileri o gece ve ilerleyen günlerde konuya ilişkin mesajlarını sosyal medya ağları aracılığıyla iletmiştir. Sosyal medya platformları, devlet erkânlarının yanı sıra vatandaşlar ve devlet dışı aktörler tarafından da aktif ve etkili bir şekilde kullanılmıştır. Çalışmamızda bu kapsamda Türkiye'deki dijital diplomasinin durumunun ne olduğu, ne ölçüde kullanıldığı, gelişmesi adına ne tür strateji ve politikalar oluşturulup, uygulanması gerektiği konusunda incelemeler yapılacak ve önerilerde bulunulacaktır.

“Dijital Diplomasinin Kullanımı: 15 Temmuz Darbe Girişimi Örneği” başlıklı bu çalışma, beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; araştırmanın konusu, önemi ve amacı, araştırmanın yöntemi ve araştırmanın varsayımlarından oluşmaktadır. Çalışmanın neyi hedeflediği ve temel iddiaları yer almaktadır.

İkinci bölümde, kavram olarak diplomasinin çeşitli tanımları açıklanmıştır. Ayrıca süregelen değişim içerisinde diplomasinin ne tarafa gittiğini anlayabilmek adına klasik

diplomasiden dijital diplomasiye dönüşümünü konu alan küreselleşme öncesi; eski ve yeni diplomasi başlıkları altında diplomasinin, tarihsel gelişimi incelenmiştir. Farklı kaynaklarda bu süreci ayıran başka belirgin tarihler olmakla beraber bu çalışmada eski diplomasi, dönemin belirgin özelliği olan güç dengesiinden ötürü 1. Dünya Savaşı'na kadar olan süreci; yeni diplomasi, 1918-1991 arasındaki süreci kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Uluslararası siyasette diğer bir dönüm noktası olan Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve ardından gelen yeni dünya düzeni anlayışında diplomasinin nasıl algılandığı ve yeni dış politika aracı olarak ortaya çıkan kamu diplomasisinden bahsedilmiştir. Ayrıca diplomasinin dijital dönüşümünde önemli bir aşama olan iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve bilgi çağıyla gelen yeni kamu diplomasi algısı ele alınmıştır. Uluslararası ilişkilerde önemli olan güç kavramı ve gücün değişen formu incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, dijital diplomasi kavramı tanımlanmış, ilgili kavramlar ele alınarak; medya araçlarının gelişimi, bu kapsamda diplomasiye etkileri incelenmiştir. Değişen dünya düzenine bağlı olarak sistemdeki aktörlerin sayısı ve çeşitleri artmıştır. Artık güç, devlet dışı aktörlerin de eline geçmiştir. Dijital diplomasi aktörleri olarak birey, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları, kanaat önderleri, medya kuruluşları, küresel işletmeler ve özel sektör, uluslararası şirketler, baskı grupları ve olmazsa olmaz yeni medya iletişim araçlarının ne şekilde kullanıldığı açıklanmıştır. Dünyada dijital diplomasinin ne şekilde kullanıldığına ve devlet yetkililerinin yeni medya iletişim araçlarını ne yetkinlikte kullandıklarına değinilerek; dijital diplomasi kullanımının yeri ve önemi vurgulanmıştır. Bunlardan bahsedilirken ülkelerin, dijital diplomasiye yaptıkları yatırımlar ve yürütülen çalışmalar ele alınarak incelenmiştir.

Dördüncü bölümde; 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü sırasında neler yaşandığına dair bilgi paylaşılacaktır. Ayrıca gerek devlet yetkililerinin darbe girişimi gecesi ve sonrasında gerek vatandaşların ve devlet dışı aktörlerinin, yeni medya iletişim araçlarını; ne şekilde, ne ölçüde kullandıkları ele alınarak süreci nasıl etkiledikleri analiz edilecektir.

Beşinci bölümde ise, çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak, dijital diplomasinin; Türkiye özelinde ne durumda olduğu, ne ölçüde kullanıldığı, nelere

sebebiyet verdiği tespit edilerek genel bir değerlendirme yapılacaktır; ne tarz politikalar ve stratejiler geliştirilmesi gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunulacaktır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma için kullanılacak temel yöntem nitel araştırma yöntemidir. Çalışmada nitel bir araştırma yöntemi olan örnek olay incelemesi yapılacaktır. Çalışma birincil ve ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Birincil kaynaklar; hükümet yetkilileri ve liderlerin, resmi kurum ve kuruluşların; vatandaşların; sivil toplum kuruluşları, dernek, sendika, vakıf ve odaların 15 Temmuz gecesi ve sonrasında sosyal medya ağları üzerinden yaptıkları paylaşımlardan oluşmaktadır. Kitaplar, akademik makaleler, dergiler, tezler, raporlar ve günlük gazeteler ise ikincil kaynakları oluşturmaktadır.

Dijital diplomasinin, 15 Temmuz sürecindeki işleyişi anlayabilmek adına darbe girişiminin yaşandığı gece ve yakın günlerdeki sosyal medya hareketliliği ve operatör data kullanımları analiz edilecektir. Twitter başta olmak üzere çeşitli sosyal medya hesapları ve Türkiye'deki cep telefonu operatörlerinin paylaştığı veri kullanım bilgileri ele alınacaktır. Aktörlerin ve aktörlerin arasındaki iletişime daha sağlıklı ulaşılabilmemesinden sosyal medya platformlarından Twitter esas alınacaktır.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile yeni medya ve viral iletişimin vardığı nokta son derece dikkat çekicidir. 15 Temmuz darbe girişiminin önlenmesinde ve demokrasiye sahip çıkılmasında dijital diplomasi kullanımı bu sayede önemli ölçüde etkili olmuştur. Dijital diplomasi araçları ile dijital iletişim kanalları ve gündem oluşturularak güçlü bir iletişim ağı oluşturulmuş, protesto faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu varsayım, darbe girişimi ile alakalı sosyal medya paylaşımları üzerinden analiz edilecektir.

Küreselleşme ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile diplomasi, hızlı bilgi akışının olduğu platformlara uyum sağlarken; ulusal siyasetin de sınırları değişmiştir. Devletler dijitalleşen dünyada ayakta kalabilmek, mevcut gücünü kuvvetlendirebilmek için yeni düzene uyum sağlamaları, dijital diplomasi çalışmalarına önem vermeleri gerekmektedir. Araştırmamızda bu varsayım, diplomasinin değişen yapısıyla ilişkili olarak ülkelerin yerel ve küresel dijital diplomasi faaliyetleri üzerinden analiz edilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

DİPLOMASİ

Dijital diplomasiyi anlayabilmenin en iyi yolu geleneksel diplomasiden tarihteki diplomasilere kadar tarihi bir yolculuğa çıkıp, bu dönüşümü anlamaktır. Bu süreci incelerken tek boyutlu düşünmemek gerekir. Dijital diplomasinin bugünkü zeminini hazırlayan siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal etkenler mevcuttur. Hangi koşulların uluslararası düzeni etkilediğini ve ilişkileri nasıl biçimlendirdiğini görmek, devletlerin ve toplumun davranışlarının nasıl değiştiğini anlamaya yardımcı olacaktır.

Devletler uluslararası alanda varlıklarını ortaya koyabilmek için çıkarlarını ve güvenliklerini korumak, devletlerarası ilişkileri sürdürmek zorundadırlar. Bu ilişkileri sürdürürken de çeşitli araç ve yöntemlere ihtiyaç duyarlar. Bunları sağlayan en önemli araç da diplomasidir.

2.1. Diplomasinin Tanımı ve Etimolojisi

Diplomasi kelimesinin kökeni Eski Yunanca “diploma” sözcüğünden oluşur. Mana olarak “ikiye katlamak” anlamına gelmektedir. Roma İmparatorluğu döneminde devletin tüm resmi belgelerine, ilişkileri düzenleyen kişilere; belgelerin katlanış biçiminden dolayı “diploma” ismini verilmiştir. Bu belgeleri koruyacak kişilere ihtiyaç duyulması üzerine “belgeleri irdeleme bilimi” anlamına gelen diplomasi kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Kelime olarak diplomasi kavramı yeni kullanılmaya başlanılsa da aslında diplomasi, çok eski çağlara dayanan bir araçtır.

Diplomasi; dil, din, ırk, gelenek ve görenekler açısından, birbirinden çok farklı topluluklar arasında ilişki kurmaya yarayan araçların başında gelmektedir (Tuncer, 2009: 13). Genel hatlarıyla devletlerin uluslararası ilişkilerini diplomatik araçlarla yürütmesidir. Diplomasi, milletler arası ilişkilerin görüşmelerle sağlanmasıdır (Versan, 1999: 105). Uluslararası arenada yaşanan problemleri, anlaşmazlıkları çözmek için ülkeler ya savaşır ya da diplomasilerini kullanırlar. Diplomasi, ilişkilerin barışçıl yollarla yürütülmesidir, bir nevi uzlaş sanatıdır.

Temel Britannica ansiklopedisinde diplomasi kelime anlamı olarak “Bir ülkenin başka ülkelerle ilişkilerinde kendi konumunu koruyarak ve iyileştirmeye çalışarak, diğer ülkelerle ilişkilerini yürütebilme uğraşı ve sanatıdır” şeklinde tanımlanmaktadır. (Ansiklopedi Maddesi, 1992: 283-284)

Türk Dil Kurumu ise diplomasinin tanımını şu şekilde vermektedir:

Uluslararası ilişkileri düzenleyen anlaşmaların bütünü, uluslararası arenada ülkesini temsil etme işi ve sanatı, bu işi ifa eden kişinin görevi, bu kişilerin oluşturduğu topluluk, zor bir görev sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik. (Türk Dil Kurumu, 2020)

Diplomasi kavramı ilişkileri yönetme ve müzakere kavramlarını öne çıkartarak barış ile özdeşleştirildiği kadar savaş ile de özdeşleştirilmektedir. Kavram olarak olumlu ya da olumsuz karşılığını kanıtlamak yerine diplomasin tarihini, işleyişini, araç ve yöntemlerinin evrimini incelemek daha verimli bir çalışma olacaktır.

2.2. Diplomasinin Tarihi

Diplomasi tarihi Eski Diplomasi ve Yeni Diplomasi olmak üzere iki uzun döneme ayrılabilir. Eski Diplomasi I. Dünya Savaşı sonuna kadar süren dönemi, Yeni Diplomasi ise bu tarihten itibaren Soğuk Savaş’ın sona ermesi kadar süren dönemi kapsamaktadır (Acar, 2006: 418).

2.2.1. Eski Diplomasi

Tuncer (1995: 13) tarih öncesinde ilkel kabilelerin savaşa son vermek, yaralı ve ölüleri ile ilgilenmek için yaptıkları görüşmelerin diplomasi faaliyetlerinin ilk örnekleri olduğunu ifade eder. Tarihin ilk dönemlerinde geçici ve tek yanlı olan ad hoc diplomasisi uygulanmaktadır. Diplomasi temsilcileri gerekli amaç için görevlendirildikleri yere; ülke dışına gider, görevi sona erdikten sonra ülkelerine dönerlerdi (Tuncer, 2009: 20).

Hititler ve Eski Mısır diplomasisi, Eski Yunan diplomasisi, Roma diplomasisi ve Bizans diplomasisi ad hoc diplomasi örnekleri olarak gösterilebilir. Diplomasi yönteminin değişimine en büyük katkıyı görüşmeleri kamuya açık şekilde yaparak, açık

diplomasi anlayışını benimsemeleri ve diplomatik dokunulmazlığa verdikleri önemden ötürü Eski Yunanlılar tarafından sağlanmıştır.

Ad hoc diplomasiden sürekli diplomasi yöntemine 15. yüzyılda İtalyan şehir devletlerinde geçilmiştir. Başta Cenevizliler ve Venedikliler olmak üzere İtalyan şehir devletleri Osmanlı ve Kuzey Avrupa ülkeleri ile artan ticari ilişkileri korumak ve geliştirmek için sürekli diplomasi yöntemine ihtiyaç duymuştur. Tuncer (2009: 37) sürekli diplomasi yönteminin 14. ve 15. yüzyılda İtalya’da görülen sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda yeniden doğuşun simgesi olan Rönesans akımı ile birlikte doğduğunu ifade etmektedir.

Diplomasiyi Bizanslılar, Venediklilere; Venedikliler ise İtalyan şehir devletlerine, Fransa’ya ve İspanya’ya öğretmiştir. En sonunda da bütün Avrupa’ya örnek olacak diplomasi yöntemi geliştirilmiştir. Artık ülkede diplomatik kurullar sürekli bulundurulacaktır. Bu amaçla da ilk sürekli elçi, Milano dükü tarafından 1450 yılında atanmıştır. İlk temsilcilere “mukim hatipler” denilmektedir. “Büyükelçi kavramı ise ilk kez 16. yüzyılda kullanılmıştır.

Ülkelerin milli çıkarlarıyla ilgili konuları, devletlerarasında kurulan elçiliklerin yanı sıra hükümdarlar kendi aralarında da doğrudan görüşmelerle de gerçekleştirmeye başlamıştır. 15. yüzyıldan itibaren yürütülen bu diplomasi “doruk diplomasi” olarak anılmaktadır ve şu şekilde uygulanmaktadır: İki ülkenin hükümdarı, ortasında tahta bir perdenin olduğu köprü üzerinde buluşarak görüşmeleri gerçekleştirmektedir. Doruk diplomasinin birçok dezavantajı da mevcuttur. Görüşmeler maliyetli olmakla beraber sonucunda varılan anlaşmalar yazılı olmadığı için yanlış anlaşılmalara sebep olabilmekte, anlaşmazlıklara mahal vermektedir. Ayrıca birbirinin dillerini bilmeyen hükümdarlar için olumsuz bir imaj oluşturacak ortam oluşmaktadır.

Avrupa’daki büyük güçlerin sürekli diplomasiyi benimsemesi ile 16. yüzyılda diplomatik sistem ilerleme kaydetmiştir. İtalyan şehir devletleri, güçlenen Fransa’nın saldırılarından korunmak için Fransa’ya da sürekli diplomatik temsilci yollamıştır. Böylelikle Fransa da sürekli diplomasi uygulamaya başlamıştır. Nasıl 15. ve 16. yüzyılda diplomasiye yön veren İtalyanlarsa, 17. ve 18. yüzyılda diplomatik sistemin ilerleme kaydetmesini sağlayan ülke de Fransızlar olmuştur. 1789 Fransız Devrimi’ne

kadar Fransa'nın geliştirmiş olduğu diplomasi anlayışı bütün Avrupa ülkelerine örnek olmuştur.

17. yüzyıl diplomasi yönetimine katkı da bulunan 13. Louis döneminde (1601-1643) Fransa'yı fiilen yöneten Richelieu, diplomasinin tek bir bakanlığın elinde olması gerektiğini düşünerek 1626 yılında bir kararname ile Fransa'da Dışışleri Bakanlığını, diplomasi ve dış politika alanlarında başlıca yetkili ve söz sahibi kurum durumuna getirmiştir. Richelieu, dış politika ve diplomaside kamuoyunun önemine dikkat çeken ilk kişi olmuştur (Tuncer, 2009: 49). Bu durum diplomasi alanında önemli bir aşamadır. Çünkü o zamana dek kamuoyu, diplomasi alanının dışında tutulmuştur.

Dışışleri bakanının atanması ve görev süresi kral tarafından belirlenmektedir. 17. ve 18. yüzyılda hatta 19. yüzyılda dahi diplomasi, hükümdarların elindedir. Elçiler, kralın politika ve kararlarını yürütmekle görevli olup hükümdarın gücünü temsil etmektedir. O dönemde hükümdarlar resmi ve gizli olmak üzere çift diplomasi yürütmektedir.

Devletlerarası diplomatik ilişkiler geleneksel olarak genelde çift yanlı olarak yürütölmektedir. İkili temaslardan fazla diplomatik ilişkiler yürütöleceğı zaman konferans diplomasi yöntemi kullanılmaktadır. Bu kavram ilk uluslararası kongre özelliğini taşıyan Westphalia Kongresi ile ortaya çıkmıştır (Gönlübol, 1993: 126). Westphalia, Karlofça ve Utrecht Kongreleri ile çok yanlı diplomasi yürütölmüştür. 18. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa sahnesine eşit statüde, bağımsız ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber ülke ilişkilerini düzenlemede, savaşa son vermede, uyuşmazlıkları çözmeye gitgide daha sık çok yanlı diplomasi kullanılmaya başlanmıştır. Böylelikle, çok yanlı kongrelerin toplanması uluslararası diplomasinin oturmuş bir kuralı haline gelmiştir.

Eski diplomasi dönemine bakacak olursak genellikle Avrupalı Devletlerin ilişkileri üzerine kurulmuştur. Bu dönemde Amerika, Asya, Afrika uluslararası arenada sesleri duyurabilecek kadar güce sahip değildir. Uluslararası sorunlara, savaşa ve barışa ilişkin kararlar, sadece Avrupalı devletler tarafından alınmaktadır. Bu durum 20. yüzyılın başlarına kadar büyük devlet, küçük devlet ayrımı olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde devletlerin gizli anlaşmalar yaparak, halklarına danışmadan onların haberi bile olmadan yürütölen bir diplomasi mevcuttur. Hatta bu durum 1. Dünya Savaşı'nın

nedeni olarak görülmektedir (Tuncer, 2009: 66). 15. ve 16. yüzyıl diplomasisindeki gibi 17. ve 18. yüzyıl diplomasipleri de aldatma, hile, ikiyüzlölük ve entrika kavramlarına dayanmıştır.

19. yüzyılda, 17. yüzyılda başlatılan konferans diplomasi ve çok yanlı kongreler yöntemine daha çok başvurulmuştur. Sadece barışı sağlamak için değil; sorunların, devletlerin ortak çabası ile çözülebilmesini sağlayabilmek için kullanılmaya başlanılmıştır. 1814-1815 yıllarında toplanan Viyana Kongresi, diplomasi tarihi açısından önemlidir. Avrupa'da uzun süren savaşıara bir çözüm bulabilmek, devletlerarasında barışçıl ilişkileri sürdürebilmek için toplanılmıştır. Kongrede katılımcı devletler diplomasiinin, yasal statüsü ve kuralları olan bir meslek olduğunu kabul etmiştir. Hatta bu kurallar bazı değişikliklerle hala diplomatik ilişkilerin temelini oluşturmaya devam etmektedir. Gizli görüşmelerle ilerleyen Viyana Kongresi sonrası devletler birbirini ilgilendiren konuları tartışmak, Avrupa'da barışı korumak amacıyla bir araya gelme kararı almıştır. Böylelikle Avrupa'da Kongreler Dönemi başlamıştır. Bunlara örnek olarak Avrupa Uyumu, Paris Kongresi, Berlin Kongresi, La Haye Barış Konferansları verilebilir.

19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında toplanan La Haye Barış Konferansı, Avrupa Uyumu sisteminden farklıdır. La Haye'de sadece Avrupa devletlerini ilgilendiren sorunlar değil, zaman zaman toplanan ad hoc kongreler değil; dünya devletlerinin tümünü ilgilendiren, uluslararası sorunlar ve konular ele alınmıştır. Devletlerarasında uyuşmazlıklar olması durumunda başvurulacak kurumların girişimi olmuştur.

Birinci Dünya Savaşına kadar devletler siyasal çıkar ve görüşleri konusunda anlaşabilmek için kongreler ve konferanslar düzenlemiştir. Fakat bu olgu süreklilik kazanmamıştır. 1914 yılında ortaya çıkan olaylar, 20. yüzyılın sorunlarının, kongreler ve konferanslar yoluyla çözülemeyeceği anlaşılmış bu sebepten Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ilk uluslararası siyasal örgüt özelliğine sahip olan Milletler Cemiyeti kurulmuştur.

2.2.2. Yeni Diplomasi

Birinci Dünya Savaşının patlak vermesi ile beraber Avrupa büyük güçleri arasındaki denge bozulmuştur. Böylelikle mevcut diplomasi sistemi çökmüştür.

Sistemin çökmesinde 1871 Alman Birliği'nin oluşması etkilidir. Böylelikle Avrupa sınırları içerisinde sınırlandırılmayacak kadar büyük ve dinamik bir devlet oluşmaktadır. Teknolojik değişim ile Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi de diğer bir etkindir. Eski düzen, silahların evrimi ile 20. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Sanayi Devriminin etkisi ile halk sahneye çıkıp, siyasi demokratikleşmeye ortam sağlamıştır. Artık savaş ve barış kararlarına bir grup elit lider ya da diplomatlar karar vermemekte, kitleler etkili olmaktadır. Devletlerin dar çerçeveli diplomasi anlayışına son vermeye başlanmaktadır. Yeni diplomasinin yeni bir yöntem olarak belirlenmesinde 1. Dünya Savaşı'nın ağır bilançosu ana sebep olarak görülmüştür. Kapalı diplomasinin, uluslararası ilişkileri daha fazla zedelediği tecrübe edilmiştir.

Eski diplomasiden yeni diplomasiye geçişi ayıran dönem olarak I. Dünya Savaşı alınmıştır. Savaş sonrasında eski diplomasiye olan saygınlık yitirilmiş, bu yöntemi köklü bir şekilde değiştirmeye girişilmiştir. Bu dönüşüm Amerika Birleşik Devletlerinin çabaları ile sağlanmıştır. Eski diplomasi yöntemlerine kuşku ile bakan Amerika, Avrupa'nın bu yöntemi soyluların egemenliklerini devam ettirmek, siyasal demokrasilerin ortaya çıkışını engellemek için kullandığını düşünmektedir. Artık sorumluluk alması gerektiğini düşünen ABD, diplomasi yöntem ve araçlarında değişiklik yapmaya karar vermiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin Başkanı Woodrow Wilson'ın 8 Ocak 1918'de "On Dört Nokta" olarak isimlendirdiği ilkeler arasında açık diplomasi uygulanacağına dair bir madde de bulunmaktadır. Diplomasi bundan sonra demokrasi rejimi gereği kamuoyunun önünde yürütülecektir. Bu yeni diplomasi anlayışı ile devletlerin yapacağı her anlaşma açıklık ilkesine uygun olacaktır. Ancak açık diplomasi kavramı pratikte yürütülememiş, açık sözleşme ve gizli görüşme şeklinde yürütülmüştür. Birinci Dünya Savaşının ilk üç yılında diplomasi gizli biçimde sürdürülmüştür. Müzakerelerde askeri zafer, toprak kazancı ön planda tutularak amaca uygun avantajlar sağlayabilmek için propaganda ve yıkıcı faaliyet araçları kullanılmıştır.

20. yüzyılda yeni diplomasinin yöntemi propagandaya dönüşmeye başlamıştır. Bektaş, "Propaganda, kişi ya da grupların fikir, kanaat ya da davranışlarını etkileme amacına yönelik bir iletişim şeklidir" der. (1996: 180) Mesela Sovyetler Birliği ve Naziler propagandayı diplomaside kullanmıştır. Propagandanın yoğun olarak kullanıldığı Birinci Dünya Savaşı yıllarında, bu yöntem kitle iletişim araçları ile

gerçekleştirilmiştir. Dışişleri bakanlıkları ve diplomatlarının propaganda ile ilgilenmeleri, uluslararası politikada kamuoyunun artan etkisini göstermektedir. Chomsky'e göre (2002: 2) devletler tarafından yapılan propaganda sistemli bir şekilde uygulanır ve kararlılık sağlanırsa halk üzerinde çok büyük etkiler yaratabilir. Hitler örneği bu durumu gözler önüne sermektedir. Hükümetler, topyekûn savaş döneminde bazı politikaları kamuoyu önünde sergileyerek açık diplomasi ilkelerini uygulamaya başlamıştır.

Parlamentar diplomasi de diyebileceğimiz yeni diplomasi anlayışını benimseyenler için diplomasi sadece diplomatlara bırakılmayacak kadar önemli bir şeydir. Wilson'un ortaya attığı bu ilkeler, dünyadaki diplomasi anlayışını önemli bir şekilde etkilemiştir. Açıklık ilkesi Milletler Cemiyeti'nin kuruluşuna öncülük ettiği söylenebilir. Artık üye devletler bu sistemde tek başına karar verici olamayacaktır. Yani devletler belgelerde yanlışlık yaparlarsa uluslararası hukuk yaptırımlarına tabi olacaklardır (Çınar, 2014: 152). Açık diplomasi ile basın, yapılan uluslararası görüşme ve konferansları halka duyurabilecektir. Diplomatlar da bu görüşmeler sonucu basına görüşmenin özetini sunmakta ve basın yayın grupları da bu bilgileri kamuoyuna ulaştırabilmektedir. İskit'in (2007: 171) de dediği gibi o dönemde açık sözleşmelerle yürüyen diplomasi, büyük askeri çatışma tehlikelerine karşı en iyi yöntem olarak görülmeye başlanmıştır.

1918 sonrası uluslararası sistemde ABD ve Japonya gibi güçler, Avrupa dışı aktörler başat güç olmaya başlamıştır. Avrupa'nın zayıflamasında savaş sonrası sömürge ülkelerinde yaşanan gelişmeler de etkili olmuştur. Devletlerin birçoğu sahip olduğu topraklarla yetinmeyip, tarihi hakları öne sürerek topraklarını genişletmek istemiştir. Bu gelişmeler milliyetçiliğin yükselmesini sağlamıştır (Mazover, 2003: 45). Savaşı kaybeden devletler, Versailles Anlaşması altında ezilmiş ve haksızlığa uğramışlık hissi ile milliyetçiliğe yönelmiş, revizyonist politikalar geliştirmişlerdir. Bir tarafta Bolşevik Devrimi ve sosyalist rejim, diğer tarafta faşizm ve milliyetçilik savaş sonrası ideolojik rekabeti başlatmıştır. Bu rekabet sırasıyla liberalizm ve faşizm, liberalizm ve komünizm arasında çatışmalara yol açmıştır. Savaş öncesinde ittifaklar güç odaklı iken, sonrasında ideolojik değerlendirmeler ön plana çıkmıştır. Bu dönemde diplomatik faaliyetlerin ideolojinin gereklerine uyması gündemin önemli konularındandır (İskit, 2007: 185).

Birinci Dünya Savaşı öncesinde görülen sürekli olmayan çok yanlı diplomasi, savaş sonrasında sürekli konferans diplomasiye dönüşmüştür. Büyük devletler, kendilerine yakın gördükleri devletler ile uluslararası siyasi sorunları Paris'te daimi konferans halinde tartışmaktadır. "Büyükelçiler Konferansı" olarak anılan bu kurum, eski diplomasi yöntemleri aracılığıyla iş birliği yapılan bir çerçeveye dönüşmüştür. Konferans diplomasisi yanlıları, halkın eleştirilerinden kaçınmak için yapılan müzakereleri gizli tutmaya çalışmıştır. Fakat bu durum da açık diplomasi ilkelerine uymamaktadır. 1923'e kadar devam eden bu düzen aynı zamanda Milletler Cemiyeti'nin faaliyet alanını daraltmıştır.

İki savaş arası yıllarda büyük güçler dışışleri kurumları kamuoyunun eleştirilerinden ötürü reform ve yeni bir uyum sürecine girmiştir. Yeniden düzenlemeler, teknolojik ilerlemeler ve uluslararası politikada ekonominin ve kamuoyunun artan önemi göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

1939'da İkinci Dünya Savaşı patlak verince, Birinci Dünya Savaşındaki gibi bazı diplomatik düzenlemelere girişilmiştir. Bu dönemde özellikle ticari konular, diplomasi gündeminin başında yer almaktadır. Büyük güçlerin liderleri, 20 yıl öncesine nazaran daha çok kişisel diplomasi yürütmeye yatkındılar. Özellikle Batılı devlet liderleri, sorunlarını kendi aralarında çözmeyi tercih etmektedir. Gelecekte barışı sağlayacak stratejileri belirlemede ilgili en üst sorumluların görüşmesi daha mantıklı gelmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa büyük yaralar almış, Avrupa ülkelerinin sınırları yeniden çizilmiştir. Savaşta en büyük zararı gören Almanya ikiye bölünmüş, İsrail- Filistin meselesi ortaya çıkmış, Japonya ve dünya atom bombası ile tanışmıştır. Savaştan yorgun düşen Avrupa'ya nazaran ABD, dinamik bir şekilde dünya siyaseti ve ekonomisinde aktif şekilde rol almaya başlamıştır. Chomsky (1998: 187) ABD'nin dünya refahının yarısına, dünya sanayi üretiminin çoğuna, güvenliğe, askeri hâkimiyete ve iki okyanusun denetimine sahip olduğunu belirtir.

Savaş alanlarındaki çatışma dışında sıcak çatışmanın olmadığı bir durum olarak ifade edilen Soğuk Savaş, her an bir savaş olacak ihtimaline karşı hazırlıklı olma ve gergin olma durumudur. Langlois' göre (2000: 275) Soğuk Savaşın en önemli silahları; ekonomi, siyasi düşünceler, askeri teknolojiler, kültür, propaganda ve diplomasidir.

Savaş sonrasında uluslararası güç noktası Avrupa ülkelerinden ABD ve SSCB ikilisine kaymıştır.

İkinci Dünya Savaşının sonu ile 1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar olan sürede diplomasiye iki gelişme damgasını vurmuştur. Bunlarda biri çok taraflı kuruluşların çoğalması ve ilişkilerin gelişmesi, diğeri ise Soğuk Savaş'ın dünyayı iki bloğa bölmesi (İskit, 2007: 194).

Soğuk Savaş dönemi uluslararası arenada kamu diplomasi çalışmalarının ivme kazandığı bir dönem olmuştur. İki kutuplu dünya düzeninde yaşanan ideolojik çatışma iki tarafın da fikirlerini daha fazla kişiye ulaştırma zorunluluğu hissettirmiştir. Silahlar ile üstünlük sağlanamayıp, algılar değiştirilmeye çalışılmıştır. Kısacası kapitalizm ve komünizm mücadelesinde kamu diplomasi araçlarına sıklıkla başvurulmuştur.

Günümüz diplomasiinin temelini oluşturan çok taraflı uluslararası sistemin temelleri İkinci Dünya Savaşı devam ederken atılmaya başlanmıştır. Roosevelt ve Churchill 1941 yılında Atlantik Şartı üzerinde anlaşmaya vararak uluslararası ekonomik işbirliği, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, uluslararası siyasi sistemde kendi kaderini kendi tayin etme ve Milletler Cemiyeti'nin ilkelerine bağlılıklarını vurgulamışlardır. Roosevelt'in ısrarları sonucu savaşın galipleri olan ABD, Sovyetler Birliği, Çin, Fransa, İngiltere'nin ortak yöneteceği ve son sözü söyleyeceği küresel örgüt modelini hayata geçirmiştir. Aslında müttefik cephesine 1942 yılında "Birleşmiş Milletler" adı verilmiştir. Bu evrensel kuruluşa 1944'de Amerikan, Sovyet ve İngiliz diplomat grubu tarafından biçim verilmiştir. 1945'de San Fransisco Konferansı'nda elli ülke tarafından şart metni kabul edilmiştir.

Savaş sonrasında BM, çeşitli ihtisas kuruluşlarının eklenmesiyle geniş bir sisteme dönüşmüştür. Ayrıca uluslararası sistemde ekonomik işbirliği amaçlı bölgesel kuruluşlar başta olmak üzere uluslararası kuruluşların sayısı artmıştır. Bu gelişmeler otomatik olarak ülkelerin diplomatik hizmetlerinde değişiklikler yapmasını gerektirmiştir. 1950 ve 1960'larda sömürsüzleştirme süreci sonucunda Ortadoğu, Güneydoğu Asya ve Afrika'da bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin sayısının artması ile bölgesel işbirliği girişimlerinde artış olmuştur.

1949 yılında ABD'nin girişimleri ile Washington'da NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), NATO'ya tepki olarak da 1955'te Sovyetler Birliği önderliğinde

Varşova Paktı kurulmuştur. Sezer (1999: 442-443) böylelikle Avrupa'nın sadece bölünmüş bir kıta değil, Doğu ve Batı İttifakları çevresinde birbirine düşman iki askeri kampı haline geldiğini söylemektedir.

Birleşmiş Milletler üye sayısının yüz doksanlara ulaşması, diplomatik gündemin gitgide çeşitlenmesi, uluslararası kuruluşların sayısının artmasından dolayı başta büyük güçler olmak üzere neredeyse tüm ülkelerin dışişleri hizmetlerinin genişlemiş ve yükleri artmıştır. Diplomasi, 20. yüzyılın hızla büyüyen sektörü olmuştur (İskit, 2007: 200).

Uluslararası arenada SSCB önderliğindeki komünist blok ve ABD önderliğindeki kapitalist bloğun olduğu iki kutuplu bir yapıda ülkeler arasındaki diplomasi, ABD ve SSCB bazında ilerlemektedir. Gorbaçov'un Glastnost (Açıklık) ve Perestroyka (Yeniden Yapılandırma) politikaları, Berlin Duvarı'nın yıkılması ile SSCB'yi çöküşe sürüklenmiştir. Böylelikle iki kutuplu yapıdan başat güç olan ABD ile uluslararası arenada tek kutuplu bir yapı oluşmuştur.

Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile Soğuk Savaşın sonlanmasıyla bazı devletler parçalara ayrılmış ve yeni bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Barışçıl beklentilerin tersine Balkanlarda ve Kafkaslarda karmaşalar yaşanmış uluslararası anlamda daha büyük krize sebebiyet vermiştir. Küreselleşen dünyamızda diplomasi kavramı da bu değişiklikler ile dönüşmeye devam etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle beraber ortaya çıkan "Yeni Dünya Düzeni"ni, Varoğlu şu şekilde aktarmaktadır:

Doğu Avrupa'da yaklaşık olarak 250 milyon insanın yaşadığı, bu bölgede başka başka ülkelerin de olduğu fark ediliyor. Türkiye'nin bir gecede komşularının sayısı artıyor. Tek kutupluluğun Türkiye ile ilişkisi denge anlamında önemli. Denge, düşmanlıkları engeller. Tek kutuplu yapı, ben yaptımçılık ve düşmanlıkları da beraberine getiriyor. Yeni Dünya Düzeni reaksiyonlarını bir anlamda gidermek için kamu diplomasisinin bir araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. (Varoğlu, 2013: 3)

Soğuk Savaş sonrasında yaşanan önemli gelişmelerden biri de Körfez'de yaşanan savaş olmuştur. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile ortaya çıkan Körfez Krizi'nde Doğu ve Batı ilk kez ortak hareket ederek Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmayı başarmıştır. Kuveyt'te başarılı olan ABD, yeni dönemde üstünlüğünü ortaya koymuştur (Arı, 2011: 173).

2.3. Yeni Dünya Düzeni

Sovyetlerin yıkılışından sonra oluşan yeni düzende dünya dış politikasında Fukuyama ve Huntington gibi uzmanların görüşleri etkin olmuş, sonraki zamanlarda da bu görüşler ABD'nin dış politika ve diplomasisinin kaynağı olmuştur. Fukuyama, 1992'de yazdığı "Tarihin Sonu" tezinde artık Batı medeniyetinin karşısındaki tüm sistemin çöktüğünü, tarihin sonu olduğunu, liberal demokrasinin en mantıklı hükümet olduğunu savunmaktadır. Huntington'un 1993'de yazdığı "Medeniyetlerin Çatışması" tezinde ise artık ideolojik ve ekonomik mücadelenin yerini kültürel ve medeniyet mücadelesinin alacağını, küresel politikanın bu şekilde ilerleyeceğini iddia etmiştir.

Oran'a göre (2002: 211) tarihin sonu fikri, Batı sistemi karşısında herhangi bir rakibin çıkmamasını hedeflemekte ve Bush tarafından ortaya atılan "Yeni Dünya Düzeni" kavramının kurumsal temelini oluşturmaktadır.

11 Eylül 2001 saldırıları, uluslararası konjonktürün değişmesinde; Yeni Dünya Düzeni'nin oluşmasında dönüm noktası olmuştur. 9/11 saldırıları ile dünya tarihinde yeni bir sayfa açılarak ABD'nin tek süper güç olduğu algısı sona ermiştir. Bundan sonra ABD hegemonyacı diye nitelendirilebilecek bir diplomasi anlayışı benimsenmemiştir. Daha etkin bir siyaset anlayışı benimseyen ABD, bu saldırıları özgür ve uygar tüm toplumlara yapılmış bir terör hareketi olduğunu dile getirerek 7 Ekim 2001'de Afganistan'a saldırmıştır. Aynı şekilde 2003 yılında da kitle imha silahlarının varlığını öne sürerek "Irak'a Özgürlük Operasyonu" adı altında Irak'a düzenlemiştir. Irak'ta vaat edilenin tersine istikrarsızlığın artması, Amerika'nın politikalarına şüphe ile bakılmasına neden olmuştur. Ayrıca Irak, Afganistan ve Pakistan'da uzun süre devam eden savaşlar sonucunda Orta Doğu boyunca ABD'ye karşı kitle hareketlerinin oluşmasını sağlamıştır. Sahip olduğu konumu koruyamayan ABD karşısında AB, Rusya, Çin ve Japonya gibi ülkeler; güç dengesini değiştirmiştir. Değişen güç dengeleri ile beraber uluslararası diplomatik hareketlenmeler de değişmiştir.

11 Eylül saldırıları sonrasında korku, küresel terör, İslami terör, radikal İslam, ırkçılık, milliyetçilik ve kitle imha silahları kavramları uluslararası ilişkiler alanında tehdit unsuru olarak yerleşmiştir.

1960'lı yıllarda ortaya çıkan kamu diplomasisi ABD'deki 11 Eylül terör saldırıları sonrası daha da önem kazanmıştır. Küreselleşmenin diğer bir etkisi terörizmin değişen

yapısıyla ilgilidir. Herhangi bir bölgede planlanan saldırılarla, isyan hareketleriyle bütün dünya etkilenebilmektedir. Mesela, güncel olarak IŞİD, Irak ve Suriye’de etkinlik gösterse de yaptığı eylemler ve ulaştığı yerler olarak sınırları aşmış ve küresel terörizmin önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Gelişen bilişim teknolojileri, uydu yayıncılığı ve ulaşım araçlarıyla beraber terör ülkeler üzerindeki etkisini arttırmış ve küresel terörizm halini almıştır. Vatandaşlar gelişen iletişim kanalları ile uluslararası ilişkiler hakkında bilgiye ulaşabilmekte ve fikir sahibi olabilmektedir. Ülkeler sadece kendi vatandaşlarına değil diğer ülke vatandaşlarına yönelik bir iletişim stratejisi oluşturmak, iyi bir ülke imajı çizmesi gerekmiştir. Bunu da kamu diplomasi araçları ile sağlamaya çalışmıştır.

“Yeni Dünya Düzeni” ve “Küreselleşme” kavramları son yıllardaki uluslararası ilişkileri ve dengeleri düzenlemede çok önemli bir yere sahiptir. Küreselleşme; coğrafyanın, mesafenin sebep olduğu geleneksel kısıtlamaların önüne geçmiştir. Scholte (2000: 44-46) küreselleşmeyi insanlar arasında uluslar üstü ilişki ve ülkeselliğin çözülmesi olarak tanımlamıştır. Siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda ortak değerlerin coğrafik sınırları aşıp, dünyaya yayılmasını sağlamıştır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlar, savaşlar, istikrarsızlık, karışıklıklar başka ülkeleri de etkilemektedir. Ayrıca bu gelişmeler viral virüs gibi birbirine de bulaşabilmektedir. Mesela 2011’de başlayan Arap Baharı, küreselleşme olgusunun Arap ülkelerindeki değişim hareketlerinin göstergesidir.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak yeni uluslararası aktörlerin sahaya çıkmasıdır. Dünya diplomasisinde hükümet dışı aktörler önemli bir şekilde yer almaya başlamıştır. Dış politika çok aktörlü bir yapıya dönüşmüştür. Dünya Bankası, NATO, IMF, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, ETA, IRA, Filistin Kurtuluş Örgütü, El-Kaide Örgütü, General Motors uluslararası birer aktördür. Çokuluslu şirketler giderek önemli hal gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları uluslararası politikada hem hükümetleri desteklemiş hem de hükümetten bağımsız bir rol oynamıştır. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri de hükümet dışı aktörlerin işlevlerini yerine getirmelerinde kolaylık sağlamıştır. Hükümet dışı organizasyonlar ile ulusal siyasete benzer yönde insani yardım ve kalkınma çabaları giderek artmış böylelikle bu organizasyonlar yüklü meblağlı fonlarıyla dünyanın gelişmemiş ülkelerini canlandıran misyonu ile ön plana

çıkıştır. Bu devlet dışı aktörler uluslararası ilişkileri ve araçları değiştirmekte, kamu diplomasi faaliyetlerini güçlendirmektedir.

Küresel diplomasinin başlıca özelliklerinden biri ilişkilerin dışışleri bakanlıkları ve temsilcilikler aracılığıyla yürütölmesinin öneminin giderek azalmasıdır (Tuncer, 2009:246). Böylelikle devletlerin yönetim tarzı ve dış politika anlayışları kamu diplomasisi temeline oturmaya başlamıştır.

2.4. Kamu Diplomasinin Varlığı

Alvin Toffler (2008: 457) gelişen iletişim ve bilgi teknolojileri ortamındaki toplumları telekomünikasyon toplumu olarak nitelendirmektedir. Bu değişimle beraber kamuoyu kavramı ön plana çıkmıştır. Böylelikle devletler de kamuoyuna boyun eğmeye başlamıştır. Bahsettiğimiz bu yeni düzen ile uluslararası alanına ‘kamu diplomasi’ adı verilen bir dış politika aracı girmiştir.

Karadağ, kamu diplomasisini Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin son aşaması olan “kendini gerçekleştirme” aşamasında konumlandırılmaktadır (2016: 21). Bu ihtiyaçların karşılanması psikolojik olarak kişiye tatmin, karşı tarafa karşı da bir minnet duygusu oluşturacaktır. Bu iki yönlü etkileşim sayesinde de kamu diplomasisi kavramı ortaya çıkmıştır.

Snow, kamu diplomasisini devletlerin küresel anlamda kamu ile iletişimde olması olarak tanımlar. Ulusal çıkarlar için dış politikaların ilgi çekme ve etkileme yönünde çalışmaları içerdiğini söyler. Szondi de kamu diplomasisini, uluslararası arenadaki hedef kitlenin duygu ve düşüncelerini etkilemek için yapılan kamusal iletişim şekli olarak görmektedir (2008’den aktaran Yağmurlu, 2007: 13-14).

Modern dünyaya baktığımız zaman kamu diplomasisi kavramını, Amerika Birleşik Devletleri ortaya çıkardığını söylenebilir. Kavram olarak 1965’de Tufts Üniversitesi öğretim elemanı Edmund Gullion tarafından ortaya konulmuştur. Aslında adı kamu diplomasisi olmasa da ABD’nin I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında savaşıla ilgili konular için kurduğı Kamu Enformasyon Komitesi, Savaş Bilgi Ofisi, Amerika’nın Sesi Radyosu ve Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı kamu diplomasi araçları olarak kullanılmıştır.

Amerika’da kamu diplomasi uygulaması olarak 1953 yılında başkan Eisenhower tarafından ABD’nin yurt dışındaki algısını geliştirmek amacıyla Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı (USIA) kurulmuştur. USIA, 1990 yılında Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla beraber misyonunu tamamladığı düşünülmüş ve Dışişleri Bakanlığı’na müsteşarlık seviyesinde bağlanmıştır. Fakat 9/11 saldırısı sonrası Amerika’nın Afganistan ve Irak müdahalesi ile kamu diplomasi uygulamaları yeniden önem kazanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği’nin uyguladığı baskıcı rejimden ötürü toplumda fikir ve düşünce farklılıklarına izin verilmemiştir. Devletin hâkimiyet kurduğu, tek sesli bir sistem mevcuttur. Bu durumu iyi analiz eden ABD, Batı Bloku’nun da desteğini alarak Doğu Bloku’na karşı propaganda faaliyetlerine başlamıştır.

Truman, komünizmin gerçek yüzünü ortaya çıkarmak amaçlı 1950 yılında “Hakikat Kampanyası” başlatmıştır. Özgürlüğün tehlike altında olduğunu vurgulayarak, hem dünyaya komünizmin gerçek yüzünü ortaya çıkarmak hem de komünizm savunucularına Batı dünyasının düşünce ve fikirlerini göstermek amacıyla kamuoyunu etkileme faaliyetlerini hızlandırmıştır (Tideman, 2004: 8).

Amerika’dan sonra Avrupa Devletlerinde de kamu diplomasi uygulamalarına başlanılmıştır. Mesela 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra sömürge ülkelerinin bağımsızlığını ilan etmesinden dolayı ekonomik ve siyasal kayba uğrayan İngiltere, eski gücünü geri kazanma, güç ve itibarını olumlu yöne çevirebilmek için kamu diplomasi faaliyetleri yürütmüştür.

Sonraki zamanlarda 2002 yılında İngiltere, Kamu Diplomasisi Strateji Kurumu’nu kurmuştur. Böylelikle ülkenin uluslararası stratejik öncelikleri, İngiliz Dışişleri başkanının önderliğinde kamu diplomasisi faaliyetleri bazında değerlendirilecektir. Fransa da 2010 yılında Fransız Enstitüsünü kurmuştur. Böylelikle Dışişleri Bakanlığı ve Fransız Kültür Merkezi arasındaki kopukluğun önüne geçilerek, kamu diplomasi faaliyetleri daha koordineli ve bütünleşmiş bir yapıda olacaktır. Türkiye de ise ülkenin uluslararası kamuoyunda etkinliğini arttırmak amaçlı Ocak 2010 tarihinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. Ayrıca Hindistan, Japonya, Kanada gibi birçok Avrupa ülkesinin dışişleri ofisinde kamu diplomasi birimleri oluşturulmuştur.

2.5. Kamu Diplomasisinde Yeni Bir Boyut

Dünyada meydana gelen; siyasi yaşamdaki, iletişim teknolojilerindeki ve uluslararası ilişkilerdeki gelişmelerle kamu diplomasisi yeni bir boyut kazanmıştır. Bu yüzyıl ile beraber literatürümüze “Yeni Kamu Diplomasisi” kavramı girmiştir. Yeni kamu diplomasisi, kamu diplomasisinin bilgi çağına göre uyarlanmış halidir. Dünyada meydana gelen değişimlerden bahsedecek olursak şunları söyleyebiliriz: Berlin Duvarı’nın yıkılması, Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile Amerika Birleşik Devletleri ve SSCB’nin siyasi mücadelesi son bulmuştur. Siyasi bir değişimin sonucu olarak devletler birbirine karşı propaganda yapmak zorunda kalmamışlardır. İletişim teknolojilerinde olan değişim ise; internetten sonra web 2.0’ın hayatımıza dâhil olması ile bireyler de kamu diplomasinde yer almaya başlamışlardır. Bilgiye erişmek ve bilgi paylaşımı daha kolay bir hal almıştır. Uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler olarak da devlet üstü kuruluşlar ön plana çıkmaya başlamış ve devletler üzerinde denetleyici bir rol üstlenmişlerdir. Bu sebepten ötürü devletin de kamuoyu oluşturması gerekli hale gelmiştir.

Cull’a göre (2009: 13) devlet ve ulus ilişkisi bireylerarası iletişime dönüşmüş ve önemli olan ilk şey ilişki inşa etmek olmuştur. Bu amacı ise markalama (branding) ve pazarlama (marketing) ile gerçekleştirmeye çalışılmaktadır. Halkla ilişkilerin (PR) de önemi artmıştır. Kamu diplomasisinin yeni boyutuyla önem kazanan olgular; diyalog kurmak, karşılıklı anlayışa sahip olmak ve güven inşa etmek, koordinasyonu sağlamak, ilişki kurmaktır.

21.yüzyılda bilginin ve ekonominin küreselleşmesi ile geçirgen sınırları olan devletler inşa edilmiştir. Bilgi devrimi olmuş; bilgiye ulaşım ve bilgiyi ulaştırma kolaylaşmış, medya aracılığıyla uluslararası iletişim gelişmiştir. Bu teknolojiler sivil toplum kuruluşları, baskı grupları ve terörist gruplar dâhil birçok grup tarafından kullanılabilir hale gelmiştir. Bir başka değişim ise; çevre sorunları, insan hakları, uluslararası suçlar gibi konular da diplomasinin konusu olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi ile devlet güvenliği değil de birey güvenliğine odaklanılması kararların artık çok taraflı alınmasını gerekli kılmıştır (Sancar, 2016: 14-15).

2.6. Güç Kavramı

Uluslararası ilişkilerde güç kavramı genellikle isteklerini başkasına zorla yaptırabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Devletler ve diğer aktörler uluslararası arenada etki yaratabilmek için askeri kuvvet, ekonomik kalkınma, coğrafi özellik ve nüfus yeteneklerini kullanmıştır. Güç kavramı zorlama ve caydırıcılık üzerinden yürümektedir. Gücün değişen doğası ile birlikte güç mekanizması dönüşmeye başlamış, askeri ve ekonomik gücü içine alan sert güçten yumuşak güce doğru kaymıştır. Gücün farklı kesimlere yayılması ve form değişmesi ile birlikte diplomasi alanında meydana gelen dönüşümler kaçınılmaz hale gelmiştir.

Kamu diplomasisinde önemli bir yere sahip olan kavram yumuşak güçtür. İlk kez 1990 yılında yayınlanan “Bound to Lead” kitabında yumuşak güç kavramı Joseph Nye tarafından kullanılmıştır, Nye, yumuşak gücü karşı tarafa baskı uygulamak ve zor kullanmak yerine cezp ederek, etkileyerek istenilen sonuca ulaşmak olarak tanımlar. Baştan çıkarmaya çalışmak her zaman zor kullanmaktan daha etkili bir yöntem olduğunu vurgular (2003: 52). İnsan hakları, demokrasi, bireysel haklar gibi konular genellikle cezbedici konular olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri de uzun süredir yumuşak güce sahiptir (Nye, 2004: 5-6). Bunlara örnek olarak Hollywood sineması, Facebook, Twitter, MSN, müzik grupları, fast- food yiyecekler, Coco Cola, NBA ve daha niceşinden bahsedebiliriz.

Bir ülke uluslararası politikadan istediği sonuçları; başka ülkelerin onun değerlerine sahip olması, peşinden gitmek istemesi, gıpta etmesi, onun refah seviyesine ulaşmak istemesiyle de alabilmektedir. Bir ülkenin dünya politikasını gündemini belirlemek, diğer ülkeleri cezbetmek; onlara ekonomik ve askeri güç uygulayarak değişime zorlaması kadar önemli bir etkiye sahiptir.

Bir ülke yumuşak güç kullanarak işbirliği yapmak için kültürel ve siyasi değerlere ve dış politikaya odaklanır. Kültürel değerlere dayanır çünkü dar görüşlerin, sığ kültürlerin yumuşak güç yaratması güçtür. Siyasi değerlere dayanır çünkü yurt içinde de yurt dışında da aynı değerleri savunup, ayrımcılık yapmadığını ifade eder. Dış politikalara dayanır çünkü uluslararası çevresine karşı olumlu bir imaj yaratmak ister ve resmi dış politikası ile paralel faaliyetler içermektedir. Bu olgular güçlendikçe de yumuşak gücünü kuvvetlendirmektedir.

Yumuşak güç politikalarının başarılı olma sebeplerinden biri de teknolojinin gelişmiş olmasıdır. Çünkü bir nevi yumuşak güç, pazarlama yöntemidir. Yapılan faaliyetler reklamcı mantığıyla pazarlanarak ve sosyal medya ve başka vasatılar kullanılarak yürütülmektedir. Bu sayede büyük bir kesime ulaşılabilir. Ayrıca bu faaliyetler sadece devlet eliyle değil sivil toplum kuruluşları ve özel şirketler hatta bireyler aracılığıyla da yapılabilir. Bu sayede faaliyetleri uygulayan ülkeye karşı sempatiyle bakılmasını sağlamaktadır.

Yumuşak güç faaliyetleri, dış politika hedefleri açısından kamu diplomasi uygulamaları gibi somut sonuçlar elde etmek istemediği için hedef ve amaçlar bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Uygulayıcı devlet, kamu diplomasisi uygulamaları ve politikaları ile doğrudan veya dolaylı bir etki uyandırmak, fayda sağlayabilecek sonuçlara ulaşmak istemektedir. Kısacası, kamu diplomasisi yumuşak gücün amaca odaklanmış halidir (Karadağ, 2016: 56).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL DİPLOMASİ

3.1. Dijital Diplomasi Nedir?

Dijital diplomasiyi anlayabilmek için geleneksel diplomasiden yakın tarihteki diplomasilere değinmek gerekmektedir. Diplomasi devletler var olduğu sürece devam eder. Geleneksel diplomasi tarihi de devletler tarihi kadar köklüdür ve eskiye dayanmaktadır. Bu konuya diplomasi başlığı altında ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

Uluslararası ilişkiler alanının önemli kavramlarından biri olan diplomasinin, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte yöntem ve araçlarında dönüşümler meydana gelmiştir. Diplomasi ile yakın ilişkili olan medyanın kitle iletişim araçlarına televizyon, radyo ve gazetenin yanı sıra sosyal medya ağlarının ve internetin dahil olmasıyla geleneksel diplomasinin yanı sıra dijital diplomasi uygulamaları sahneye çıkmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme ve bilişim teknolojilerin artmasının bir iletişim faaliyeti olan diplomasinin, günümüz diplomasisine dönüşümünde etkisi büyüktür. Potter (2002: 180) diplomasinin dönüşümünü şu şekilde ifade etmektedir: Hükümetler arasında sürdürülen diplomasi, sonrasında hükümetler ve toplum arasında sürdürülmeye başlamış dijital çağ ile birlikte de toplumlar arası sürdürülen bir etkileşim olmuştur.

Türkiye’de dijital diplomasi alanında önemli çalışmalar yapan Yücel (2016: 748) dijital diplomasi dörde ayırmaktadır. Klasik diplomasiyi, 1.0 olarak adlandırmıştır. Bu kategori devletlerin egemenliğinin esas alındığı, ulusal çıkarların önemsendiği, sınırların olduğu, ikili veya çok taraflı olarak anlaşmaların yapıldığı, hiyerarşik ilişkilerin, müzakerelerin, sert güç kavramının, protokolün ve kuralların olduğu bir düzeni içinde barındırmaktadır. Bahsettiğimiz bu diplomasi anlayışı, Henry Kissinger’ın ‘Diplomacy’ kitabındaki anlayışı karşılamaktadır.

İkinci sınıflandırma olarak; kamu diplomasisini, diplomasi 2.0 olarak adlandırmıştır. II. Dünya Savaş’ından sonra Nazilerin propaganda kavramını kaldırıp, yerine bir şey koymak istenilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Sert gücün olmadığı,

yumuşak gücün ve stratejik iletişimin olduğu, algısal düzeyde ilerleyen; kamu diplomasisi Soğuk Savaş döneminde sıkça kullanılan bir yöntemdir. Eğitim, sanat, kültür, turizm, bilim, medya yumuşak güç aracı olarak kullanılmıştır.

Dijitalleşen dünyayla beraber diplomasi alanında birtakım gelişmeler yaşanılmıştır. Sert gücün kamu diplomasisine dönüşmesinin ardından diplomasi de dijital ortamlarda gerçekleşmeye başlamıştır. Bunu da diplomasi 3.0 olarak adlandırmıştır. İlişkiler arasında bir aracı olmadan yürütülen iletişim şekli ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli öğeleri de sosyal medya platformlarıdır.

Dijital diplomasinin, diplomasi 1.0 ve diplomasi 2.0'dan farkı; klasik diplomasinin bütün yöntem ve araçlarını, aktörlerini, süreçlerini değiştiriyor; sınırları kaldırıp, protokolü ortadan kaldırıyor, devlet binaları kapalı olsa da 7/24 online iletişimi sağlıyor olmasıdır. Kısacası, dijital diplomasi kavramı devletlerin diplomasi dönüşümü adına kılavuz bir kavram olmuştur.

Son olarak, Yücel (2016: 748-749) gelecek için endüstri devrimini de diplomasi 4.0 olarak adlandırmaktadır ve bu konunun şu an için fazla üzerine düşülmese de yakın zaman da önemsenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Dijital diplomasi, geleneksel diplomasinin yerini almak için tasarlanmış bir şey değildir. Dijital diplomasi, hükümetin yurtiçi ve yurtdışındaki vatandaşlarına, diğer devlet ve vatandaşlara kendisini daha doğru, etkin bir şekilde ifade etmesini sağlamaktadır. Değişen dünya düzeninde eski ve yeni arasında köprü görevi kuran bir kurumdur.

Sotiriou'ya göre; dijital diplomasinin genel kabul gören standartları ve teorik çerçevesi yoktur (2015: 33) Dijital diplomasiyi her ülke kendisine göre anlamlandırmaktadır. Dijital diplomasi araştırmacılar ve uygulayıcılar tarafından farklı şekillerde yorumlanmış, tanımlanmış ve anlaşılmıştır. Bu nedenle, genel olarak kabul gören bir kavram değildir. Manor, I., ve E. Segev (2015: 89-108) dijital diplomasiyi, bir ülkenin imajını ve itibarını proaktif bir şekilde yönetmek, dış politika hedeflerine ulaşmak için sosyal medya platformlarının giderek daha fazla kullanılması şekline ifade etmektedir. Lewis (2014) dijital diplomasiyi, diplomatların birbirleriyle ve halkla iletişim kurmak için dijital iletişim araçlarının kullanımı olarak tanımlamaktadır. Potter'a göre (2002: 180) dijital diplomasi, temel olarak internet, mobil cihazlar ve

sosyal medya kanalları da dahil olmak üzere network sistemleri aracılığıyla yürütülen diplomatik faaliyetlerdir. Hanson (2012: 1-41) ise diplomatik hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak için internet ve yeni bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı olarak tanımlamaktadır.

Holmes (2015: 15) dijital diplomasiyi, değişimi; dijital araçlar ve sanal işbirlikleri yoluyla yönetme stratejisi olarak tanımlamaktadır. Kısacası diplomaside değişimi yönetme aracı olarak görmektedir. Dijital diplomasinin, kamu diplomasisinin bir parçası olmadığını, bunun ötesinde dijitalleşme ile gelen sosyal ve politik değişiklikleri, ülkelerin bunu nasıl yöneteceğini kapsadığını savunmaktadır. Melissen (2013: 436) ise, dijital diplomasinin; devletlerin kültürleri, tutumları ve davranışları anlamak için kullandıkları bir araç olarak tanımlanan diplomatik uygulamanın bir biçimi olan kamu diplomasisinden geliştiğini söylemektedir.

Dijital diplomasi kavramı dönüşümlü olarak farklı kavramlarla da anılmıştır. Bjola (2015: 89-108) tarafından da kullanılan dijital diplomasi kavramı, “e-diplomasi” (Hocking, B. J. Melissen, 2012: 9), “siber diplomasi” (Barston, 2014), “diplomasi 2.0” (Harris, 2013: 17) ve “twiplomasi” (Sandre, 2012:8-9) isimleriyle de dönüşümlü olarak anılmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı ise “21. yüzyıl devlet adamlığı (siyasi ustalığı)” adını vermiştir. İngiltere Dışişleri Bakanlığı “Dijital Diplomasi”, Kanadalılar da “Açık Politika” ismiyle anmaktadır.

3.2. Dijitalin Dönüşümü

Diplomasi, değişen iletişim teknolojileri ile dönüşüme uğramıştır. Geçmiş tarihe bakıldığında zaman 1860'larda ilk telgraf mesajını alan İngiliz Dış Sekreter Lord Palmerston'un bu durumu diplomasinin sonu olarak görmüştür. Radyo, telefon, televizyon ve faks gibi her teknolojik yeniliğe karşı da Lord Palmerston benzer tepkiler vermiştir. Diplomatik uygulama analisti olan Harold Nicolson, telefonun “bilgiyi iletmek veya talimatları iletmek için tehlikeli küçük bir araç” olduğunu söylemiştir (Hocking, B. J. Melissen, 2015: 14).

Teknik yeniliklerdeki dönüşümü şu şekildedir: telgraftan sonra on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ortaya çıkan telefon, ülkeler ve diplomatik elçiler arasındaki iletişimi daha da geliştirmiştir böylece iletişimin hızı ve hassasiyeti artmıştır. Ardından, özellikle 1980 yılından sonra taranan basılı metin ve görüntülerin yazıcıya bağlı bir

telefon numarasına telefonla iletilmesini sağlayan faks sistemi ortaya çıkmıştır. Bu sistem, internet gelmeden önce kendi içinde bir devrim sayılmaktadır. Belgelerin ve görüntülerin dünyanın bir yerinden başka bir yere birkaç dakika içinde aktarılmasına izin vermesi, diplomatik dünyada iletişimi güçlendirmeye yardımcı olmuştur. Böylece önemli belgelerin orijinalleri, diplomatik görevlerde faks kullanılarak her yerde dolaşmaya başladı. Faks sistemi gerçekten de Büyükelçilere işleriyle ilgili herhangi bir konu hakkında derhal bilgi verilmesini ve hükümetlerinin, ülkeleri için tüm önemli konulardaki bakış açısını bilmelerini sağlamıştır. Konsolosluk hizmetleri dâhilinde başkentlerinden önemli belgelerin kopyalarını almak için faks sisteminden de yararlanılmıştır. Böylece yurt dışındaki vatandaşlarına daha hızlı ve daha güvenilir bir hizmet sunulmuştur (Ritto, 2014).

İnternet daha önemli hale gelmiştir. Herkesin her yerde aynı bilgilere erişmesini, birbiriyle bağlantı kurmasını ve doğrudan iş yapmasını sağlamıştır. Temel iletişim araçları olan gazete, televizyon, radyo ve geleneksel telefonları ortadan kaldırmış ve sosyal paylaşımı, sosyal ağ, etkileşim ve indirilebilir ses ve görsellere önem verilmesi de iletişimin dönüşümünü hızlandırmıştır. Bu nedenle diplomasi, her zaman ortamın iletişim biçimlerine uyum sağlamak ve değişmek zorunda kalmıştır.

Tarihsel sürece bakıldığı zaman diplomasi, dönemin şartları ve sorunlarına göre yeni sıfat ve tanımlara ihtiyaç duymuştur. Kamu diplomasisi ve dijital diplomasi de uluslararası konjonktür ve iletişim araçlarının gelişimine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Dijital diplomasi, geleneksel diplomasiye göre daha etkin ve daha fazla araçlara, yöntemlere sahiptir. Bunda uluslararası toplumda kimliklerin ön plana çıkıp, sesini duyurmasının, zamanla aktörlere dönüşmesinin büyük etkisi vardır.

Eskiden sadece devletler arasında yürütülen diplomatik ilişkiler, dijital çağın etkisiyle bu sürece toplumların ve bireylerin de girmesini sağlamıştır. Böylelikle diplomasi sahnesine yeni aktörler, yeni konular, yeni yöntem ve araçlar çıkmaya başlamıştır. Artık diplomasi, devletlerin tekelinde olan bir alan olmaktan çıkmıştır. Küresel aktörlerin sayısının artmasıyla ortaya çıkan yeni uluslararası düzen Williamson (2012: 13) da belirttiği gibi devlet tekelindeki yönetim anlayışını kırmıştır.

Günümüzde dijital diplomasi, dış politika şarttır. Devlet ve devlet dışı kuruluşlar aynı dijital platformlarda etki ve güç için rekabet etmektedir. Dijital diplomasi düzgün

kullanıldığı zaman bir ülkenin dış politika hedeflerini ilerletmesine, uluslararası erişimi genişletmesine ve hiçbir ülkenin elçiliğine ayak basmayacak insanları etkilemesine yardımcı olan; geleneksel diplomasinin tamamlayıcısıdır (Lowy Cave, 2015).

Sotiriu (2015: 36) de söylediği gibi halkı diplomatik düzene dahil etmek aynı zamanda devlet-devlet etkileşiminden uluslararası kuruluşlara ve uluslararası sivil toplum örgütlerine kadar uluslararası diplomasiye katılan paydaşların sayısını artırmıştır.

Dijital diplomasi, bir ülkenin dış politikasını ilerletmede önemli bir araç olarak görülmektedir. Çünkü yabancı halkla doğrudan etkileşim ve katılım sağlamaktadır. Vatandaşların hükümete olan bu doğrudan bağlantısı, diplomatların alışılmışın dışındaki dinleyiciler ile bir araya gelmesine ve bağlantı kurmasına izin vermekte ve vatandaşların hükümetlerini on yıl önce gerçekleşmesi mümkün olmayan şekillerde imkân sunmaktadır.

İnternet, hükümetler tarafından benzersiz bir diplomatik araç olarak görülebilir. Uygun kullanımı sayesinde sadece ülkelerini tanıtmaya fayda sağlamaz, aynı zamanda hükümetler dünya çapında fikirlerini de tanıtabilmektedir. Bu araç doğru şekilde kullanılırsa temsil edilen devlet, diğer devletler üzerinde olum bir imaj yaratabilecektir (Christodoulides, 2005).

3.3. Dijital Diplomasi ile İlişkili Kavramlar

Dünyada oluşan yeni düzende geleneksel diplomasini dönüştüğü son evre olan dijital diplomasi uygulamaları, internet ve sosyal medya araçları kullanılarak en hızlı ve doğrudan iletişimi sağlamaktadır. Dijital dönüşümle beraber diplomasi faaliyetleri birçok evreden geçerek dijital diplomasi evresine ulaşmıştır.

Küreselleşme ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle iç ve dış meseleler birbirine karışmış, küresel bir konu iç siyasete dönüşmüş böylece ulusal siyasetin sınırları değişmiştir. Küresel medya, sosyal medya platformlarının aktif ve etkileşimli kullanımı ile birlikte “anlık diplomasi” (real-time diplomacy) uygulamaları ortaya çıkmıştır. Philp Seib’in (2012: 87-104) yazdığı Real Time Diplomacy başlıklı yazısında belirttiği gibi iletişim ve enformasyon teknolojilerinin gelişmesi üzerine küresel olayların bu teknoloji

araçları ile kamuoyunun gündemine gelmekte ve anlık olarak etkileşim kurulabilmektedir. Bu da anlık diplomasi tarzını yaratmaktadır.

Siegel; küresel medya, sürekli haber döngüsü, internet, gerçek zamanlı ve anlık bilgi, haber hazırlama kolaylığı gibi faktörlerden dolayı bilgi akışının hızında artış olduğunu belirtmektedir (2005’den aktaran Şeyhanlıoğlu, 2014: 340). Diplomasi, hızlı bilgi akışının olduğunu platformlara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Dış ilişkilerin ve siyasetin de zemini değişmeye başlamıştır. Zaman geçtikçe iletişim çevrimiçi bir hale dönüşmüş ve daha da dönüşecektir.

Bu dönüşüm ile ilgili dünyada çeşitli toplantılar yapılmaya başlamıştır. Uluslararası bu diyalogda yeni yaklaşımlar tartışılarak, dijital diplomasi kendine özgü ortak dilini oluşturmaya başlamıştır. Bu kavramlardan biri “Diplohack”tir. Diplohack, diplomat ve diğer önemli paydaşların ilgili soruna çözüm üretmek için bir araya geldikleri bir süreçtir (<https://www.ab.gov.tr>, 5.4.2020). İlk diplohack toplantısı 2002 yılında İsveç’te yapılmıştır. Toplantı da Aspen Enstitüsü tarafından uluslararası literatüre “netpolitik” kavramı kazandırılmıştır. Netpolitik yeni bir diplomasi tarzıdır. Siyaseti, kültürü, değerleri ve kişisel kimliği şekillendirmek için internet’in güçlü özelliklerinden yararlanmaya çalışmaktadır. İnternetin bilgi aktarma maliyetlerini düşüren, bilgileri kontrol eden ve hükümetin, resmi kuruluşların önüne geçen bir olgu olarak tanımlanabilir (Bollier, 2002: 2-39).

1950’li yıllarda küresel bilince dönüşümü öngören Pierre Teilhard de Chardin (2013: 460-461) internetin temeli olan “Noosphere” kavramını ortaya atmıştır. İnsan düşüncesi katmanı anlamına gelmektedir. Dünyanın gelişimindeki cansız olanın oluşumu (geosphere), canlı olanın oluşumu (biosphere) sonra da düşüncenin oluşumu (noosphere)’dir. Bu kavramın, kamu diplomasi ve yumuşak güç ile ilişkisini anlamaya yönelik olarak Arquilla ve Ronfeldt “noopolitik” kavramını literatüre kazandırmıştır. Antik Yunanca akıl anlamında “noos” kelimesi ve “realpolitik” kavramının birleşiminden oluşmaktadır. Uluslararası ilişkilerde salt bilgi analizinin dışında değerlerin, kimliklerin ve bilginin de dahil edilmelidir. Noopolitik kavramının günümüzdeki yansımalarından biri de dijital diplomasidir. Castell’in “Ağ Toplumu” terimiyle ilişkilendirilebilir. İletişim ve enformasyon teknolojileri geliştikçe dijital kültürle bütünleşen bir ağ toplumu oluşmaktadır. Bilgiye her an, her şekilde ulaşılabilen

bu düzeni Castell “Ağ Toplumu” olarak adlandırmaktadır. Mesafelerin ortadan kalkarak yeni ortamlar oluşturan bilgi otobanları, bilgiye kolayca erişimi sağlamaktadır (Dönmez, B., ve M. Sincar, 2008: 3).

3.4. Dijital Diploması Aktörleri

Çok paydaşlı bir alan olan dijital diplomaside güç, devletten devlet dışı aktörlere yayılmaktadır. Dijital diplomasinin en önemli aktörleri arasında birey ve toplum bulunmaktadır. Kamu diplomasisinin başlıca aktörleri kanaat önderleri, sivil toplum kuruluşları, medya ve haber ajansları, devlet üstü kuruluşlar iken; dijital diplomaside bu aktörlerin yanı sıra dijital vatandaş yani birey de yer almaktadır.

Dünyanın herhangi bir yerinde birey, dış ilişkiler alanıyla ilgili sosyal medya platformları ve interneti kullanarak dijital diploması aktörleri ile iletişime geçebilmektedir ve tek başına dahi kamuoyu oluşturabilmektedir. Coleman’ın dediği bahsettiği gibi internet, özel ve sivil alanların birbirine geçmesiyle sesi duyulmayan yurttaşların da varlıklarını duyurabilecekleri bir mecraya dönüşmektedir.(2010’dan aktaran Akdoğan, 2014: 60). Artık gündem medyanın gündemine almadığı kişiler, konular sosyal medya ve internet aracılığıyla kendilerine bir konum bulabilecekleri mecraya sahip olmuştur.

Dijital diplomasideki birey, sadece vatandaş olan bireyi karşılamamaktadır, dış kamular da buna dahildir. Eğer dil ve internet erişim engeli yoksa herkes sanala, kamusal alandaki etkileşime eşit derecede dahil olabilmektedir. Zaten dil engelini aşmak için çeşitli yazılımlar geliştirilmekte ve internete erişim oranında gitgide bir artış gözlemlenmektedir.

Devlet kurum ve kuruluşları, hükümet yetkilileri, diplomatik temsilcileri ve temsilcilikleri de bir diğer dijital diploması aktörlerindendir. Copeland (2013: 458) diplomatların yabancı toplumlara doğrudan ve daha etkili iletişim kurabileceklerini bunu daha yaratıcı şekilde yapmanın da diplomasinin yeni sınırları oluşturacağını belirtir.

Sanal kamusal alanda bulunan vatandaşlar; hükümete ve politik isimlere şikâyetlerini, eleştirilerini, övgü ve taleplerini herkesin göreceği şekilde iletebilmektedir. İnternet sayesinde araçlara gerek kalmadan muhalefet olmak

kolaylaşmakta ve yaygınlaşmaktadır. Bu durum sadece yerel düzeyde sınırlı kalmayıp ulus-ötesi bir boyuta ulaşmaktadır. Farklı coğrafyalarda bulunan kişiler yerel siyasetçilerle iletişime geçip, etkileşim kurabilmektedir.

Aslında sanal kamusal alanda bireyler sonsuz özgürlük alanına sahip değildir. Devlet bireylere yeni özgürlük alanı oluştururken aynı zamanda denetimi sağlamaya da devam etmektedir. Devletler kimi zaman kullanılan platformun yönetimi ile anlaşma sağlayarak kısıtlama ve denetleme yolunu seçebilmektedir. Böylelikle sanal kamusal alanda iletişim tamamen özgür bir ortam olmaktan çıkmaktadır.

Dijital diplomasinin diğer bir aktörü de diaspora'dır. İnsanların bulundukları yerden ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal gibi birçok nedenden ötürü başka bir yere hareket etmeleri anlamına gelen göç kavramı diaspora ile ilişkilendirilen önemli bir kavramdır. Birleşmiş Milletler tarafından saptanan dünya üzerinde yaklaşık olarak 272 milyon göçmen mevcuttur ve modern diaspora yöntemleri sayesinde birbirinden kopmadan haberdar olabilmektedirler (UN DESA, 2019).

Yeni medya iletişim araçları vasıtasıyla insanlar yerel-ötesi boyutta iletişim kurabilmektedir. Yalnızca kökenlerinin oldukları yerlerle değil, dünya üzerindeki herhangi bir siyasi, kültürel tartışmalara da katılabilmektedirler. Ülkelerinden uzak yerlerde yaşayan göçmenleri tanımlayan diaspora kavramı iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile dijital diaspora kavramına dönüşmüştür.

Yeni medya araçlarının gelişmesi, internetin ve sosyal medyanın geniş kitlelerce kullanılması sonucu diaspora toplulukları çeşitli iletişim ağlarına sahip olmuş ve ulus-ötesi boyutuna ulaşmıştır. Bu sayede diaspora toplulukları için kamuyu oluşturmak, kolektif kimliklerini güçlendirmek, kendi içlerinde güçlenmek, kültürel özelliklerini geliştirmek ve güçlendirmek için vazgeçilmez bir mekan oluşmuştur. Bu açıdan bu topluluklar ve kuruluşlar mensubu oldukları milletin ve devletin de temsilinde etkili olmaktadır.

Dijital diaspora alanında çeşitli çalışmalar yürüten İsrail'in Hasbara oluşumu, dünyanın ikinci büyük diasporasına sahip Hindistan'ın Denizaşırı Hint İşleri Bakanlığı ve en güncel örnek olarak Kosovo diasporası, dijital diplomasi ve dijital medya kullanımı açısından önemli örneklerdir. İsrail, dijital Hasbara oluşumu ile vatandaşlarını diplomatik süreçlere dahil etmeye çalışmaktadır. Hindistan ülke dışına da yayılmış olan

bilişim uzmanları ile Hindistan'ın imajını katkıda bulunmaktadır. Kosova da sosyal medya ağlarını kullanarak KosovoDiaspora.org sitesi üzerinden kendi diaspora topluluklarının birbiri ile bağlantı kurmasını sağlamaktadır.

Dijital diplomasinin bir başka aktörü de sivil toplum kuruluşlarıdır. Toplum, kamuoyu ve hükümet üçlemesinde siyasi dengenin sağlanması ve sürdürülmesi, örgütlenmenin sağlanıp kamuoyu oluşturulması anlamında sivil toplum örgütleri önemli bir role sahiptir. Ulusal ve uluslararası ölçekte çalışabilen sivil toplum kuruluşları kamu diplomasisinin önemli bir paydaşıdır. İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber STK'lar kampanyalarını dijital platformlarda yürütmeye, sanal kamusal alan oluşturmaya başlamıştır. İnternetin ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanılmasıyla ulusal ve uluslararası kampanyaları yürütmek daha ekonomik ve pratik hale gelmiştir. Birkaç dönem öncesine kadar dünyanın herhangi bir yeri ile iletişim kurmak mümkündür ama çok pahalıdır.

Sivil toplum örgütleri genellikle hükümetten bağımsız bir yapıda olduğu için hükümetlere göre kitlelere daha etkin şekilde etkileyebilmektedir ve inandırıcılık açısından daha iyi bir konuma sahiptir. Ayrıca seslerini duyurabilmek için internet ve sosyal medya araçlarını kullanarak mesajlarını zaman, mekân farklılıklarına takılmadan uluslararası boyuta taşımışlardır.

1980'li yıllardan sonra özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel iletişimde köklü değişimler meydana gelmiş ve diplomasinin muhatabı sadece devlet olmaktan çıkmıştır. Devletler artık sivil toplum kuruluşları gibi devlet dışı aktörlerle de işbirliği yapmaya başlamıştır. Gün geçtikçe de sivil toplum örgütlerinin sayısı artmaktadır ve seslerini küresel çapta duyurabilmektedir.

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde dijital platformlarda protestolar da düzenlenebilmektedir. Mesela 2 Ağustos 2013 tarihinde Uluslararası Af Örgütü “Yeniden Taksime!” sloganıyla Taksim Meydanının sanal ortamda hazırlanmış haritasında sosyal medya platformlarından birini kullanarak protesto eylem çağrısı yayınlamıştır. Protesto için fiziksel olarak meydanda bulunamayan topluluk sosyal medya platformlarında sembolik bir duruş sergilemişlerdir (www.bianet.org, 10.09.2019).

Başka bir sanal protesto örneği de Sınır Tanımayan Gazeteciler tarafından düzenlenmiştir. “İnternette İfade Özgürlüğü Günü”nde Pekin Tiananmen Meydanı ve Kuzey Kore Kim II-Sung Meydanında çok sayıda web sitesi, forum ve blogun kapatılması ile dünyada 62 siber muhalifin cezaevinde olmasını sanal olarak protesto etmişlerdir (www.memurlar.net, 10.02.2020).

Dijital diplomasinin aktörlerinden biri de okullar ve üniversitelerdir. Okul ve üniversiteler çeşitli kültür ve toplumdan akademisyen ve öğrencinin bulunduğu kozmopolit kurumlardır. Yapılan uluslararası kongreler, konferanslar, çevrimiçi dersler, eğitim programları ve akademik yayınlar, çalışmalar, öğrenci değişim programları, yarışmalar, bilim günleri gibi çalışmalar kamu diplomasisine büyük katkıda bulunmaktadır. Kanada’nın Toronto Üniversitesi’nin katkılarıyla gerçekleştirilen, ulus markalamaya önem veren “The Global Dialogue on the Future of Iran” dijital diploması çalışması buna güzel bir örnektir. Dijital diplomasinin önemli aktörlerinden olan eğitim kurumları farklı kültürden toplumlar arasında köprü rolünü üstlenerek dijital diplomasinin önemli paydaşlarından biri olmuştur.

Dijital diplomasinin bir başka aktörü ise kanaat önderleridir. Bireylerin kanaatlerinin oluşmasında kanaat liderlerinin etkisi olabilmektedir. Ayrıca hedef kitleye mesajların iletilmesi için güvenilen bir kanaat önderi de aracı olarak kullanılabilir. Dijital çağın getirileri ile birlikte de sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanan kamuoyu önderleri toplum ile iletişime geçmek için bir kanala daha sahip olmaktadır. Başbüyük (2014: 54) dijital medya kullanan kanaat önderlerini “sanal kanaat önderleri” ismiyle tanımlamaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde kanaat önderlerinin kamuoyuna verdikleri mesajlar oldukça önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya kullanımında toplumu yanlış etkileme, bilgi kirliliğinin olması, durumun manipüle edilip provokatif mesajlar yayılması gibi dezavantajları da olabilmektedir.

Medya ve haber ajansları da dijital diplomasinin diğer aktörleridir. Dijital çağ ile birlikte medya ve haber ajanslarının alışkanlıkları değişmiştir. Haberin hızlı bir şekilde hazırlanmasının, anlık olarak güncellenmenin önemi artmıştır. Dünyanın herhangi bir yerindeki haberi takip etmek artık kolaylaşmış böylelikle okuyucular haberlere istedikleri gibi yorum yaparak paylaşım yapabilmektedir. Hatta haberin tüketicisi

olduğu kadar üreticisi de olabilmektedir. Kişiler gazeteci vasfına sahip olması zorunlu olmadan haberin kaynağı haline gelip, gündem yaratabilmektedir. İnternetin ve sosyal medya platformlarının etkileşimli yapısına bağlı olarak yurttaş gazetecilik de yapılabilmektedir. Aynı şekilde kişiler kendilerine ait blog ve web siteleri oluşturarak haber üretebilmekte ve paylaşabilmektedir.

Dijital çağda haber kaynakları çeşitlenmekte, sayıları artmakta ve ekonomik, hızlı, doğrudan iletişimi kolaylaştırmaktadır. Artık yerel ve ulusal haberler birbirine geçmiş bunun yanı sıra küresel kamuoyunun oluşmasına katkı sağlamıştır. Kanadalı iletişimci Marshall McLuhan'ın tabiri ile dünya küresel bir köye dönüşmeye başlamıştır. Çeşitli medya kuruluşları ülkeleri kamuoyuna yansıttığı ölçüde ve özellikle diğer ülkelerin vatandaşları ilgili ülke hakkında fikir sahibi olabilmektedir.

Dijital diplomasi aktörlerinden bir diğeri de küresel işletmeler ve özel sektördür. Ekonomi ve diplomasi iç içe olan alanlardır. Dijital diplomasi ve küresel pazar arasında da önemli bir ilişki mevcuttur. Teknolojinin sürekli geliştiği, sınırların olmadığı küçülen bir dünyada bir ülkenin ekonomik olarak ayakta kalması için ihracat yapmaya ihtiyacı vardır. Diğer devletler tarafından tanınmaya ve iyi bir imaj oluşturması önemlidir. Bu yüzden ülkeler, dijital diplomasi aracılığıyla kendilerini doğrudan tanıtmaya ve dünya pazarına açılmaya ihtiyaç duymaktadır. Ülkelerin birbirine olan bağımlılıkları açısından ekonomik ilişkiler, dış politika alanındaki önemini bir hayli hissettirmektedir. Bu noktada ülke menfaatleri ön plandadır. Çok uluslu şirketlerin yaptığı yatırımlar hem şirketin kendi menfaatini hem de şirketlerin bulunduğu ülkenin menfaatini etkilemektedir.

Türk dış politikası için verilecek en güzel örneklerden biri Türk Hava Yolları (THY)'dır. THY'nin gerçekleştirdiği uçuşlar ekonomik, kültürel, tarihi ve siyasi açıdan Türk dış politikası için önemlidir. Mesela THY'nin Afrika açılımıyla Afrika'nın birçok ülkesine seferler düzenlenmektedir. Hatta sefer düzenlediği ülkelerden biri olan Somali'ye uçuş düzenleyen tek uluslararası firma Türk Hava Yolları'dır. Varoğlu (2013: 8) uluslararası bir şirketin başka bir ülkede faaliyette bulunmasını yumuşak güç kullanımı şeklinde açıklamaktadır.

Sosyal medya platformları aracılığıyla ihracat ve ithalat konusundaki sınırlar ortadan kalkmaktadır ve sanal ticaret yoluyla dünyanın herhangi bir noktasından alış-

veriş yapılabilmekte, hizmet satın alınabilmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle finansal servisler de dijitalleşmeye başlamıştır. Küreselleşen pazarda ülkeler, modern ticaret yöntemlerine geçerek elektronik sistemi küresel ölçekte ekonomik hayatlarının merkezine almaya çalışmaktadır. Uluslararası ticarete tanıtım ve diploması önemli konulardır. Dijital diploması ülkelerin kendilerini diğerk ülkelere direkt tanıtabilmesi ve pazar faaliyetlerin genişletebilmesi açısından büyük bir fırsat sunmaktadır.

Bazı uluslararası şirketler bazı ülkelerden daha fazla btye sahip olabilmektedir. Bu küresel şirketler farklı ülkelerde yatırım yaparak dünyanın çeşitli yerlerinde varlık göstermektedir. Markalar bir nevi ülkelerin elçileri konumundadır. Mesela Coco-Cola, Google, Microsoft, IBM, General Electric gibi küresel şirketler hem yatırım yaptıkları ülkeye artı değerk katmakta hem de sahip oldukları algı ve değerkleri markalarına yansıtarak yatırım yaptıkları ülkeye taşımaktadır.

Dijital diplomasinin teknik altyapısının global bilişim şirketleri oluşturmaktadır. Google, Microsoft, Apple, IBM, Youtube, Facebook, Instagram, Twitter, Periscope dijital diploması platformlarının bilişim şirketleridir. Bu şirketlerin oğunluğuda ABD tabanlıdır. Dizard (2004: 4), bu durumu yeni bir hegomonya çeşidi olarak tanımlamaktadır. Teknolojik şirketlere sahip olan ülkeler sanal kamusal alanda da algı yönetimi açısından söz sahibidir.

Uluslararası rgtler, dijital diplomasinin önemli aktörlerinden biridir. Bu rgtler küreselleşmenin getirileri ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğuda imkanları kullanarak kendilerine politik bir alan yaratabilmekte, bu statüyü koruyabilmekte, bu konumu da kurumsallaştırıp birçok alanda söz söyleyebilmek için çaba göstermektedir.

Dijital ağda uluslararası örgütler sosyal medya platformları aracılığıyla geniş kitlelerle iletişim kurabilmek için dijital diplomasıyı kullanmaktadır. Mesela Birleşmiş Milletler 30 Ocak 2015 tarihinde #SocialUN hashtag'i ile çeşitli konularda Twitter yayınları yapmıştır (www.blogs.un.org 11.02.2020). Bunun gibi birçok örnek de mevcuttur. Sosyal medyanın ve internetin gücünü fark eden uluslararası örgütler iletişim stratejilerinde de bu platformu kullanmaktadır.

Dijital diplomasinin diğerk bir aktörü ise baskı gruplarıdır. Ortak çıkarlara sahip bireylerin bir araya gelmesine çıkar grubu denir. ıkar gruplarının bir sonraki aşaması

olarak aynı çıkar için bir araya gelerek bunları gerçekleştirmek amacıyla siyasal otoriteler üzerinde etki oluşturmaya çalışan gruplara baskı grupları denir (Kapani, 1998: 193).

Baskı grupları ahlaki, dini, mesleki, askeri, tarım, işveren, işçi gibi konularda sınıflandırmak mümkündür (Kitapçioğlu, 2013: 366). Baskı gruplarına örnek olarak ticaret ve sanayi odaları, kooperatifler, birlikler, tabip odaları, barolar, sendikalar, emekliler, misyoner kurumları gösterilebilir. Bu gruplar siyasi karar alma mekanizmalarını etkileyebilmek için ikna, tehdit, baskı, kamuoyu oluşturma, yayın organlarını kullanarak kamuoyuna bilgi aktarma, grevler, yürüyüş düzenleme, konferans ve panel düzenleme, siyasi partilerle diyalog kurma lobicilik gibi yöntemler kullanmaktadır. Gelişen iletişim teknolojileri ile bu yöntemleri sosyal medya ağlarını ve interneti kullanarak gerçekleştirmektedirler. Talep ve şikayetlerini ulusal ve uluslararası boyutta duyurabilmek için sosyal medya hesaplarından, kendi web sitelerinden ve bloglarından yayın organlarını bilgilendirmekte, kamuoyu oluşturmaktadır. Dijital imza toplamak, sanal itaatsizlik ve oturma eylemleri gerçekleştirmek, çevrimiçi konferans düzenlemek gibi teknolojinin gücünü kullanarak daha da güçlenmektedirler.

3.5. Dijital Diplomasi Çalışmaları

Medya genel anlamıyla iletişim alanında bilginin, verinin iletilmesi ve depolanması amacıyla kullanılan tüm kanal ve araçlara verilen addır. Yeni medya, gelişen bilgisayar teknolojisiyle geleneksel mecraların çok yönlü ve dijital mecralara dönüşmesi ve bununla beraber teknolojiyle birlikte gelişen etkileşimli medya alternatifleridir (Misçi, 2006: 128). Yeni medya ile zaman, mekân ve sınır kavramları ortadan kalkmıştır. Sonsuz bilgi paylaşımı dünyanın bir ucundan diğer ucuna çok kısa süre içerisinde gerçekleşebilecek duruma gelmiştir. Sosyal medya da yeni medya unsurları içerisinde en popüler olanıdır.

İnternet erişimi ile çeşitli platformlarda tüm dünya ile iletişim kuran, fikir ve düşünceleri ifade eden insanların sayısı gitgide artış göstermektedir. Dünyaya yön veren devlet liderleri attıkları bir tweet ile gündemi değiştirebilmekte, borsaları alt üst etmekte, ülkeleri savaşın eşiğine getirebilmektedir. İletişim teknolojileri sayesinde bilgi, yerel üstü kitleye küresel boyutta ulaşabilmektedir. Uluslararası ilişkiler alanı da iletişim teknolojilerinin yarattığı imkânlardan beslenmektedir.

Bilgi, anahtar güç kaynağıdır ve eskisine göre daha az aracı ile çok daha hızlı bir şekilde daha uzağa, daha fazla insana ulaşılabilir. Radyo, televizyon ve radyo sadece izleyici ve okur kitlesi oluşturmuştur. Fakat internet; gazete, radyo ve televizyon gibi zamanı yönetmemekte, toplumun çeşitli kesimlerden geniş kitleleri davalara ortak etmektedir. Böylelikle toplumun haber alma kaynakları çeşitlenmektedir ve yeni bir dış politika dinamiği yaratılmaktadır.

Diplomasinin yürütülmesinde sıradan kişiler, artık diplomasinin nesnesi olmaktan çıkıp öznesi olmaya başlamıştır. Tabi bu arada bu denge diplomatlar tarafından da takip edilmektedir. Bu süreçte dijital varlıklar ve teknoloji o kadar hızlı ilerlemiştir ki diplomasinin türün de köklü değişimlere uğramıştır. Bireyler arasındaki tüm hiyerarşik sınıflar aşarak dijital varlıklar aracılığıyla yeni bir iletişim tarzı belirlenmiştir. Sosyal medya, bu iletişimi viral etkileşim boyutuna taşımıştır.

Etkileşimi sağlayan bu iletişim şekli, Arap Baharı ile beraber daha belirgin hale gelmiştir ve ülkeler için farkındalık yaratmıştır. Teknolojiyi daha yakından takip etmeleri, sosyal medya hareketlerini analiz ederek bireylerin nabzını ölçmeyi, gelecek olayları öngörmeleri gerektiğini fark etmişlerdir. Böylelikle bazı devletler dijital varlıklarla tamamen yakın olmaları gerektiğini düşünmüştür.

Sosyal medya ve diplomasinin yakınlığı dijital diplomasinin ana noktasıdır. Dijital medyanın ilerleyişi ile beraber ekonomi, eğitim, devlet işleri ve birçok alanda dijitalleşmeye başlamıştır. Devletler, sosyal medyayı kullanarak diğer ülkelerin nasıl davranacağı konusunda fikir yürütme imkânı bulabilmektedir.

Sosyal medyanın diplomasinin açısından birçok avantajı vardır. Diğer ülkelerin vatandaşlarına neredeyse gerçek zamanlı olarak ulaşma fırsatı sağlamaktadır. Sosyal medya platformları ayrıca etkileşim, artan katılım ve dolayısıyla diplomasinin amaçlarını ilerletme alanları da sağlamaktadır. Sosyal medyaya erişim, kolaylığı ve diğer yöntemlere kıyasla düşük maliyetli oluşundan dolayı birçok elçilik için çekici bir araç haline gelmiştir. Ayrıca mevcut kamu diplomasisi çabalarının ana hedefi olan gençlik nüfusuna ulaşmada anahtar unsurdur.

Sosyal medya, özellikle ülkelere sosyal sorunları çözmek için daha fazla bilgi edinme imkanı vermektedir. Örneğin; çatışma bölgelerindeki insanlar destek almak, protestolar düzenlemek, iletişim kurmak ve özellikle medyalarının genellikle elektrik

kesintilerine ve sansüre maruz kaldığı ülkelerdeki olayların dünyasını bilgilendirmek için sosyal medyayı kullanmaktadır.

Dünyadaki birçok ülke, Facebook, Twitter, Instagram, You Tube, Weibo, Flickr, Google gibi sosyal medya platformlarını kullanarak anı yakalayabilmekte, dış politika hedeflerini belirleyebilmekte ve olumlu marka imajı yaratma imkânına sahip olmaktadır. Twitter, hangi milletten olduğuna, hangi politik statüye sahip olduğuna bakılmaksızın dünya çapında katılım sağlayarak bilgiye erişilebilmesini sağlamıştır.

ABD merkezli PEW raporuna göre dijitalleşen dünyada 2025 yılında ‘new nations’ yani yeni uluslar oluşacağını iddia edilmektedir (www.pewresearch.org, 01.09.2019). Şu an “dünyanın en kalabalık ülkesi neresi?” diye sorulduğunda dijital diplomasi açısından ilk olarak Facebook sonra Çin denilebilmektedir. Hatta beşinci sırada Whatsapp sonra sırasıyla ABD, LinkedIn, Instagram, Twitter olarak sıralanmaktadır (Yücel, 2016: 750).

Sosyal medya araçları olan Twitter ve Facebook, küresel kamuoyunu etkilemekte ve devlet gibi hareket etmektedir. Mesela, Kosova dünyanın yarısı tarafından tanınma problemi yaşayan bir ülkedir ve ülke vatandaşlarının sayısı yurt dışında daha fazladır. Facebook, 2008 yılında bağımsız olan Kosova’yı 2013 yılının ortalarında bir devlet gibi hareket ederek tanımıştır (www.seta.org, 11.5.2018).

Diplomasi anlık olarak gerçekleşmektedir. Ülkeler Twitter, Facebook, Youtube, Whatsapp, Periscope gibi sosyal medya mecralarında ‘trending topic’ ve ‘hashtag’ özelliklerini kullanarak kendi dış politikalarını yönetmektedir. Artık 1990’ların CNN etkisi, 2000’lerin Youtube etkisine dönüşmüştür. Aynı şekilde geleneksel TV anlayışının yerini Twitter almıştır. Bu mecralar aracılığıyla algı yönetimi yapılmış etkileşim sağlanmış böylelikle kitleler hareket haline geçmiştir.

Dijital diplomaside ekibe, insanlara ve araçlara devamlı yatırım yapmak gerekmektedir. Aynı şekilde inovatif bir ekip ve araçlar ile dijital diplomasi stratejileri belirlenmesi gerekmektedir. Dijital diplomasinin önemini anlamamızı sağlayacak dünyada çok sayıda örnek mevcuttur.

3.5.1. Dünyadan Örnekler

Dijital diplomasi devlet adamlarının; kendi aralarında, devletlerin devlet adamlarıyla ve halkıyla iletişim kurmalarını sağlayan bir diplomasi türüdür. Dijital diplomasiin önderleri Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'dir. Dijital diplomasiyi, 21. yüzyıl devlet adamlığı olarak adlandıran Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı; diplomasi alanında dünya çapında büyüyen paydaşlarla bağlantı kurabilmek için yeni teknolojileri kullanmada öncü olarak görülmüştür. ABD Dışişleri Bakanlığı'na göre; 21. yüzyıl siyaset ustalığının gündeminde, değişime yönlendiren uluslararası ilişkilerdeki yeni güçler yer almaktadır. 21. yüzyıl devlet adamlığının ayırt edici özelliği birbiriyle ilişkili dünya düzeninde teknolojilerinden tam olarak faydalanan yeni geliştirilmiş ve uyarlanmış diplomasi araçlarını kullanmasıdır (U.S. Department of State, 2014).

2002 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı, 25 farklı ofiste çalışan 150'den fazla tam zamanlı sosyal medya çalışanı olan E-Diplomasi Görev Gücü Ofisini kurmuştur. Bahse konu ofis, 11 Eylül 2001 saldırılarına katkıda bulunan bilgi engellerini aşmak ve Dışişleri Bakanlığı'nın iletişim kurma ve bilgi paylaşma yeteneğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur (Olubukola, 2017: 9).

Amerikan Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Uluslararası Bilgi Bürosu personelleri, diplomatların sosyal medya aracılığı ile dünyanın her yerinden farklı kişilere ulaşarak interaktif bir şekilde iletişime geçebilecekleri ekonomiden siyasete; siyasetten, diplomasiye; kültürden, küresel dönüşümün etkilerine dair konular hakkında konuşabilecekleri CO.NX isimli bir sisteme sahiptir. Bu sistem düzey yetkililer tarafından yapılan konuşmaların veya belediye binası toplantılarının iletilmesini sağlamaktadır (www.gatc.org, 3.2.2020). Böylelikle iletişimden uzak, soğuk imajlı diplomatlar; dijital diplomatlara dönüşmektedir.

Dijital diplomasi eğitimleri açısından bakıldığında da İngiltere ve Amerika'da lisans ve yüksek lisans dersleri verildiği görülmektedir. Amerikalılar dijital diplomasiyi bir inovasyon olarak görmektedir. 'Massive on Online Courses (MORC)' yani "Yaygın Çevrimiçi Kurs" isimli proje ile kitlesel online kurslar yaparak dünyanın çeşitli yerlerine eğitim faaliyetleri götürmektedir (www.mooc.org, 7.9.2019).

Dijital yaşamda algoritmalar artık öyle bir hal almıştır ki insanlar algoritmaları değil algoritmalar, insanları idare etmeye başlamıştır. Dijital oyunlar da bu sürecin bir parçası olmuş ve diplomasi aracı olarak kendisine yer edinmiştir. Mesela, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı başka ülkelerdeki halkına ve yurttaşlarına hitap edebilmek, onları etkilemek için “Trace Effects” isimli bir oyun geliştirmiştir. Geliştirilen bu oyun ile Amerikan İngilizcesini, İngiliz İngilizcesinin hâkim olduğu yerlerde ön plana çıkartmayı hedeflemiştir (www.americanenglish.state.gov, 7.9.2019). Aslında bu oyun aracılığıyla dijital diasporayı, başka ülkedeki vatandaşlarla ana kara arasındaki vatandaşlar arasında iletişim kurmaları ve etkileşime geçmeleri sağlanmıştır.

Amerika ve İngiltere’nin ardından Hindistan, İsrail ve Fransa da dijital diplomasi adına büyük yatırımlar yapmaya başlamıştır. Mesela, İsrail ‘Hasbara’ isimli kamu diplomasi bakanlığını tamamen dijital diplomasi yapısına dönüştürülmüştür. Hasbara, BDS olarak bilinen Boycott, Divestment, Sanctions (boykot, tasfiye, yaptırımlar) hareketi, İsrail’in egemenliğine ve propagandasına karşı şiddetsiz bir direniş kuvveti olarak kurulmuştur (Zatari, 2018). Mesela, İsrail Hasbara aracılığıyla sanki Gazze’yle ilgili şiddetli bir saldırıya karşılık veriyormuş gibi bir algı oluşturmaya çalışmıştır. Bunun için Twitter üzerinden “gaza, PillarofDefense, Israelunderattack” isimleriyle hashtagler oluşturmuşlardır (Kuntsman, A., R. Stein, 2015: 118).

İsveç de dijital diplomasi alanında başarılı çalışmalar yürütmüştür. Mayıs 2007’de sanal platformda bir yaşam sunan “Second Life” sitesinde ilk sanal elçiliği açarak birçok gence ulaşabilmeyi ve İsveç hakkında bilgi sağlamayı hedeflemiştir (www.reuters.com, 18.5.2018). Demokratik yapısı, gelişmişlik düzeyi ve gelişmiş teknolojiye sahip olan İsveç; ülke içinde ve dışında şeffaf ve etkin bir iletişim kurmak için dijital diplomasiyi kullanmaktadır. 2014 yılında bu konuda altyapı imkânlarına sahip olduğu için vatandaşları, organizasyon kuruluşlarını, diplomatları bir araya getiren “Diplohack” etkinliği düzenlemektedir. Dünya çapında dijital dönüşümün bir parçası olmayı hedefleyen İsveç, insan hakları ve özgürlük alanında uluslararası diplomatik çalışmalar yönetmektedir.

Bir başka dijital diplomasi çalışması ise; “The Global Dialogue on the Future Iran” Kanada’nın Mart 2013 tarihinde başlattığı dijital diplomasi projesidir. Bu proje Kanada Dış İlişkiler, Ticaret ve Kalkınma Bakanlığı ile Toronto Üniversitesi

katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı İran halkının ve diasporasının önem verdiği öncelikli toplumsal konuları sanal platformda kamuya açık bir şekilde tartışabilmektir. Böylelikle Kanada'nın üstlendiği entelektüel liderlik rolü ile dış ilişkilerin de güçlendirilmesi sağlanacaktır. İranlılar bu platforma büyük bir ilgi göstermiştir. Her kesimden İranlının dijital platformda buluşmasına imkan sağlanmıştır. Projede özellikle İranlı gençlerin ilgisini çeken konular ele alınmıştır. Kanada, proje sayesinde Kanada'daki 120,000 İranlı halkı kazanmayı amaçlamıştır. Ayrıca bu projenin arkasında yatan sebeplerden biri de İran nükleer tesisler olduğu söylenebilmektedir. Proje, ulus markalama açısından teknolojik gelişmelerin göstergesi olmuştur (www.theglobaldialogue.ca, 11.5.2018). Uluslararası ilişkilerde çıkarlar ön plandadır. Ülkeler arasında anlaşmazlıklar çıktığı zaman ilgili ülkenin diasporası hedeflenir ve halkın desteğini kaybetmek istemeyeceği için bunu dengede sağlayacak stratejiler izlenir. Kanada da bunu yumuşak gücü kullanarak dijital diplomasi ile denge sağlamaya çalışmıştır (Kurt, 2016: 155-183).

Son zamanlarda dünya genelinde görülen Covid-19 salgını süresince devletler, devlet adamları ve halk dijital platformları aktif olarak kullanmıştır. İnternet hem kamusal hem de özel iletişimde etkileşimli iletişim kurulabilecek bir ortam sağlamıştır. Hükümetler, virüsün korkutucu etkilere karşı nasıl önlem alınacağına dair konularda sürecin işleyişi ve seyri hakkında bilgileri dijital platformlar aracılığıyla vatandaşlarına iletmıştır. Çevrimiçi ortamlarda liderler rehberlik yapmaya çalışmıştır. Konsolosluklar ve büyükelçiler yurtdışında mahsur kalan vatandaşlarına konsolosluk yardımı sunmuş, başka ülkede yaşayıp tedavi yardımına ihtiyaç duyan vatandaşlarının ihtiyaçlarını gidermiş, gerekli bilgilendirme ve yönlendirmeleri dijital ortamlar üzerinden duyurmuştur. Sosyal medya platformları aracılığı ile vatandaşlar ihtiyaçlarını ve beklentilerini devlet yetkilileri ile paylaşabilmiştir.

Dünya çapında birçok alanda tahribat yaratan virüsle mücadelede eğitim, ekonomik, sosyal, kültürel ve birçok alandaki çalışmalar; görüşmeler dijital ortamlar üzerinden yürütülmüştür. Dünyayı etkileyen bir salgın olduğu için uluslararası mücadelenin gerekliliğinden ötürü diplomasinin her şartta devam ettirilmesi gerekliliğinden dolayı bu faaliyetler dijital platformlar üzerinden yürütülmüştür. G-7, G-20 gibi zirveler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu görüşmeleri çevrimiçi

toplantılarla yapılmıştır. Devlet adamları, dünya liderleri ile video konferans aracılığıyla görüşmüştür.

Bu süreçte yaşanan önemli gelişmelerden biri de pandemi süreci hakkında doğru zamanda doğru bilgiyi vermek için oluşturulan chatbotların (sohbet robotları) kullanılmaya başlanmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü ve Whatsapp işbirliği ile hazırlanan İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Arapça dillerinde hizmet veren seyahat önerileri, konsolosluk hizmetleri hakkında bilgileri ve salgın durum raporları sunan özel mesajlaşma hizmeti devreye sokulmuştur. Hindistan, İngiltere, Avustralya da bu yaklaşımı yakından izlemiş, DigDiploRox'ın desteği ile Litvanya Dışişleri Bakanlığı da chatbot uygulamasını kullanmaya başlamıştır (www.uscpublicdiplomacy.org, 5.4.2020).

Diplomasi, sadece diplomatların elinde değildir ve gittikçe medyatik bir hal almaya başlamıştır. Durum böyle olunca da dijital diplomaside medya kuruluşları son derece önemli hale gelmektedir. Mesela TRT Avaz dijital alanlarda 8 farklı dilde yayın yapmaya başlamıştır.

Son zamanlarda aktif olarak kullanılan dijital medya resmi aktörlerce de etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Kızılay, YTB (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı) ve TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) gibi önemli kamu diplomasi kurumları da yoğun olarak Facebook ve Twitter hesaplarını kullanmaya başlamıştır. Resmi aktörlerin de hızlı oluşu ve karşılıklı iletişimi sağlayabilmesinden ötürü dijital medyaya önem vermesi dikkat çekicidir. Bu üç kamu diplomasi aktörünün sosyal medya hesapları incelendiği zaman takipçilerinin hem Türk hem yabancı vatandaşlardan oluştuğu ve kişi sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu durum da dijital diplomasinin iç ve dış dinamikleri hakkında aydınlatıcı olmaktadır.

2018 Temmuz'da yayınlanan Twiplomasi raporuna göre, Laos, Moritanya, Nikaragua, Kuzey Kore, Svaziland ve Türkmenistan hükümetleri olmak üzere sadece altı ülkenin sosyal medya platformunda resmi bir varlığı yoktur. 193 BM üye devletinin yüzde doksan yedisinin platformda resmi bir varlığı mevcuttur. Hatta Çin hükümetinin Danıştay Bilgi Bürosu Twitter, Facebook ve YouTube'da varlığını sürdürmekte ve Çin büyükelçisinin yanı sıra yedi Çin büyükelçiliği artık Twitter'da aktif durumdadır. Hükümet liderleri arasında en popüler ikinci ağ ve en büyük kitlelere sahip oldukları

sosyal medya platformu ise Facebook'tur. 179 ülkenin hükümet ve dışışleri bakanları bu platformda yer almakta ve bu da tüm BM üye ülkelerinin yüzde 93'ünü tekabül etmektedir. Hükümetler için üçüncü en popüler sosyal ağ ise Instagram'dır. BM üye ülkelerinin yüzde 81'i bu sosyal medya platformunu kullanmaktadır (www.twiplomacy.com, 27.05.2019).

Dünya, gelişen bilgi iletişim teknolojilerine uyum sağlamaya başlamıştır. 193 ülkenin mevcut diplomasisi, dijitalle adapte olmuş durumdadır. Amerika Birleşik Devletleri Dışışleri Bakanlığı sosyal ağlarda 9 farklı dilde kesintisiz bir şekilde 7/24 çevrimiçi iletişim stratejileri yürütmektedir. ABD'nin yeni dijital diplomasi programlarından biri de genç diplomatlarının dijital diplomasiye uyum sağlayabilmeleri için düzenlediği eğitimlerdir. İsrail de bu konuya odaklanmış ve İsrail Haifa Üniversitesi Citizen Diplomats/Vatandaş Diplomatlar yüksek lisans programı açmıştır. Sonrasında çevrimiçi eğitim programı başlatmıştır (Köse, 2017: 2358).

Türkiye'de dijital diplomasinin ilk uygulamaları, 2007 yılında kurulan Yunus Emre Enstitüsü tarafından başlatılmıştır. Kamu diplomasisinin kültürel boyutunu temsil eden enstitü, kültür diplomasisi faaliyetlerinin dijital platformlarda ilan etmek için 2010 yılında "@yeeorgtr" kullanıcı adlı Twitter hesabı açmış ve Mayıs 2020 itibariyle 10.1B tweet ile 52.4B takipçiye ulaşmıştır. Daha sonra Dışışleri Bakanlığı'nın ve dış temsilciliklerin internet sayfaları yenilenmiştir hatta resmi Twitter hesapları üzerinden basın toplantıları düzenlenmeye başlanmıştır.

Dünya liderlerinin neredeyse hepsinin sosyal ağlarda hesapları bulunmaktadır. Siyasetçiler kamuoyunu ikna etmek istemekte ve bu amacı doğrultusunda küresel kamuoyunun sosyal mecralardaki versiyonunda yer edinmek zorunda kalmaktadır. Dünya liderleri ve diplomatlar, etkilemek istedikleri kitleyle doğrudan konuşmak ve etkileşim kurmak için sosyal medyayı ve özellikle Twitter'ı kullanmaktadır.

Önemli liderlerinin Twitter takipçi sayıları sırasıyla şu şekildedir: eski ABD Başkanı Barack Obamanın, 118,6 milyon; Donald J. Trump'ın, 81.2 Milyon; Papa Francis'in, 18.6 Milyon şeklindedir (www.twitter.com, 20.4.2019). Obama'nın en çok takipçi sayısına sahip olması, daha interaktif ve şeffaf paylaşımlar yapmasından kaynaklanmaktadır.

Dijital diplomasinin, siyaset alanına da önemli katkıları bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinin 2008 Başbakanlık seçimlerinde bu etkiyi gözlemlenebilir. Seçimlerde Obama, seçim bütçesinin yarısını sosyal medya çalışmalarına ayırmıştır. Bu oran Barack Obama'nın oylarının yaklaşık %8'i kadarını sosyal medya çalışmaları sayesinde aldığını göstermektedir.

2018 Twiplomacy çalışmasında devlet ve hükümet başkanlarının, 187 dışişleri bakanlıklarının kişisel ve kurumsal olarak 951 Twitter hesabı incelenmiştir. Sosyal medya platformlarından Facebook da devlet erkânları tarafından kullanılan ikinci popüler sosyal medya ağıdır. BM üye ülkelerinin %93'ü ülkelerini bu platformda da temsil etmektedir. Ayrıca BM üyelerinin %81'inin kullandığı üçüncü popüler sosyal ağ ise Instagram'dır (www.twiplomacy.com, 27.05.2019.).

Twitter, dijital diplomasi için kilit iletişim aracıdır. Donald Trump, Ocak 2017'de göreve başladığından beri Twitter üzerinde en büyük etki yaratan siyasi liderdir. @realDonaldTrump, 81 milyondan fazla takipçisi ile en çok takip edilen dünya lideridir (www.twiplomacy.com, 15.05.2020.). Aynı zamanda Twitter'da en fazla etkileşimi almıştır.

Sosyal medya platformları ve dijital iletişim aygıtlarına yeteri kadar kaynak tahsis etmeyen ülkelerin, uluslararası arenada dijital diplomasi hareketinde düzenin gerisinde kalma riski vardır. Aslında önemli olan nokta diplomatik aktörlerin ve elçilerin yeni iletişim teknolojilerini kullanmaları değil, stratejik planlama açısından hangi amaç için, ne şekilde kullandığı; bu araçlara nasıl bir işlevlik kazandırdığıdır.

Devlet aktörleri; sosyal medyada monolog iletişim kurarak basın bülteni yayınlamaları vatandaşlar ile etkili iletişim kurmaları gerekmektedir. Aksi takdirde yeni iletişim teknolojilerinin yapısına aykırı davranmış olurlar. Bu anlamda içinde bulunulan dönemin gereği olarak siyasetçiler ve devlet organlarının dijital platformları uygun prensipler çerçevesinde kullanmaları ve politika üretmeleri gerekmektedir.

Sosyal medya, diplomasiye önemli bir gerçek zamanlı boyut ekleyerek iletişimi ultra hızlı, gerekli hale getirmiştir. Ancak bazı diplomatlar, bu değişimi mesleklerinde reform yapma fırsatı olarak görürken diğerlerine göre bu, sözleşmeler için bir meydan okuma ve uluslararası ilişkileri yürütmenin kanıtlanmış ve kabul edilmiş biçimi veya kendi çıkarları için tehlike olarak algılamaktadır.

3.5.2. Dijital Toplum Hareketleri

Devletler arası ilişkilerde medya sayesinde vatandaşlar da diplomatik süreçlere katkı sağlamaya başlamıştır. Vatandaşların kendi aralarında yaptıkları ya da devlet ve vatandaş arasında yürütülen diplomatik süreçte çözüm bulunamayan sorunlara belki de atılan birkaç tweet ile çözüm bulunabilmektedir.

İletişim ve bilgi teknolojisinin yaygınlaşması ile toplumsal protesto araçları, dönüşmeye başlamış aynı zamanda diplomaside ortaya çıkan bir devrime de işaret etmiştir. Dünyadaki büyük çaplı protestolar sosyal medya aracılığı ile iletişim kurularak organize edilmiştir. Küresel anlamda dijital diplomasi kavramı 2010 Arap Baharı ve 2011 Wall Street hareketinin başlangıcına denk gelmiştir. Vatandaşların memnuniyetsizlik ve örgütlenme güçleri ile dijital araçlar bir araya gelince geniş kitleler tarafından devletlere karşı seferber olunabilmesine fırsat doğmuştur. Böylelikle insanların bir araya gelerek devletin politikalarını değiştirmesini sağlayabildikleri görülmüştür.

İşsizlik sebebiyle okuduğu alanda mesleğini icra edemeyip, sebze ve meyve satan Muhammed Bouazizi'nin 17 Aralık 2010'da Tunus'ta kendisini yakmasıyla başlayan ve ülke liderini deviren halk hareketi birçok Orta Doğu ülkesine de ilham kaynağı olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan bu hareket Mısır, Libya, Suudi Arabistan, Suriye, Bahreyn, Ürdün ve Yemen gibi ülkelere hızla yayılmıştır. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının önemli bir yeri vardır. Abdesselam Trimech, Bouazizi'den önce bölgesel yönetimi eleştirmek isteyen başka bir seyyar satıcıdır. Fakat Bouazizi'nin kameralar önünde kendini yakması ve çekilen fotoğrafların Facebook'ta tüm dünya ile paylaşılması toplumsal örgütlemeyi sağlayan önemli bir ayrıntıdır. Verilen bu tepkiler büyük ve küçük çapta tüm Arap dünyasında protestolar ve mitingler düzenlenmesine, halkın ayaklanmasına yol açmıştır.

Demokrasi arayışının yansıması olan Arap Baharı hareketinde vatandaşlar cep telefonları ve internet üzerinden örgütlenmiştir. Sosyal medya platformlarından Facebook, Twitter ve Youtube kullanılmıştır. Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağların etkisinin son derece önemli olduğu bu süreçte internet kullanım oranlarında ciddi oranda artış görülmüştür. Tunus'un ardından protestoların meydana geldiği Mısır'da internet kullanımı 2000'li yılların başında yarım milyona ulaşmamışken

neredeyse yüzde dört binlik artış ile 17 milyona erişmiştir. Ayrıca Facebook kullanımı altı ayda patlamıştır (www.bianet.org, 10.9.2019).

Yeni toplumsal hareketlerden biri olup iletişim teknolojileri sayesinde küresel boyuta ulaşan diğer bir protesto da Wall Street'i İşgal Et hareketi'dir (Occupy Wall Street). Bu hareket, 17 Eylül 2011 tarihinde Amerika'nın New York şehrinde başlamıştır. Adını ABD'nin finansal sektörün ana merkezi olan Wall Street'den almıştır. Ülkedeki gelir dağılımını protesto etmek için toplanan vatandaşlar Zuccotti Parkı'nda eylemlerini gerçekleştirmiştir. Parkın adını "Özgürlük Meydanı" olarak değiştiren eylemciler, Mısır'ın Tahrir Meydanı'nı kendilerine ilham aldıklarını söylemiştir. Facebook ve Twitter başta olmak üzere sosyal medya araçlarını etkin bir şekilde kullanılmasıyla hareket, uluslararası çapta yankı uyandırmayı başarmıştır. 13 Temmuz'da #OccupyWallStreet hashtag'inin ilk olarak Adbusters üyelerine gönderilen bir mailde kullanılmasıyla süreç Twitter ve Facebook'ta hızlıca ilerlemeye başlamıştır. #OWS, #OccupyWallStreet, #NYPD en çok kullanılan etiketler arasındadır. Wall Street'i İşgal Et eylemlerinde Facebook ve Twitter kullanımı önem kazanmıştır.

Dijital diplomasinin Türkiye'deki örneklerinden biri de Gezi Parkı olaylarıdır. Halkın büyük bir tepkisiyle sonlanan Gezi Parkı olayları sosyal medyanın büyük bir etkisiyle üç haftayı aşkın bir süre protesto edilmiştir. "#direngeziparkı" hashtagi ile o zamana kadar Twitter hesabı açmayan kullanıcılar da bu platformda yer edinmiş ve tepkilerini belli etmiştir. Kullanıcı sayısındaki artış ise küçümsenmeyecek sayıda 500 bin kullanıcı hesabından ibarettir. Sosyal medya aracılığı ile kitleler birlikte hareket etmiş, etkileşim sağlanmış ve bilgi akışını kolaylıkla gerçekleştirmiştir. Gezi parkı olayları o dönemde neredeyse ülkenin tek gündemi haline gelmiştir. Yaşanılanlar sosyal medyanın, siyaset ve diplomasideki önemini ve yerini gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu süreçte Twitter'ın kendine has bir şekilde demokratikleşmeye çalıştığına dair tartışmalar oluşmuştur.

Sosyal medyanın etkili bir şekilde kullanımı ile bir hükümeti yıkabilmenin, kurabilmenin, kitleleri harekete geçirebilmenin mümkün olduğu görülmektedir. Artık sosyal medya ve sosyal hareketler birbirini güçlendiren iki oluşumdur. Fakat dijital diplomasiyi sadece sosyal medyaya indirgememek gerekmektedir. Buna öncesinde de bahsi geçen ABD'nin oluşturduğu "Trace Effects" oyunu ve "MORC" örnek verilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL DİPLOMASİNİN KULLANIMI: 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

Türkiye, aktif dış politikası çerçevesinde dijital diplomasiye verdiği önemi arttırmaya başlamıştır. İç ve dış politikadaki vizyon ve hedeflerinde büyük kitlelere hitap edebilmek için sosyal medya araçlarının kullanımına önem vermiştir. Devlet kurumları ve temsilcilikleri başta olmak üzere kurumsal ve kişisel alanda politika araçlarına yeni iletişim teknolojilerini eklemiştir.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesine ek olarak Facebook, Twitter ve Youtube sosyal medya kanallarının takip ve koordinasyonunu, Enformasyon Genel Müdürlüğü yürütmektedir. Geniş kitlelere ulaşabilmek için farklı dillerde resmi sosyal medya hesapları açılmıştır. Böylelikle küreselleşen dünyada dijital platformlar aracılığıyla daha çok insana, daha kısa sürede ulaşılabilecektir. Dış temsilciliklerine de sosyal medya platformlarında daha aktif bir süreç yürütölmeleri noktasında teşvikte bulunmaktadır (Çatal, 2016: 70-73).

Türkiye'deki dijital diplomasi alanında ilk adımları 2010 yılında 40 ölkede 50 merkezi olan Yunus Emre Enstitüsü başlatmıştır (Ekşi, 2016: 71). Sonraki yıllarda da Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. Türkiye'deki ilk dijital diplomasi uygulayıcılardan Koordinatörlük Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ile ortak faaliyetler yürütölmüştür. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı, TİKA, YTB ve Anadolu Ajansı gibi kurumlarda diplomasi anlayışında değışikliğı giderek sosyal medya platformlarında da yer edinmiştir. Mesela Dışişleri Bakanlığı 2009 Aralık ayında Twitter hesabı açmıştır. Cumhurbaşkanı, Bakanlar ve siyasi liderleri de sosyal medya platformlarında yerini alarak dijital diplomasiyi kullanmaya başlamıştır.

Günümüzde iletişim teknolojilerindeki gelişim ile toplumsal ihtiyaçlara bağli olarak insan ve teknolojiyi bir araya getiren bir dönüşöme ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda Türkiye de küresel ölçekli dijital dönüşöme ayak uydurmaya çalışmış ve bu yönde çalışmalara önem vermiştir. Verilere dayalı, yapay zekayı merkeze alan, siber güvenlik alanlarına önem veren bir yaşam modeli benimsenmiştir. Böylelikle küresel

dönüşüme uyum sağlayacak, yeni meslek ve iş alanları oluşturacak, dijital araçlarla hayatı kolaylaştırarak gelişmişlik düzeyinde büyük sıçramalara fırsat verecektir.

Türkiye dijital araçları kamu hizmetlerinde de kullanmaktadır. Yeni ara yüzüyle hizmet vermeye devam eden kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulduğu e-Devlet Kapısı Projesi 18 Aralık 2008 tarihinde kullanılmaya başlanmıştır (Hürriyet, 2017). EBYS (Elektronik Belge Yönetim Sistemi) ile kurum içi ve diğer kurumlarla olan yazışmalar bu sistem üzerinden yapılarak kolaylık sağlamaktadır.

Kamu Diplomasisi faaliyetleri, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 24 Temmuz 2018 tarihinde hizmet vermeye başlayan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Küresel aktör olma yolunda büyük yol alan Türkiye, İletişim Başkanlığı ile medya sektörüne kurumsal anlamda katkıda bulunmaktadır. Dijital araçların ve sosyal medyayı imkânlarını kullanarak dünya kamuoyuna ulaşmaya çalışmaktadır (İletişim Başkanlığı, 2020).

Türkiye, dijital diplomasi çağında dijital diplomasi araç ve yöntemlerini kullanmaya özen göstermiştir. 15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında yaşanan gelişmeler de dijital diplomasi uygulamaları açısından önemli bir örnektir. Türkiye’de dijital diplomasinin gelişmesi için neler yapılması gerektiği, ne durumda olduğu, etkili kullanılabilmesi için hangi strateji ve politikalar oluşturulması gerektiği konusunda incelenmesi gereken bir örnektir.

4.1. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Yaşanılanlar

15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) içerisinde örgütlenmiş kendilerini "Yurtta Sulh Konseyi" olarak adlandırdıkları Fetullahçı Terör Örgütü’ne (FETÖ) mensuplarının tank, helikopter, savaş uçağı ve silahlar ile askeri darbe girişimine maruz kalmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip dirayetli liderliği sayesinde hain darbe girişimi başarısız olmuştur. Ayrıca halkın darbeye karşı yerinde tepkisi, FETÖ’cü olmayan polis ve askeri merkezlerin de desteği ile darbe teşebbüsü geri püskürtülmüştür. Darbe girişimi, Ankara ve İstanbul’daki kritik noktalara yapılan saldırı ve işgaller ile başlamıştır. Saldırıları; TRT haber kanalında okutulan darbe bildirisi, kamu kurumlarına el koyma denemeleri, basın ve yayın kuruluşlarını işgal etme çabası ile devam etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve Cumhurbaşkanı Külliyesi bombalanmıştır. Özel Hareket Komutanlığı, Genel Kurmay

Başkanlığı ve Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) gibi kritik noktalar işgal edilmek istenmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik suikast girişiminde de bulunulmuştur.

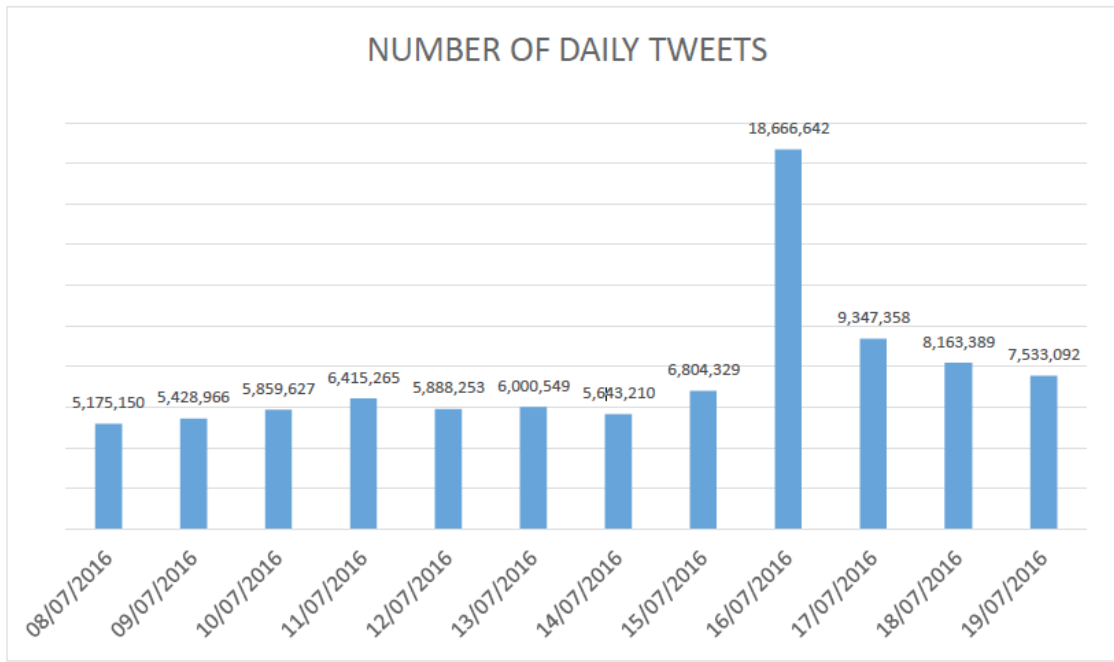
Darbe girişimi bürokrasi, siyasi, sivil toplum kuruluşları ve medya alanındaki farklı aktörler tarafından karşı çıkılarak engellenmiştir. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli gibi siyasi liderler de yapılan askeri kalkışmanın kabul edilemez olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan CNN muhabiri Hande Fırat'ın telefonundan yaptığı Facetime görüşmesi ile Türk halkına tarihi bir çağrıda bulunarak, halkı meydanlara, sokaklara ve havalimanlarına davet etmiştir (www.15temmuz.gov.tr, 22.4.2019). Bu davet üzerine darbe karşıtı olan toplumun birçok kesiminden kişi sokaklara dökülmüştür. Başbakan Binali Yıldırım da NTV'ye canlı yayında bağlanarak darbe girişiminin kanunsuz bir hareket olduğunu ifade etmiştir (Yeni Şafak, 2016). TRT Genel Müdürlük binasının işgali sonrasında TRT'de Tijen Karas'a silah zoru ile korsan bildiri okutulmuştur. Kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanlığı kaynaklarından yapılan bildiriye karşı hassasiyet gösterilmesi istenmiştir. İlerleyen saatlerde işgal ve saldırılar artmış, darbeciler sivillere karşı da atağa geçerek şehit sayısı yükselmiştir. Darbe girişimine karşı yapılan önemli açıklamalardan biri de 1. Ordu Komutanı Orgeneral Ümit Dündar tarafından özel bir televizyon kanalında canlı yayınına telefon ile bağlanarak yapılmıştır. Kalkışma hareketini yapanların küçük bir grup olduğunu belirterek bilgilendirmede bulunmuştur. 15 Temmuz gecesi boyunca verilen mücadele canlı yayın aracılığıyla anlık olarak gösterilmiş ayrıca Twitter başta olmak üzere sosyal medya hesaplarından yapılan açıklamalar ile herkesin süreçten hızlı bir şekilde haberdar olması sağlanmış, darbe girişimi büyük bir mücadeleyle engellenmiştir.

4.2. 15 Temmuz Darbe Girişimi: Dijital Diplomasinin Kullanımı

İletişim ve bilgi teknolojileri; 15 Temmuz darbe girişiminin başarısız olmasını, kısa bir süre içinde engellenmesini sağlayan kişi ve kurumların en büyük yardımcısı olarak süreç içerisinde büyük rol oynamıştır. Eski zamanlarda yaşanan darbe girişimlerinde darbe yapanların öncelikli yaptığı şey iletişimi kesmek ve var olan iletişimi kendileri aleyhine kullanmak olmuştur. 15 Temmuz darbe teşebbüsü sırasında da aynı şey düşünülerek ana televizyon kanallarına, televizyon platformlarına,

Türksat'a ve Türk Telekom'a el konulmaya çalışılmıştır. Eğer iletişim kanalları devreden çıkarılsaydı, iletişim ve teknoloji olmasaydı kişiler ve kurumlar bu kadar kısa sürede tepki veremeyebilirdi. İletişim ve bilgi teknolojilerini kullanabilmek, ilk elden haber alabilmek, bilgi ve haberlerin özgürce yayılabilmesi ile tarihi bir kurtuluşa şahit olunmuştur.

Tablo 4.1. 8 Temmuz - 16 Temmuz 2016 Arasındaki Günlük Tweet Sayısı (Miş, vd., 2016:39).

Tablo, günlük ortalama tweet sayısının 5,500,000 civarında olduğunu ve 15 Temmuz'da yaklaşık olarak 6,800,000'a yükseldiğini göstermektedir. Bu yükselişi 16 Temmuz'da yaklaşık 18,700,000'e ulaşan tweet sayısındaki hızlı bir artış izlemiştir. 17 Temmuz'da da 9,347,358 tweet atılmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi ve sonraki süreçte atılan tweet sayısı sürekli olarak artmış, 16 Temmuz günü bu artış yaklaşık olarak % 223'lük bir yüksekliğe ulaşmıştır.

15 Temmuz darbe girişimi sırasında sadece devletin değil vatandaşların da sürece dâhil olduğu gelişen teknoloji ve internet araçlarının etkili bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Dijital diplomasisi araçlarını sadece sosyal medya araçlarına indirgememekle beraber sosyal medya platformlarının kullanımı önemli bir yer almaktadır. Bu süreçte Facebook ve Twitter gibi diğer internet platformlarının yanı sıra

Whatsapp gibi uygulamalar da aktif olarak kullanılmıştır. 15 Temmuz darbe teşebbüsü sırasında dijital diplomasinin rolü ve önemini anlayabilmek için hükümet yetkilileri, vatandaşlar ve devlet dışı aktörler tarafından kullanımının incelenmesi önemlidir.

4.2.1. Hükümet Yetkilileri Tarafından Kullanımı

Kullanıcı sayısı her geçen gün artan sosyal medya kanallarının kullanımına devlet kurumları da kayıtsız kalmamıştır. Devlet kurumları, siyasiler internet ve sosyal medyayı kullanarak vatandaşları ilgili konu hakkında bilgilendirerek iletişim kurmaktadır (Karaçor, 2015: 68). 15 Temmuz darbe girişimi gecesi ve sonrasındaki OHAL sürecinde dijital kanallar aktif bir şekilde kullanılarak güçlü bir iletişim ağı oluşturulmuştur.

Sosyal medya platformları, darbe girişimine direnmek ve engel olmak için devlet adamları tarafından da kullanılarak önem kazanmıştır. Başta Cumhurbaşkanı olmak üzere hükümet yetkilileri hedef kitleye ulaşabilmek amacıyla teknolojiyi kullanarak halkı meydanlara davet etmiştir. Bunun için Facetime ve Twitter gibi sosyal medya platformları kullanılmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 15 Temmuz gecesi saat 00.07'de gazetecilerle basın toplantısı yaparak halkı meydanlara davet etmiştir fakat bu açıklamalar ulusal medya tarafından fark edilememiştir. Bu açıklamanın ardından CNN Türk Ankara temsilcisi Hande Fırat ile FaceTime üzerinden canlı yayın yaparak halkı tekrardan sokaklara davet etmiştir. Böylelikle darbe girişimi için önemli bir sıçrayış gerçekleşmiştir. Bu davet Cumhurbaşkanının sosyal medya hesaplarından da dijital medya aracılığı ile paylaşılarak başta Twitter olmak üzere büyük etkileşim oluşturmuştur. Cumhurbaşkanının @RTErdogan isimli Twitter hesabında yapılan paylaşım 25 bin retweet ve yorum, yaklaşık olarak 42 bin beğeni almıştır.

Recep Tayyip Erdoğan ✓
@RTErdogan

Milletimizi demokrasimize ve milli iradeye sahip çıkmak üzere meydanlara, havalimanlarına davet ediyorum.

ÖÖ 12:38 · 16 Tem 2016 · [Twitter for iPhone](#)

25,1 B Retweet ve yorum **41,6 B** Beğeniler

Şekil 4.1. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Halkı Meydanlara Davet Ettiği Sosyal Medya Paylaşımı

Ayrıca Başkanlığın Twitter hesabından halkı sokaklara davet etmiştir. Yapılan açıklama da 15 Temmuz darbe girişimi hakkında yaklaşık olarak 20 bin retweet ve 28 bin beğeni alarak en interaktif tweetlerinden biri olmuştur. T.C. Cumhurbaşkanlığının Twitter hesabında yaptığı paylaşım Şekil 4.2'de gösterilmiştir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı ✓
@tcbestepe

Bu kalkışma hangi aşamaya gelirse gelsin, bu akşam sokaklara sahip çıkmaya devam etmeliyiz. Zira her an yeni bir hareketlenme olabilir.

ÖÖ 10:34 · 16 Tem 2016 · [Twitter for iPad](#)

20,4 B Retweet ve yorum **28,2 B** Beğeniler

Şekil 4.2. T.C. Cumhurbaşkanlığı'nın Halkı Meydanlara Davet Ettiği Sosyal Medya Paylaşımı

Medyanın, 15 Temmuz darbe girişimi karşısında gizli bir kahraman olduğunu söyleyen Başbakan Binali Yıldırım da @BY kullanıcı hesabıyla Twitter hesabıyla konuyla birçok paylaşım yapmıştır (www.sözcü.com, 21.10.2020). Gecenin ilk saatlerindeki hareketlenmenin demokrasiye ve milli iradeye karşı bir kalkışma olduğunu belirterek, yapanların cezalandıracağını vurgulamıştır.

Şekil 4.3. Başbakan Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz Gecesi Sosyal Medya Hesabında Yaptığı Paylaşım

Gece boyunca sosyal medya hesabında Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Süleyman Soylu gibi hükümet yetkililerinin sözlerine yer vererek takipçilerini hızlı bir şekilde bilgilendirmiş, etkili ve interaktif bir iletişim kurmuştur. Bu paylaşımlara şekil 4.4'te yer verilmiştir.

Şekil 4.4. Başbakan Binali Yıldırım'ın Hükümet Yetkililerinin Bilgilendirmelerinin Yer Aldığı Paylaşımlar

Ayrıca sürece destek olan siyasi parti liderlerinin sözlerine de yer veren tweetler atarak hükümete destek olduklarını takipçileriyle paylaşmıştır. 1. Ordu Komutanı Orgeneral Dündar gibi Türk Silahlı Kuvvetlerindeki askeri birimlerin sözlerine de paylaşımlarında yer vermiştir.

Şekil 4.5. Başbakan Yıldırım'ın Siyasi Parti Liderlerinden MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Sözlerini İfade Eden Paylaşım

@BY kullanıcı isimli hesabında Cumhurbaşkanı gibi halkı meydanlara çağıran bir video paylaşan Binali Yıldırım viral iletişim sağlamıştır. Yaklaşık olarak 6 bin beğeni alan paylaşımı, 5 bin kere retweet edilmiştir. Binali Yıldırım, darbe girişimi gecesi sosyal medya hesaplarından Twitter'ı aktif bir şekilde kullanarak hem düşüncelerini

paylaşmış hem süreçle ilgili yaşanan gelişmeleri paylaşmış ve yapılan birçok açıklamayı anlık olarak takipçilerine iletmiştir. 15 Temmuz gecesi ve 16 Temmuz boyunca toplamda 184 tane tweet atarak Cumhurbaşkanı'ndan sonra sosyal medyayı en aktif ve etkileşimli kullanan ikinci hükümet yetkilisi olmuştur.

Şekil 4.6. Başbakan Binali Yıldırım'ın Halkı Meydanlara Davet Ettiği Paylaşımı

Çok sayıda elçilik etkileşimli web siteleri, Facebook hesapları ve aktif Twitter hesaplarına sahiptir. Neredeyse tüm elçilik ve konsoloslukların, daimi heyetlerin kendilerinin işlettiği Twitter hesabı bulunmaktadır. 15 Temmuz gecesi ve sonrasında birçok büyükelçilik ve başkonsolosluk yaşananları sosyal medya hesaplarından darbe girişimi olarak nitelendirmiş ve hükümetin görevi başında olduğunu belirtmiştir. Ortak dilde paylaşım yaparak sonraki süreçte de yaşananlar hakkında video, fotoğraf paylaşımları yaparak gelişmeleri ilgililere aktarmışlardır.

Şekil 4.7. Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliğinin Resmi Twitter Hesabından Darbe Girişimi Konusunda Uyarıda Bulunduğu Paylaşım

T.C. Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği de ortak bir dille süreç hakkında paylaşımlar yaparak @Turkey_UN isimli sosyal medya hesabından Birleşmiş Milletlere tüm üye devletlerin FETÖ faaliyetlerine karşı tedbirli olmaları gerektiği konusunda uyaran tweetler atmıştır.

Darbe teşebbüsünün başarısız olmasının ardından Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 15 Temmuz ve sonrasında yaşananlar hakkında özel bir web sitesi kurmuştur. 15 Temmuz dijital arşivi olan sitede darbe girişimi sırasında yaşananların kronolojik sıralaması, dünyadan tepkiler, Fetö yapılanması, medya galerisi ve şehitler, gaziler hakkında bilgi ve Cumhurbaşkanından mesaj olmak üzere çeşitli içerikler mevcuttur (www.15temmuz.gov.tr, 22.04.2019). Dijital diplomasi, Türkiye için bu süreçte kriz iletişim aracına dönüşmüştür.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu da 15 Temmuz gecesi Twitter hesabından darbe girişimi hakkındaki görüşlerinin, süreç hakkında bilgi verici içeriklerin, meydanlarda çekilen video ve fotoğrafların, dünya basınına verdiği röportajın yer aldığı 31 adet tweet atmıştır. Uluslararası kitleye sesini duyurabilmek için yabancı dilde de paylaşım yaparak devletin yanında olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 4.8. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Attığı İlk Tweet

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu da dijital medyanın gücünü kullanarak Twitter hesabından yaşananları girişimin milli iradeye karşı yapılan bir girişim olduğunu belirtmiş ve halkı meydanlara davet ederek; demokrasiye sahip çıkılması gerektiğini vurgulamıştır. @suleymansoylu isimli sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımlar yaklaşık olarak bin kez beğenilmiştir.

Şekil 4.9. İçişleri Bakanı Soylu’nun 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Attığı Tweetler

Sosyal medya, kısa süre içerisinde geniş kitlelere ulaşıp reaksiyon alınmasından dolayı siyasiler ve devlet yetkilileri tarafından kullanılmaktadır. 15 Temmuz gecesi Başbakan Binali Yıldırım, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Süleyman Soylu’nun yanı sıra CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu gibi siyasi parti liderleri tarafından da geniş kitlelere seslenmek için başta Twitter olmak üzere birçok sosyal medya platformu kullanılmıştır. Hem televizyondan hem sosyal medya platformlarından yararlanarak darbe girişimini kınayan paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Kılıçdaroğlu, olayların yaşandığı gece 1.07’de darbe girişimini kınayan bir tweet atmıştır. Bu paylaşım 4 bin kez retweet edilmiş ve yaklaşık olarak 7000 beğeni almıştır. Bunun yanı sıra art arda demokrasinin yanında olduklarını, hukukun üstünlüğünü ve laikliği savunduklarını ifade eden tweetler atarak hükümetin yanında olduklarını göstermiştir. Art arda atılan bu tweetler de yaklaşık olarak 3,5 bin beğeni ve 2 bin retweet almıştır. Bu tweeti şekil 4.10’da gösterilmektedir.

Şekil 4.101. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Attığı İlk Tweet

Şekil 4.11. CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun 15 Temmuz Darbe Teşebbüsüne Karşı Demokrasi Vurgulu Tweetler

Yapılan paylaşımlar dijital diplomasinin ulusal birliği vurgulamak için kullanıldığını göstermektedir. Atılan tweetler Türkiye'nin her şeye rağmen parlamentodaki partilerin aynı hedefte birleştiğini ve hedef istikrarını göstermektedir.

TBMM de @TBMMresmi kullanıcı isimli sosyal medya hesaplarından darbe ile ilgili dört siyasi partiden darbeye karşı ortak bildiri yayınladıklarına dair paylaşım yaparak kamuoyunu bilgilendirmişlerdir. Bildiride darbe girişiminin önlendiğini ve milli iradenin gücünden bahsetmektedir (www.meclishaber.gov.tr, 21.10.2020).

Şekil 4.12. TBMM'nin Resmi Twitter Hesabından Ortak Bildiri Hakkındaki Tweetleri

4.2.2. Vatandaşlar Tarafından Kullanımı

15 Temmuz darbe girişimi sırasında vatandaşlar tarafından Twitter aktif bir şekilde kullanılarak tweet atmanın yanı sıra hashtag'ler aracılığıyla da darbe teşebbüsünü protesto etmek amacıyla seferber olmuş ve paylaşılan mesajlar aracılığıyla süreçten hızlı bir şekilde haberdar edilmiştir.

15 Temmuz gecesı İstanbul ve Ankara'da alçak uçuşların gerçekleştirilmesi ve İstanbul Boğaz Köprüsü'nde askeri tankların aniden konuşlandırılması hakkında vatandaşlar tweet atmaya başlamıştır. Ayrıca Instagram'da da şehirdeki askeri birlik taşıma araçlarının olağandışı çoğalmasını gösteren videolar paylaşılmıştır. Youtube'da

yayınlanan ve İstanbul'un bir semtinde çekilen bir video binlerce kişi tarafından izlenerek, büyük kitlelere ulaşmıştır (www.youtube.com.tr, 17.04.2020). 15 Temmuz saat 22.00'da Boğaziçi Köprüsü'nde başlayan askeri abluka ile durumun nasıl yorumlanacağı yönünde büyük karışıklıklar olmuştur. Birkaç Twitter hesabında yaşananın askeri darbe olduğuna dair yorumlar yapılmıştır. Çevrimiçi darbe girişimine ilk direniş sosyal medya üzerinde başlamıştır.

Boğaziçi Köprüsü'nün darbeciler tarafından tanklarla kapatılmasıyla Twitter'da paylaşılan fotoğraf, video ve mesajların kitlelere ulaşabilmesi için kullanılan hashtaglerden ilki #DarbeyeHayır şeklindedir. Ayrıca Atatürk Havalimanı'nın da kapatıldığı haberlerinin yayılması ile beraber vatandaşların havaalanına yönlendirilmesi için halk #AtatürkHavalimanı hashtagi kullanılmıştır. Aynı şekilde vatandaşları, darbecilerin bulunduğu Vatan Caddesi'ne yönlendirmek amacıyla #VatanCaddesi hashtagi kullanılmıştır. Gece boyunca askerlerin ve tankların gittiği bölgelere göre sosyal medyada Ulus'ta bulunan Türk Radyo-Televizyon (TRT) bölgesinde #TRT ve Çengelköy'de bulunan kışla için #Cengelkoy şeklinde lokal yerleri belli eden hashtagler kullanılmıştır. Vatandaşlar sosyal medya platformları üzerinden mobilize bir şekilde seferber olmuştur. Darbecilerin gittikleri bölgeler hakkında dijital araçlar ile birbirine bilgi vererek o bölgede aksiyon göstermiştir.

Tablo 4.2. 15-19 Temmuz Tarihleri Arasında Darbe Teşebbüsüne Karşı Çıkmak İçin Kullanılan Sosyal Medya Hashtag Örnekleri

Sosyal Medyada Kullanılan Hashtag'ler	Hashtag'lerin Kullanım Oranları
#DarbeyeHayır	24,35
#HulusiAkar	23,07
#NoCoupInTurkey	21,34
#MilletTarihYazıyor	17,43
#MilletceMeydanlardayız	13,81

Darbe teşebbüsüne karşı verilen tepkilerde trend olan hashtagler #DarbeyeHayır, #HulusiAkar, #NoCoupinTurkey, #millettarihyazıyor, #milletcemeydanlardayız şeklindedir. Tablo 4.2 incelendiği zaman darbe karşıtlarının en çok ve en aktif kullandığı #DarbeyeHayır hashtagi olduğu görülmektedir. İncelen tweetlerin neredeyse

çeyreğini oluşturan diğer bir hashtag ise #HulusiAkar'dır. FETÖ'nün darbe teşebbüsü sırasında Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar'ın rehin alınması ve sonrasında operasyonla kurtarılaraq, görevinin başına dönmesi özellikle darbeci askerler tarafından darbe bildirisini onaylamaması hakkında çok sayıda paylaşım yapılmıştır. Yaklaşık olarak %22 oranında kullanıma sahip olan #NoCoupinTurkey hashtag'i de #DarbeyeHayır hastag'inin yanı sıra küresel etki uyandırmak için tercih edilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın halkı meydanlara çağırması üzerine kullanımında artış gösteren #millettarhiyaziyor, #milletcemeydanlardayız hashtagleri de trend topic (tt) olmuş başlıklardandır. Bu hashtag'ler 15 Temmuz ve sonraki günlerde vatandaşların ulusunu korumak ve demokrasiye sahip çıkmak adına sosyal medya araçlarını harekete geçmek için kullandıkları bir platform olduğunu göstermektedir.

Yurtdışındaki vatandaşlarımız başta olmak üzere kardeş ülke vatandaşları, Türkiye'de eğitim gören yabancı öğrenciler de Türkiye'deki 15 Temmuz darbe teşebbüsüne karşı Türkiye'nin yanında olduklarını göstermek için sosyal medya platformlarından Twitter başta olmak üzere süreci takip ederek, destek olmuşlardır (www.ytb.gov.tr, 12.10.2020).

Darbe teşebbüsü sırasında vatandaşların motivasyonunda sosyal medya platformlarında paylaşılan video ve fotoğrafların önemli bir rolü vardır. Vatandaşlar darbeye karşı direnmek ve protesto etmek amacıyla Facebook Live ve Periscope uygulamalarından bireysel canlı yayınlar gerçekleştirmiştir. Böylelikle olay anıyla ilgili sıcak ve sansürsüz görüntüler yayılmıştır. Ayrıca darbe sonrasında da milyonlarca vatandaş yaklaşık bir ay boyunca meydanlarda protestolara devam etmiştir. Bu süreçte de internet platformlarından çevrimiçi ve çevrimdışı paylaşımlar yapılmıştır.

Facebook da darbe girişimi sırasında önemli bir platform haline gelmiştir. Vatandaşlar Facebook ve Youtube üzerinden o geceyle ilgili binlerce fotoğraf ve video paylaşmıştır. Darbe girişimi anında da darbe girişimin başarısız olması sonrasında da yaşananları hem ulusal hem küresel boyutta sunabilmek için fotoğraf ve videoların paylaşıldığı çok sayıda Facebook sayfası açılmıştır. @15Temmuzdirenishareketi, @15temmuz2016TR, @15temmuzsehitleri ve @15TemmuzMilletDestani örnek gösterilebilecek sayfalar arasındadır.

We are Social'ın 2016 raporuna göre dünya genelinde 3,419 milyar insan internete bağlanmaktadır. Türkiye'deki aktif internet kullanıcı sayısı ise 46 milyondur (Kemp, "Digital In 2016 Raporu" 2016). 15 Temmuz gecesi ve sonrasında aktif şekilde kullanılan dijital platformlardan Google verileri incelendiği zaman şu tablo görülmektedir.

Şekil 4.13. Yeni Şafak Gazetesi'ndeki 15 Temmuz Gecesi ve Sonrasında Google Aramalarına Ait İnfografik Grafik

15 Temmuz darbe girişimi gecesi dünya genelinde Google'da en çok aratılan kelime "darbe" kelimesidir. Türk Silahlı Kuvvetleri adına yapılan bu kalkışma "TSK" anahtar kelimesiyle ikinci aratılan en popüler kelimedir. Sonrasında sırasıyla "Turkey coup", "Turchia" ve "Coup" yoğunlukla aratılan kelimelerdir. Ayrıca Türkiye genelinde sırasıyla "Ohal", "Darbe", "Ohal nedir", "Fethullah Gülen" gibi darbeye ilişkin kelimeler bir ay boyunca Google arama motoruna sorulmaya devam etmiştir. Vatandaşlar dijital varlıklar aracılığıyla süreci takip etmeye çalışmıştır. Türkiye

tarihinde yaşanan darbeleri bilmeyen hatta OHAL'in açılımını dahi bilmeyen yeni nesil Google gibi dijital platformlar aracılığıyla bilgi edinmiştir.

Türkiye'deki aktif sosyal medya kullanıcısı sayısı 42 milyondur. Aktif mobil iletişim kullanıcı sayısı ise 36 milyondur ve Whatsapp, en çok kullanılan ikinci dijital platformdur (Kemp, "Digital In 2016 Raporu" 2016). 15 Temmuz darbe girişimi esnasında da milli iradeye sahip çıkmak için Whatsapp uygulaması aktif bir şekilde kullanılmış ve güçlü bir iletişim sağlayabilmek adına birçok telefon görüşmesi yapılmıştır. Telefon trafiğinin yoğun olduğu o gecede görüşme sayıları neredeyse 3 katına çıkacak şekilde artı göstermiştir. 14-15 Temmuz tarihleri arasında kaydedilen 66 milyon telefon görüşmesi var iken; 15-16 Temmuz tarihlerinde 184 milyon şeklindedir.

4.2.3. Devlet Dışı Aktörler Tarafından Kullanımı

15 Temmuz gecesi FETÖ tarafından gerçekleştirilen askeri darbe girişimine karşı devlet dışı aktörler de örgütlenerek demokrasiye sahip çıkmıştır. Demokrasi açısından katılımcılık önemli bir yer tutmaktadır. Dernekler, vakıflar, odalar, sendikalar ve STK gibi örgütler katılımcılığın sağlanmasında önemli aktörlerdir (Yıldırım, 2004: 113).

İstanbul'da Üsküdar ve Fatih bölgesi başta olmak üzere dini topluluk örgütlenen ilk gruplar arasındadır. Birbirleriyle telefon görüşmeleri ve mesajları aracılığıyla haberleşen dini gruplar, darbecilerin yoğun olduğu bölgelere giderek kümelenmiş; darbe teşebbüsüne engel olmaya çalışmıştır. Daha sonra Adalet ve Kalkınma Partisi ve başka sivil toplum grupları da bu sivil direnişe dâhil olmuştur (Unver, H., ve H. Alassaad: 2016). Böylelikle vatandaşlar, İstanbul'un stratejik noktalarına giderek darbe yanlısı askerlere karşı savunma pozisyonları almıştır

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın harekete geçme çağrısının ardından, birçok sivil toplum kuruluşu vatandaşları darbe teşebbüsüne karşı direnme çağrısında bulunmak için sosyal medya platformlarını kullanmıştır. Teknolojik iletişim operatör şirketi olan Turkcell ve Türk Telekom darbe girişimine direnişi teşvik etmek ve hükümeti desteklemek amacıyla Twitter'da mesaj paylaşmıştır. Paylaşımlar Şekil 4.14. ve Şekil 4.15.'de gösterilmektedir.

Şekil 4.14. Operatör Şirketi Turcell’in 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı

Şekil 4.15. Operatör Şirketi Türk Telekom’un 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı

Ayrıca Turkcell, ilk olarak kullanıcılarına acil iletişim paketi tanımlayarak sürece destek olmuştur. Oluşturduğu kampanyaları yurtiçinde ve yurtdışında sırasıyla 32 milyon ve 12 bini aşkın müşterisine sunmuştur. Türk Telekom da 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında demokrasi nöbeti tutanlara destek olmak amacıyla Wi-Fi noktalarında ücretsiz internet kullanımı hizmeti sunmuştur. Birçok şehrin merkezi noktalarında 5 bini aşkın Wi-Fi alanı oluşturmuştur. Vodafone, Türkiye de diğer operatörler gibi müşterilerine ücretsiz gb ve konuşma paketleri tanımlamıştır

(www.aa.com.tr, 23.10.2020). Sunulan bu kampanyalar hakkında bilgilendirmeler, hızlı iletişim ve daha çok kişiye ulaşılabilmesi adına başta Twitter olmak üzere sosyal medya hesaplarından yapılmıştır.

Şekil 4.16. Vodafone'nun 15 Temmuz Darbe Girişimindeki Sosyal Medya Paylaşımı

Şekil 4.17. Türk Telekom'un 15 Temmuz Darbe Girişimindeki Sosyal Medya Paylaşımı

Sivil toplum örgütleri de bu sürecin önemli destekçilerindendir. STK'lar çözülemeyen bazı gelir ve toplumsal sorunları ile mücadele etmekte; bireyin ve toplumun gücünü temsil etmektedir. Bu yönüyle demokratik hayatın gelişmesinde ve uygulanmasında etkili ve önemli bir aktördür. Aktif vatandaşlığı temsil eden sivil toplum örgütleri, 15 Temmuz kalkışmasında da önemli rol almıştır. Darbe girişiminin

başarısız olmasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın halkı sokaklara davet ettikten sonra gösterilen toplumsal duruş etkili olmuştur. O gece birçok sivil toplum kuruluşu ortak bildiri yayınlarak ortak bir duruş sergilemiştir. Böylelikle aktif vatandaşlığı harekete geçirerek demokrasiye sahip çıkma ve darbenin engellemesi açısından katkı sağlamıştır. Sadece 15 Temmuz gecesi değil sonrasında da demokrasi nöbetleri tutulmuştur. Sivil toplum örgütleri hem demokrasi nöbetlerine katılmış hem de halkın katılımını sağlaması, devam ettirmesi için çağrılarda bulunmuştur. Bununla ilgili Twitter başta olmak üzere sosyal medya hesaplarında paylaşım yaparak daha çok kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Örneğin @MemurSenKonf isimli sosyal medya hesabıyla memur sendikası halkı meydanlara davet etmiş, mitinglerdeki açıklamalarını paylaşmıştır.

Şekil 4.18. Memur Sendikası'nın 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü Hakkında Sosyal Medya Paylaşımı

Ayrıca darbe gecesinden sonra da 539 STK temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde toplanıp ortak bir bildiri okuyarak FETÖ/PDY tarafından 15 Temmuz'da yapılan darbe girişimini protesto etmiştir (www.istanbul2.sagliksen.org.tr, 12.04.2021).

Birçok sendika, oda, vakıf ve dernek #DemokrasiNöbeti, #Demokrasinin Yanındayız, #DabeyeHayır gibi hashtag'ler ile sosyal medyada demokrasi nöbetleri

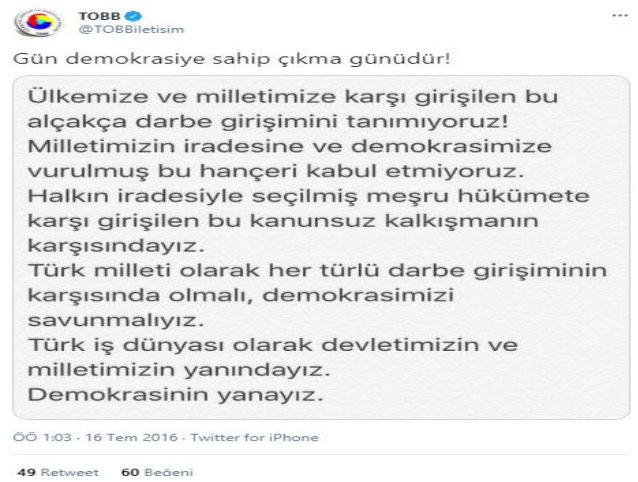
hakkında paylaşımlar yaparak hain girişimi kınayan, halkı meydanlara davet eden tweetler atmıştır.

Kadın ve Demokrasi Derneği de diğer STK'lar gibi halkı meydanlara davet ederek, örgütlenmiştir. Ayrıca sosyal medya hesabından konuyla ilgili paylaşım yaparak daha çok kişiyle anlık olarak iletişim kurmayı amaçlamıştır.

Şekil 4.19. Kadın ve Demokrasi Derneği'nin 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı

Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalarının birleşimiyle oluşan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği de @TOBBiletisim isimli sosyal medya hesabından devletin yanında olduklarını, demokrasiye sahip çıktıklarını duyurarak sürece destek olmuştur.

Şekil 4.20. Ticaret ve Sanayi Odası'nın 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı

Enstitüler de bu süreçte destek olan aktörler arasındadır ve sosyal medya hesaplarından demokrasinin yanında olduklarına dair paylaşımlar yapmıştır. Mesela @yeeorgtr kullanıcı ismiyle Yunus Emre Enstitüsü #DarbeyeHayır hashtag'i ile paylaşımlarda bulunmuştur. Yunus Emre Enstitüsü; Türkiye'nin kültürünü, dilini, tarihini dünyaya tanıtmak amacıyla projeler sunan kamu vakfına bağlıdır. Yani yapılan paylaşımlar ulusal ve uluslararası alanda Türkiye ile bağı olanları temsil etmektedir.

Şekil 4.21. Yunus Emre Enstitüsü'nün 15 Temmuz Darbe Girişimi Hakkındaki Sosyal Medya Paylaşımı

Kalkışma sırasında medyanın duruşu ve görevini yerine getirmesi önemli bir konudur. Bu bağlamda medya, sivil toplum üzerinde kanaat oluşturma ve politika belirleme etkisi vardır. Geleneksel araçlar dışında sosyal medya hesaplarından da iletişim kuran medya kuruluşlarının sürece katkısı büyüktür. Ulusal medya kanallarının çoğu darbe girişimine karşı bir tavır sergileyerek, demokrasiye ve millete sahip çıkmıştır. Örnek olarak TRT ve Anadolu Ajansı'nın Twitter sosyal medya hesapları incelendiğinde şunlar söylenebilir:

Anadolu Ajansı, Twitter üzerinden ilk olarak Ankara ve İstanbul'da darbe iddiası olduğuna dair son dakika paylaşımı yaparak kamuoyuna duyuru yapmıştır. Ardından Başbakan Yıldırım'ın açıklamalarına yer vererek başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere bakanlar, parti liderleri, valiler gibi devlet erkânın sözlerini, an be an yaşanan gelişmeleri ve ilgili görselleri, videoları, yurtdışında yapılan protestolara dair haberleri paylaşmıştır. Neredeyse dakika başı tweet atarak anlık olarak süreçle ilgili bütün yaşananları, açıklamaları paylaşmıştır. Böylelikle sadece kalkışma anı ve sonraki iki günde bile 200'den fazla tweet atarak kitlelerin harekete geçmesinde, süreci takip edip, bilgilenmesinde önemli bir etki yaratmıştır.

Kalkışma gecesi FETÖ mensubu askerler tarafından TRT yayını kesmek ve kalkışmacı askerlere yardımcı olabilmek için TRT binasına işgal girişiminde bulunulmuş bununla beraber korsan bildiri okutulmuştur. Lakin TRT Genel Müdürlük binasının ele geçirilme çabaları, Türk halkının direnmesi sayesinde engellenmiştir. Gece 2.30 sularında TRT, Twitter hesabından yayınlara sosyal medya platformları üzerinden devam edeceklerini ve destek beklediklerini ifade etmiştir. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde çekilen, halkın gönderdiği darbeye direniş video ve fotoğraflarını paylaşarak; kitlelerin mobilize olmasını sağlamıştır. #MilletçeMeydanlardayız hashtag'i ile ortak bir alan oluşturarak dijitalin gücünü kullanan TRT, Twitter üzerinden anlık yaşananları kitlelere ulaştırabilmek için de halkı Facebook ve Youtube üzerinden canlı yayın yapan sosyal medya sayfasına yönlendirmiştir. Sabah 8.45 sıralarında Ulustaki binanın işgalcilerden tamamen temizlenip yayın için son hazırlıkların yapıldığını duyurmuştur. Geleneksel medya araçlarına zarar verilmeye çalışıldığı bu süre zarfında TRT, sosyal medya platformları üzerinden kesintisiz iletişim sağlamıştır. Böylelikle paylaşımlar, hem kitlelerin nerede toplanacağına dair fikir verirken hem de darbe karşıtı olanlara motivasyon kaynağı olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖNERİLER, GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümü öneriler, genel değerlendirme ve sonuçtan oluşmaktadır. Araştırma neticesinde elde edilen öneriler ilk kısımda ele alınmıştır. Son kısımda ise genel değerlendirme ve sonuç yer almaktadır.

5.1. Araştırmanın Önerileri

Ülkemizde dijital diploması alanında çalışmalar bir süredir başlamış durumdadır ve dijitalleşen dünyaya uyum sağlanmaya çalışılmaktadır. 15 Temmuz gecesı ülkece gösterilen çabada ve darbe girişimin engellenmesinde dijital diplomasının çok büyük bir payı olduğu görölmektedir. Fakat mevcut çalışmalar ve uygulamalar yeterli değildir.

Ülkemizde dijital araştırmalar yapan bir tane bile kurum bulunmamaktadır. Konuyla ilgili araştırmalar genellikle yabancı kaynaklıdır. Türkiye de dijital diplomasının avantajlarından en iyi derecede faydalanması gerekmektedir. Türkiye'yi ve politikalarını kamuoyuna en iyi şekilde sunarak, diğeri devletlerde iyi bir imaj oluşturmalıdır. Diğeri devletlerin ülkeye yönelik algılarını yöneterek, değıştirerek; ülkemizin kalkınmasına fırsatlar oluşturmali ve katkı sağlamalıdır.

Dijital diploması, hem hükümetlere hem de hükümet-dışı kurumlara, kuruluşlara, toplumun diğeri kesimine de uluslararası anlamda imkânlar sunmalıdır. Bunun için bakanlıklarda personellere yönelik hem teorik hem pratik dijital diploması stratejileri ve siber güvenlik eğitimleri verilebilir. Siber güvenlik konusunda da ortak kurallara ihtiyaç vardır. Sosyal medya kullanımı hakkında kılavuz oluşturulabilir, sosyal ağ çeşitliliğı arttırılabilir. Dijital kurumsal kimlik oluşturma, sosyal medya hesap yönetimi hakkında üst düzey akademisyenler gibi profesyonel kişiler eğitim için davet edilebilir.

Ayrıca üniversitelere daha fazla dijital diploması dersleri hatta bölümleri açılarak eğitimler verilebilir. Konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmalarına önem verilmesi gereklidir.

Türkiye'de dijital diploması daha çok bireysel olarak yürütölmektedir. Daha sistematik şekilde dijital diploması stratejileri geliştirilmelidir. Her devlet kurumunun

bir bilim kurulu başkanı (CIO) bir de dijital başdanışman (CDO) alması ile dijital diplomasi daha etkin hale getirilebilir. Devlet yetkililerinin çoğu, dijital ortamda varlık göstermektedir fakat daha çok tek yönlü bir iletişim sağlanmaktadır. Bu platformları daha etkili ve etkileşimli kullanılması sağlanmalıdır. İnsanlara, araçlara, ekibe devamlı yatırım yapılmalı; inovatif araçlar ve ekip ile dijital diplomasi stratejileri belirlenmelidir.

Bahsedilen çalışmalar yapılarak, bu konuya ciddi kafa yorularak Türkiye, kendini ulusal ve uluslararası manada sağlıklı şekilde yansıtabilen ülkelerin gerisinde yani dünyanın dışında kalmamış olur.

5.2. Araştırmanın Genel Değerlendirmesi ve Sonuç

Dış politikada devletler, çıkarları ve hayatta kalabilme mücadelesi için diplomasi araçlarına başvurur. Diplomasi, uluslararası arenada devletlerin ilişkilerinin barışçıl yöntemlerle yönetilmesidir. Değişen dünya düzeninde diplomasinin tanımı ve kullanımı da değişkenlik göstermektedir. Diplomasinin dönüşümünü inceleyebilmek için tarihsel gelişmelere ve sürecin getirilerine bakmak gereklidir.

Diplomasi tarihini, eski ve yeni diplomasi tarihi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Eski diplomasi olarak tarihin ilk zamanlarında daha çok ad hoc (geçici) diplomasi uygulanırken, sürekli diplomasiye İtalyan şehirler devletlerinde 15.yüzyılda geçilmiştir. Daha çok Avrupa devletlerin ilişkileri üzerine kurulmuş olan diplomasi anlayışı, 1648 Westphalia Kongresinde konferans diplomasi yönteminin kurulmasıyla değişmeye başlamıştır. Buna rağmen daha çok, gizli ve çok yanlı diplomasi yöntemleri oluşturulmuştur. Sorunların barışçıl yöntemlerle çözülmeye çalışılmasından ötürü 1814-1815 Viyana Kongresi, diplomatik ilişkilerin temelleri açısından önemlidir. I. Dünya Savaşı'na kadar devletler, çıkarlarını korumak adına görüşmeler yapmak için kongreler ve konferanslar düzenlemiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Avrupa büyük güçlerinin dengesi bozulmuş, mevcut diplomasi çökmüş ve yeni diplomasi dönemi başlamıştır. Yeni diplomasiye geçişe öncülük eden Amerika Birleşik Devletleri ile diplomasi anlayışı, kamuoyu önünde gerçekleştirilmesi hedeflense de çıkarlar doğrultusunda gizli görüşmelere devam edilmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında yeni diplomasinin yöntemi, propagandaya dönüşmeye başlamıştır. Savaş sonrasında değişen güç dengeleri ile

beraber sadece güç değil ideolojik rekabetler de başlamıştır. Savaş öncesi sürekli olmayan diplomasi, artık sürekli konferans görüşmeye dönmüştür. Yapılan görüşmelerin gizli tutulması açıklık ilkesine uymadığından diplomasi yöntemleri; küresel siyaset, kamuoyunun önemi ve teknolojik gelişmeler temel alınarak yeniden düzenlemesi yoluna gidilmiştir. İkinci Dünya Savaşı çıkınca tekrardan düzenlemelere gidilerek kişisel diplomasi yürütölmeye başlanmıştır. Savaş sonrası oluşan iki kutuplu dünya düzeninde ise daha fazla kişiye ulaşabilmek adına kamu diplomasi araçları sıklıkla kullanılmıştır.

Diplomasinin önemi geçmişten günümüze kadar savaşın en büyük alternatifi olarak artmıştır. I. ve II. Dünya Savaşından sonra diplomasinin önemi büyük devletlerce de kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler, NATO, Varşova Paktı'nın kurulması diplomasi gündemini çeşitlendirmiştir. Uluslararası arenada artan aktör sayısı ve değişen dünya düzeni, diplomasinin dönüşümünü motive eden önemli unsurlardır.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla beraber oluşan “Yeni Dünya Düzeni”nde ölkeler, çıkarlarını korumak ve arttırmak yani güvenliklerini sağlamak amacıyla dış politikalarını etkin hale getirebilecek çalışmalar yapmıştır. Küreselleşmenin de etkisi ile ölkelerin güvenliklerini tehdit eden yeni unsurlar ortaya çıkmıştır. Artık sadece askeri tehditler değil askeri olmayan yeni tehditler de gündeme gelmeye başlamıştır. Değişen ulusal güvenlik algısıyla, birey ve toplumu da merkezine alan yeni bir güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Devletler, bunu barışçıl yöntemlerle yapmanın yollarını aramıştır. Böylelikle, yumuşak gücün uluslararası arenada karşılığı olan kamu diplomasisi kavramı genel hatlarıyla ortaya çıkmıştır.

Aslında 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlayan kamu diplomasisi, 9/11 saldırıları ile uluslararası arenada dönüm noktası olarak diplomatik hareketlerde değişimlere sebep olmuştur. Bu bağlamda ABD'nin tek güç olduğu algısı yok olarak, kamu diplomasisi kavramının önemi anlaşılmaya başlanmıştır. Global gelişmeler ve iletişim teknolojindeki ilerlemeler ile kamu diplomasisi yeni bir boyut olarak halkla ilişkilerin önemini arttırmıştır.

Görüldüğü üzere mevcut uluslararası konjonktüre bağlı olarak diplomasi uygulamaları ve araçları dönüşüme uğramıştır. Küreselleşmenin etkisi ile dış politika sınırlarının esnekleşmesi, iç dış meselelerin birbirine karışması, uzak ve yakın

kavramlarının değişmesi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bu dönüşümü kaçınılmaz kılmıştır. Dijital araçlar gitgide hayatın vazgeçilmez bir parçası olmaya başlamıştır.

1960’lı yılların sonunda kitle iletişim araçları dünya genelinde yayılmış, 1990’ların sonrasında da sosyal medya ağları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreçle ‘Rapid reaction, real time diplomacy’ olan anlık diplomasi kavramı ortaya çıkmıştır. İletişim teknolojileri ile kamuoyu artık gündem yaratabilmekte ve bu olaylara anlık tepki alabilmektedir. Böylelikle 1990’lı yıllarda internetin geniş kitlelerce kullanılması, 2000’ler de ise sosyal medya araçlarının artması ile beraber geleneksel diplomasi dönüşmüş ve geleneksel kitle iletişim araçları, medya ve kamuya açılmıştır. Artık salon diplomasisine ek olarak kamuoyu önünde medya önünde gerçekleşen bir diplomasi tarzı oluşmuştur.

Artık iletişim araçlarının, dış politika amaçları ve hedeflerini gerçekleştirmede etkisi ve önemi hızlı bir şekilde artmıştır. Dijital diplomasi; uluslararası konjonktürdeki klasik düzeni, egemenlik ve jeopolitik yapı gibi kavramları ortadan kaldırmaya başlamıştır. Dijital diplomasi için en iyi tanım; bir ülkenin dış politika hedeflerine ulaşabilmek için ve kamu diplomasisini uygulamak için bilgi iletişimleri ve teknolojilerinin, sosyal medya platformlarının giderek daha fazla kullanılmasıdır. Sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri, devlet üstü kuruluşlar, haber ajansları kamu diplomasisin önemli aktörleri iken; dijital diplomasi aktörlerine dijital varlıklara sahip birey ve toplum da aktif bir şekilde eklenmiştir.

Dijital diplomasi illaki muhatabının devlet olmadığı, devletler arasındaki diplomatik ilişkilerin devlet- toplum, devlet-birey ve halklar arasında dijital varlıklar aracılığıyla yürütüldüğü; her yerde, her zaman, herkesin yapabildiği bir hale bürünmüştür.

Sosyal medya kanallarından biri olan Twitter aracılığıyla büyükelçilikler, takipçileriyle iki yönlü iletişim kurabilmektedir. Diplomatlar sadece televizyon aracılığıyla izleyicilere seslenmek yerine Facebook, Twitter gibi kanallar aracılığıyla dış kamuoyu ile iletişim kurabilmektedir. Bu, Kamu Diplomasisi monologunun yerini alabilecek Dijital Diplomasi sayesinde gerçekleşen bir diyalogdur. Bu iki yönlü iletişim

sayesinde yabancı kamuoyu ile kolayca iletişim kurulabilir. Böylelikle ülkeler marka imajı ve yönetimi açısından fırsat yakalamış olur.

Diplomasi alanında meydana gelen değişiklikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Aktörlerin sayısı ve çeşitliliği artmıştır. Diplomasinin biçimleri, türleri, teknikleri, araçları ve mekanizmaları değişmiştir. Diplomatik ilişkilerin yürütüldüğü yerlerin seviyeleri değişmiş; bireyler, Whatsapp ve SMS gibi dijital araçlar üzerinden mobilize edilmiş ve seferber olmuştur.

Bu araçların kullanıldığı 15-17 Temmuz günlerindeki dijital gelişmeler bize darbe girişiminin seyrinin değiştiğini göstermektedir. Darbe girişimi sırasında başta Twitter başta olmak üzere birçok sosyal medya platformu ve farklı dijital araçlar demokrasiye sahip çıkılmasını sağlamıştır. 15 Temmuz ve sonrasındaki iki gün içinde yaklaşık olarak sadece Twitter üzerinden 35 milyon tweet atılarak sosyal medya platformlarında seferberlik için interaktif bir şekilde çeşitli hashtag'ler kullanılmıştır.

Darbe planlayıcılarının, geleneksel iletişim kanallarını ve ağlarını engellenmeye çalıştıkları bu süreçte alternatif araç olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın FaceTime üzerinden halkı meydanlara davet etmesi, olayların seyrini tamamen değiştirmiştir. Yani dijital araçlar sayesinde birey ve toplum da sürece dahil olabilmış, interaktif şekilde anlık iletişim kurabilmiştir. Facebook Live, Instagram üzerinden yapılan canlı yayınlar; Youtube , Facebook ve Twitter üzerinden paylaşılan video ve fotoğraflar; atılan protesto tweetleri; oluşturulan ortak hashtag altındaki paylaşımlar, çeşitli sosyal medya sayfalarının açılması sayesinde yaşananlar, dünyanın her yerine ulaşabilecek bir boyut kazanmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere devlet liderleri ile Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, TBMM ve Bakanlıkların resmi sosyal medya hesaplarından yapılan bilgilendirmeler ve meydanlara davet paylaşımlar, sürecin seyrini değiştiren en önemli unsurlar olmuştur. Gelişmeler dâhilinde politikalar üretilerek, süreç başarılı bir şekilde yürütülerek, darbe teşebbüsüne engel olunmuş; demokrasiye sahip çıkmıştır. Böylelikle Twitter, dijital çağda katılım ve şeffaflık özellikleri ile diplomatik iletişim aracı olarak kullanılmıştır. 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesi dijital diplomasinin kullanımının önemi belirgin şekilde görülmüştür.

Ülke markasını değiştirmek ve geliştirmek için imaj yönetimi, algı yönetimi çalışmaları sosyal medya üzerinden yürütülmektedir. Darbe teşebbüsü sırasında Türkiye'nin süreci dijital araçları kullanarak iyi bir şekilde yönettiği, siyasi dinamiklerini aktif ve etkili bir şekilde kullandığı, yaşanan kriz sonucu ülkenin itibarını zedeleyecek olayların önüne geçtiği görülmektedir. Kriz anında karar verici mekanizmalar ve krizden etkilenenlerin varlığı söz konusudur. Krizi önlemek ya da sorunu çözebilmek için hem iç hem dış kamuoyu ile sağlıklı bir iletişim kurmak ve süreci en az zararlar atlatmak önemlidir. 15 Temmuz darbe girişimi sırasında da bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla hızlı ve etkin şekilde iletişim kurularak; süreç çok iyi yürütülmüş, darbenin önüne geçilerek; en az hasarla atlatılmıştır.

Türkiye tarihindeki askeri darbeler toplumsal hafızada olumsuz yer edinmiştir. Toplumun farklı kesimlerine karşı olumsuz sonuçlar doğurmasından ötürü darbe planlayıcıları, bu sefer toplumsal birlikteliğe meyilli bir kitleyle karşı karşıya kalmıştır. Bu algıyla beraber dijital araçlar aracılığıyla yoğun şekilde bilgi ve veri akışı sağlanarak; kitlesel protestolar yapılmıştır. Böylelikle darbecilerin ve taraftarların kendi aleyhine döndürecek hamlelerine engel olunmuştur.

15 Temmuz darbe gecesi ve sonrasında eğer dijital diplomasi araçları aktif ve etkili bir şekilde kullanılmasaydı olaylar darbe teşebbüsünden öteye geçebilir, Türkiye tarihinde görülen askeri darbelerden biri daha yaşanabilirdi. Fakat geleneksel iletişim kaynaklarına zarar verilmek istense dahi sosyal medya araçları ile iletişim kopmadan sağlanmıştır. Bu durum sürecin gidişatını etkileyen önemli gelişmelerden biridir.

Darbe planlayıcıları, Gezi Parkı'ndaki gibi kriz anında sosyal medya araçlarının kullanılacağını tahmin etmiş olmalarına rağmen bu şekilde aktif bir örgütlenme olacağını tahmin edememiştir. Sürecin seyrinin değişmesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın zamanında ve yerinde müdahalesiyle yeni iletişim araçlarını kullanarak kitlelere hitap etmesi olmuştur. Eğer TRT'de okutulan bildirinin sahte olduğu hızlı bir şekilde halka aktarılmıyorsa, tarihteki diğer darbelerde olduğu gibi vatandaşlar dışarı çıkmaya korkacak ve darbe girişimini destekleyenler istedikleri gibi hareket edebilecekti. Ayrıca darbe planlayıcıları ve destekçileri de haberleşmek, bilgi akışı sağlamak ve mobilize olmak için sosyal medya araçlarını kullanmış olmasına

rağmen öngörölü hükümet davranışları ve proaktif kriz planları karşısında başarısız ve etkisiz konuma düşmüştür.

Dijital araçlar, iletişim için sınırsız bir ağıdır. Türkiye’de 15 Temmuz darbe girişimi sırasında bu iletişim başarılı bir şekilde sürdürülmüştür. Yeni analitik araçların ortaya çıkması ve dijital medyaya yaygın şekilde erişimin avantajları görülmüştür.

Dünya üzerinde yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik anlamda önemli olaylar tarihte kırılma noktalarını oluşturabilmekte ve mevcut düzeni, işleyişi değiştirebilmektedir. Salgın hastalıklar da bir anda dünyayı etkisi altına alarak gidişatı değiştirebilmektedir. Koronavirüs hastalığı da buna önemli bir örnektir. Küresel çapta yaşanan Covid-19 salgını ile mücadele sürecinde de görüldüğü üzere görüşmelerin, toplantıların, bilgilendirmelerin, eğitimlerin hatta iş hayatının yürütüldüğü dijital mecraların kullanımı artık ihtiyaçtan öte mecburiyete dönüşmüştür. Böylelikle dijital diplomasinin gittikçe daha önemli bir hal alacağı görülmektedir.

Dünyada Amerika ve İngiltere dijital diplomasinin kullanımına önem vererek, büyük yatırımlar yapmıştır. Bunun yanı sıra İsrail, Fransa, Hindistan, İsveç ve Kanada gibi ülkeler de birçok önemli diplomasi çalışmaları yürütmektedir. Dünya yeni bilgi iletişim teknolojilerine ve mevcut düzene uyum sağlamaya başlamıştır. 193 ülke diplomasisi, bu dönüşüme ayak uydurmayı başarmıştır.

Her bir dönüşüm aslında hayatımıza yeni bir teknolojik aracın girmesiyle gerçekleşmiştir. Üçüncü sanayi devrimi olarak adlandırabileceğimiz dijital dönüşüm, uluslararası sistemin değişmesinde büyük payı olan sanayi devriminden farklı olarak toplumsal mevzuların her alanına sirayet etmiştir. Dijitalleşen dünyada bilgiye erişmek, bilgiyi kullanmak hatta bilgiyi yönetmek; devletler için birer güç unsuru haline gelmiştir. Bu güce sahip olabilmek için dijital dönüşüme uyum sağlamak, gerekli yatırımları yapmak gerekmektedir.

Devletler, globalleşen düzen içerisinde her daim kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Devletlerin güvenlikleri ve çıkarları için tehdit unsuru olan siber güvenlik açığı ve hükümet politikalarına karşı tehlike oluşturabilecek ortamı sunan dijital platformlar çalışmalar yapılması gereken önemli konulardır. Aksi takdirde dijital krizlere sebebiyet verebilir.

Mesela Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Whatsapp, Amazon Prime ve Netflix gibi dünyada ve Türkiye’de milyonlarca kullanıcı sayısına sahip olan ve aktif şekilde kullanılan bu dijital platformların sahibi dijital diplomasiye büyük yatırımlar yaparak, öncülük eden Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bunun gibi dijital platformların oluşturulması, altyapısının güçlendirilmesi ve sosyal ağ sağlayıcılarından belirli taleplerde bulunarak kişisel veri güvenliğinin sağlanması için yasalar oluşturulması mecburi bir durumdur. Dijital platformların düzenlenmesi esasen bir egemenlik meselesidir. Bayrağı eline alan ülkeler, küresel gücü de eline almış demektir. Ulus-ötesi bu düzen içerisinde devletler, varlıklarını korumak ve çıkarlarına ulaşabilmek için mevcut dönüşüme ayak uydurması gerekmektedir.

Dijital araçlar artık isteğe bağlı çalışmalar değil; yerel, kültürel hatta dünya çapında ihtiyaç duyulan temel bir yetkinliktir. Dijital iletişim ve sosyal medya kanallarına yeterli kaynak tahsis etmeyen hükümetlerin, küresel dijital diplomasi hareketinin gerisinde kalma ve dışarıda bırakılma riski vardır. Türkiye’de dijital diplomasiye geç katılıp kısa sürede uygulamaya geçmiştir. Kullanıcı sayısı her geçen gün artan sosyal medya kanallarının kullanımına devlet kurumları da kayıtsız kalmamaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, I., (2014), Dijital Politik Fanteziler, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arı, T., (2011), Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Barston, R. P., (2014), Modern Diplomacy, Routledge, London.
- Bjola, C., & Holmes, M., (2015), Digital Diplomacy: Theory and Practice, Routledge, New York.
- Bollier, D., (1-4 Ağustos 2020), The Rise of Netpolitic: How the Internet is Changing International Politics and Diplomacy, *Report of the Eleventh Annual Aspen Institute*, The Aspen Institute Human Studies, Colorado.
- Ansiklopedi Maddesi, (1992), *Temel Britannica*, C.I, Hürriyet Ofset.
- Chomsky, N., (1998), Savaş Sonrası Yılların Entelektüel Tarihi-Soğuk Savaş ve Üniversite, çev. Musa Ceylan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul.
- Coleman, S., (2010), "Making Citizens Online: From Virtual Boy Scouts to Activist Networks", *Young People ICTs and Democracy. Theories, Policies, Identities and Websites*, ed. T. Olsson, & P. Dahlgren, Nordicom.
- Copeland, D., (2013), "Digital Technology", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. A. F. Cooper, vd., Oxford University Press, Oxford.
- Çatal, B., (2016), *Küresel Diplomasi: Prexenos'tan Dijital Diplomasiye* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya.
- Çınar, Y., (2014), "Diplomasinin Doğuşu ve Gelişimi", *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, ed. B. Özcan, Hükümdar Yayınları, İstanbul.
- Dizard, W., (2004), *Inventing Public Diplomacy the Story of the U.S. Information Agency*, Lynne Rienner Publishers, Colorado.
- Dönmez, B., & Sincar, M., "Avrupa Birliği Sürecinde Yükselen Ağ Toplumu ve Eğitim Yöneticileri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, 7 (24), ss.1-19.

- Ekşi, M., (2016), "Türk Dış Politikasında Diplomasinin Yeni İletişimsel Boyutları ve Mekanizmaları: Dijital Diplomasi", *Uluslararası İlişkilere Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Uluslararası İletişim Perspektifi*, ed. B. Sunar Cankurtaran, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Grant, R., (2004), *The Democratisation of Diplomacy: Negotiating with the Internet*, Oxford Internet Institute, Oxford.
- Hanson, F., (2012), *Baked in and Wired: eDiplomacy@State*, Bookings Institution, Washington, DC.
- Harris, B., (2013), "Diplomacy 2.0: The Future of Social Media in Nation Branding", *The Journal of Public Diplomacy*, 4/2013, (1), ss. 17.
- Hocking, B. ve Melissen, J., (2015), *Diplomacy in Digital Age*, Netherlands Institute of International Relations, Clingendael.
- Holmes, M., (2015), "Digital Diplomacy and International Change Management", *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, ed. C. Bjola ve M. Holmes, Routledge.
- İskit, T., (2007), *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumlar ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kapani, M., (1998), *Politika Bilimine Giriş*, (10. Baskı), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Karaçor, S., (2007), *Reklam İletişimi İnternet ve Gazete Reklamlarının Etkilerine Yönelik Bir Araştırma*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Karadağ, H., (2016), *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kitapçıoğlu, T., (2013), "Bask Grupları ve Demokrasi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*.
- Köse, E., "Dijital Diplomasinin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapıya Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22/2017, Kayfor15 Özel Sayısı.
- Kuntsman, A. ve Stein, R., (2015), *Digital Militarism: Israel's Occupation in the Social Media Age*, Stanford University Press, California.

- Kurt, G., (2016), "Dijital Diplomaside Güncel Bir Örnek: Kanada'nın "The Global Dialogue on the Future of Iran" Projesi", *Kamu Diplomasisinde Yeni Yaklaşımlar ve Örnekler*, ed. G. A. Sancar, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Langlois, G., (2000), 20. Yüzyıl Tarihi, çev. Ömer Turan, Nehir Yayıncılık, İstanbul.
- Manor, I. ve Segev, E., (2015), "America's Selfie: How the US Portrays Itself on Its Social Media Accounts", *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, ed. C. Bjola ve M. Holmes, Routledge, New York.
- Mazover, M., (2003), Karanlık Kıta: Avrupa'nın 20. Yüzyılı, çev. Mehmet Moralı, İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul.
- Melissen, J., (2013), "Public Diplomacy", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. A. Cooper vd., Oxford University Press, Oxford.
- Mişçi, S., (2006), "Yeni Medya Kullanımının Organizasyon Yapısı Üzerindeki Etkileri", *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitapçığı*, İstanbul.
- Miş, N., vd., (2016), 15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması, SETA, Ankara.
- Nye, J., (2003), Amerikan Gücünün Paradoksu, çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Nye, J., (2004), Soft Power the Means to Success in World Politics, Public Affairs, New York.
- Olubukola, S., "Foreign Policy in an Era of Digital Diplomacy", *Cogent Social Sciences*, 3/2017, (1).
- Potter, E. H., (2002), Cyber-Diplomacy: Managing Foreign Policy in the Twenty-First Century, McGill-Queen's University Press, Montreal.
- Schmidt, E., ve Cohen, J., (2014), Yeni Dijital Çağ: İnsanların, Ulusların ve İş Dünyasının Geleceğini Yeniden Şekillendirmek, Optimist, İstanbul.
- Seib, P., (2012), "Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era", *Global Media Journal*, Palgrave Macmillan, New York.
- Sezer, D., (1972), Kamuoyu ve Dış Politika, Sevinç Matbaası, Ankara.

- Sotiriu, S., (2014), "Digital Diplomacy: Between Promises and Reality", *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, ed. C. Bjola, ve M. Holmes, Routledge, New York.
- Szondi, G., (2008), "Central and Eastern European Public Diplomacy", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. N. Snow, ve P. Taylor, Routledge, Abingdon.
- Şahin, A., (2014), Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve EDevlet, Atlas Akademi, Konya.
- Şeyhanlıoğlu H., (2014); "Siyasi Partiler ve Liderler:Dünyadan ve Türkiye'den Algı ve İmaj Yönetim Örnekleri", *Algı Yönetimi*, ed.B. Karabulut, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Tiedeman, A., (2004), "U.S. Public Diplomacy in Middle East", *Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order*.
- Toffler, A., (2008), Üçüncü Dalga, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayınları, İstanbul.
- Varoğlu, A., (2013), "Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kuramsal Süreç", *Kamu Diplomasisi*, ed. A. Yalçinkaya, ve Y. Özgen, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınlar, İstanbul.
- Versan, V., (1999), "Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan Sonra Batı Devletler Hukukunun Benimsenmesi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, ss. 105-112.
- Williamson, L. A., (2012), The Last Three Feet an Action Plan for Public Diplomacy in the Information Age, VDM Verl. Dr. Müller, Saabrücken.
- Yağmurlu, A., (2007), "Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi", *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5/2017, (1), ss.13-14.
- Yeşilorman, M., ve Koç, F., (2012), "Yerel Yönetimlerde E-Devlet Uygulamaları ve Yerel Demokrasiye Katkıları", *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi*,. Malatya, ss. 769-783.
- Yıldırım, G., (2015), "Kültürel Diplomasi Ekseninde" Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Yıldırım, İ., (2004), Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

About MOOCs. <<https://www.mooc.org/>> (07.09.2019).

Altun: Cumhurbaşkanımız Dünyaya Güçlü Lider Diplomasisi Dersi Veriyor <<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/altun-cumhurbaskanimiz-dunyaya-guclu-lider-diplomasisi-dersi-veriyor>> (18.04.2020).

Anderson, J., & Rinie, L., Digital Life in 2025, <<https://www.pewresearch.org/internet/2014/03/11/digital-life-in-2025/>> (01.09.2019).

Başbakan: 15 Temmuz'un gizli kahramanı medyadır. <<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/basbakan-ulusal-bilisim-kurultayinda-1553502/>> (21.10.2020).

Bjola, C., & Manor, I., Digital Diplomacy in the Time of the Coronavirus Pandemic <<https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/digital-diplomacy-time-coronavirus-pandemic>> (05.04.2020).

Cave, D. (2015). Does Australia Do Digital Diplomacy <<http://www.lowyinterpreter.org/>>

Christodoulides, N., The Internet&Diplomacy, American Diplomacy http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2005/0103/chri/christo_net.html> (16.03.2005).

CO.NX. <<https://gatc.org/co-nx/>> (03.02.2020).

Darbe Girişimini STK'lar TBMM'de Protesto Etti <<http://istanbul2.sagliksen.org.tr/haber/2210/darbe-girisimini-stklar-tbmmde-protesto-etti>>

Does Australia Do Digital Diplomacy? <<http://www.lowyinterpreter.org/post/2015/04/17/Does-Australia-do-digital-diplomacy.aspx>>

Dört Siyasi Partiden Darbeye Karşı Ortak Bildiri <https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=137702> (21.10.2020).

Dünya Darbe Girişimini Google'a Sordu <<https://www.yenisafak.com/15temmuz/dunya-darbe-girisimini-googlea-sordu-infografik>> (21.05.2019).

E-devlet Kapısı Açıldı <<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/e-devlet-kapisi-acildi-10597054>> (16.04.2020).

Funnell, A., (2014), E-Diplomacy Goes Global <<http://www.abc.net.au/radionational/programs/futuretense/digital-diplomacy/5344156>>

Halıcı, N., Arap Devriminde Sosyal Medyanın Rolü <<http://bianet.org/bianet/biamag/127684-arap-devriminde-sosyal-medyanin-rolu>> (10.09.2019).

Havalimanında Savaş Uçaklarının Ses Hızını Aştığı Anlar <https://www.youtube.com/watch?v=T8rF_WGpjy8> (17.04.2020).

İnternet Çağında Kamu Diplomasisi <<http://www.seta.org/etkinlikler/internet-caginda-kamu-diplomasisi>> (11.05.2018).

Internet World Statistics <<https://www.internetworldstats.com/stats.htm>> (04.04.2020).

İnternette İfade Özgürlüğüne Sanal Protesto <<https://www.memurlar.net/haber/104662/internette-ifade-ozgurlugune-sanal-protesto.html>> (10.02.2020).

Johnson, D., January 30 is UN Social Media Day! #Social UN <http://www.mediacoop.ca/story/january-30-un-social-media-day-socialun/33012>> (20.04.2020).

Kemp, S., Digital in 2016 <<https://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2016>> (17.03.2020).

Lewis, D., (2014), Digital Diplomacy <<http://www.gatewayhouse.in/digital-diplomacy-2/>>

Manor, I., Hasbara 2.0 is Here <<https://blogs.timesofisrael.com/hasbara-2-0-is-here/>> (15.05.2019).

On the Global Dialogue on the Future of Iran <<https://theglobaldialogue.ca/about/>> (11.05.2018).

Recap from UN Social Media Day <<https://blogs.un.org/blog/tag/socialun/>> (11.02.2020).

Ritto, L., (2014), Diplomacy and its Practice vs. Digital Diplomacy <<http://www.diplomatmagazine.nl/2014/10/18/diplomacy-practice-vs-digitaldiplomacy-2>>

Sandre, A., (2012), Twiplomacy is Bringing Diplomacy Back to Relevancy <<http://www.diplomacy.edu/blog/twiplomacy-bringing-diplomacy-back-relevancy>>

- Sosyal Medya Darbeye Direnişte Önemli Rol Oynadı <<https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/sosyal-medya-darbeye-direniste-onemli-rol-oyyadi/862113>> (23.10.2020).
- Sweden First to Open Embassy in Second Life <<https://www.reuters.com/article/us-sweden-secondlife/sweden-first-to-open-embassy-in-second-life-idUSL3034889320070530>> (18.05.2018).
- The 50 Most Followed World Leaders <<https://twiplomacy.com/ranking/the-50-most-followed-world-leaders/>> (15.05.2020).
- Topçu, E. F., Operatörlerden Demokrasi Mücadelesine 'Kesintisiz İletişim' Desteği. <<https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/operatorlerden-demokrasi-mucadelesine-kesintisiz-iletisim-destegi/620645>> (20.09.2020).
- Trace Effects <<https://americanenglish.state.gov/resources/trace-effects>> (07.09.2019).
- Türk Dil Kurumu <<https://sozluk.gov.tr/>>
- Türkiye-AB Sivil Toplum Diyalogu <<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=51681>> (05.04.2020).
- Twiplomacy Study 2018 <<https://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2018/>> (09.09.2019).
- Twiplomacy Study 2018 <<https://twiplomacy.com/blog/world-leaders-instagram-2018/>> (27.05.2019).
- Uluslararası Öğrenciler Gözüyle 15 Temmuz <<https://test.ytb.gov.tr/haberler/uluslararasi-ogrenciler-gozuyle-15-temmuz-2>>
- UN Department of Economic and Social Affairs <<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>> (10.02.2020).
- Ünver, H., ve Alasaad, H., "How Turks Mobilized Against the Coup: The Power of the Mosque and the Hashtag", *Foreign Affairs*, <<https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-09-14/how-turks-mobilized-against-coup>> (11.03.2020).
- We are Social, Digital in 2016 <<http://wearesocial.com/specialreports/digital-in-2016>> (21.05.2019).
- We Are Social, Digital in 2020 <<https://wearesocial.com/digital-2020>> (03.03.2020).

YTB <<https://twitter.com/yurtdisiturkler>> (15.05.2020).

YTB <<https://www.ytb.gov.tr/guncel/uluslararası-ogrencilerin-gozunden-15-temmuz-destani>> (12.10.2020).

Yücel, G., (2016), "Dijital Diplomasi", *TRT Akademi*, 1/2016, (2), ss.794.
<<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/218568>>

15 Temmuz Darbe Girişimi, Binali Yıldırım <<https://www.yenisafak.com/15temmuz/binali-yildirim-kisi-detay>> (17.04.2020).

15 Temmuz Dijital Arşivi <<https://15temmuz.gov.tr/>> (17.04.2020).

<www.15temmuz.gov.tr> (22.04.2019).

<<https://twitter.com/tcbestepe/status/754217582601863168>> (20.05.2019).

<<https://twitter.com/Turkcell/status/754072662209597440>> (20.05.2019).

<[https://twitter.com/search?lang=tr&q=\(from%3ATC_MunihBK\)%20until%3A2016-07-17%20since%3A2016-07-15&src=typed_query](https://twitter.com/search?lang=tr&q=(from%3ATC_MunihBK)%20until%3A2016-07-17%20since%3A2016-07-15&src=typed_query)> (25.05.2019).

<[https://twitter.com/search?lang=tr&q=\(from%3ATurkEmbCairo\)%20until%3A2016-07-22%20since%3A2016-07-15&src=typed_query](https://twitter.com/search?lang=tr&q=(from%3ATurkEmbCairo)%20until%3A2016-07-22%20since%3A2016-07-15&src=typed_query)> (25.05.2019).

<https://twitter.com/Turkey_UN/status/754149850208493568> (25.05.2019).

<https://www.youtube.com/watch?v=T8rF_WGpjy8> (15.06.2019).

<<https://twitter.com/yeeorgtr>> (15.05.2020).

<<https://twitter.com/RT Erdogan/status/754067631905312768>> (05.05.2020).

<<https://twitter.com/kilicdarogluk/status/754074922595463176>> (05.05.2020).

<<https://twitter.com/kilicdarogluk/status/754075072877342720>> (05.05.2020).

<<https://twitter.com/TBMMresmi>> (05.05.2020).